

Hvordan skal vi ordne oss?

Kvinner og menns bidrag til familieinntekten etter relativt utdanningsnivå

Agnes Fauske

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

November 2018

Hvordan skal vi ordne oss?

*Kvinnens og menns bidrag til familieinntekten
etter relativt utdanningsnivå*

Agnes Fauske

© Agnes Fauske

2018

Hvordan skal vi ordne oss?

Agnes Fauske

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Statistisk Sentralbyrå/CopyCat

Sammendrag

I masteroppgaven undersøker jeg sammenhengen mellom relativ utdanning innad i et parforhold og størrelsen på kvinners andel av parets samlede inntekt, og om det har vært en utvikling fra 2005 til 2015. I tillegg undersøker jeg om effekten av å få barn på kvinners inntektsandel for par er ulik etter relativ utdanning innad i parene. For å besvare dette har jeg brukt norske registerdata. Spørsmålet er belyst av teorier om arbeidsdeling i familien, spesialisering av oppgaver, familiemodeller og individualiseringsteorier om parforhold og familier. Tidligere forskning på relativ utdanning i parforhold, spesielt formen der kvinnen er utdanningsmessig hypogam (par der hun har høyere utdanning enn ham), forskning på kjønnsforskjeller i inntekt og inntektsstraff for mødre belyser også oppgavens forskningsspørsmål. Bakteppet og den institusjonelle konteksten for oppgaven er velferdsstatens fremvekst, Esping-Andersens typologier, likestillingsparadokset, segregering på arbeidsmarkedet, kvinner og menn i høyere utdanning og familiepolitiske tiltak i Norge.

De antatte effektene som jeg har beskrevet ovenfor, er analysert på to måter. Jeg har brukt multipl regresjon på tverrsnittsdataba fra 2005 og fra 2015 for å studere effekten av relativ utdanning i par på kvinnens andel av parets samlede inntekt. I tillegg har jeg brukt fasteffektanalyser på paneldataba fra perioden 2005 til 2015 for å studere effekten av at parene får deres første felles barn på kvinners inntektsandel etter relativ utdanning i parene (sammenligning av par der kvinnen er hypo-, homo- og hypergame). Mannen har i alle partypar jeg undersøker høyere predikert inntektsandel enn kvinnen. Dette gjelder også der hun har høyere utdanning enn ham.

Effekten av å få sitt første barn påvirker kvinnens inntektsandel negativt i perioden rundt første barns fødsel for både hypo-, homo- og hypergame kvinner. Kvinnens inntektsandel ligger stabilt i de fem årene etter første fødsel for både hypogame, homogame og hypergame. Hvordan de ulike partypene oppfører seg i årene før de får barn er imidlertid ulik for de tre gruppene. De hypogame kvinnene øker sin inntektsandel frem til de får første barn. De homogame har ganske flat, men oppadgående inntektsandel i årene før de får sitt første barn. De hypergame reduserer imidlertid sin inntektsandel allerede i tiden før hun får barn.

Funnene diskuteres i lys av sosiologiske teorier og tidligere forskning.

Forord

Stor takk til hovedveileder Rannveig Kaldager Hart for veiledning, hjelp og gode innspill til analyser, STATA, figurer, tekst og skriveprosess.

Tusen takk til biveileder Lars Dommermuth for veiledning, hjelp og svar på spørsmål om databearbeiding, registerdata, informasjon om dataene og tilrettelegging at data, tilganger og skriving.

Takk til dere begge for strålende veiledning, inspirasjon, oppmuntring, at dere leste så mange av mine utkast, satte delfrister, hadde verdifulle kommentarer underveis, fulgte meg opp og at dere alltid svarte på mine spørsmål. Å skrive med dere som veiledere har vært en fryd.

Tusen takk til forskningsprosjektet «Changing families and the gender revolution» ved prosjektleder Trude Lappegård og Gruppa for demografi og levekår ved forskningsleder Kenneth Aarskaug Wiik for tilgang til data og at jeg fikk skrive oppgave tilknyttet SSB.

Takk for skriveplassen, fint lunsjselskap og at dere tok meg så godt imot på SSB.

Takk til medstudent Stian Aleksander Uvaag for nyttig gjennomlesning på slutten av arbeidet med denne oppgaven og lærerikt samarbeid i studietiden.

Takk til mor og far for støtte underveis, særlig da lånekassen hadde lang behandlingstid. Takk for at dere (nesten) alltid tar telefonen når jeg ringer og at jeg alltid kan komme hjem. Takk til mine brødre Markus og Lars for at dere lager barn, og at jeg stadig kan komme på besøk.

Takk til Lene og Maria for det samme.

Takk til mine medstudenter, venner og kjære jeg har tilbragt tid, tanker, diskusjoner, arbeid, kollokvier, kaffe og mat med i studietiden.

Blindern, jeg kommer til å savne deg.

Oslo, november 2018.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Forskningsspørsmål	4
2	Familie og velferdsstat	6
2.1	Esping-Andersens velferdstypologier.....	6
2.2	Velferdsstatens fremvekst i Norge	8
2.3	Likestillingsparadokset	12
2.4	Familiepolitiske tiltak	14
2.5	Oppsummering	15
3	Tidligere forskning	16
3.1	Relativ utdanning i parforhold.....	16
3.2	Homogami og samlivsform	20
3.3	Inntektsforskjeller blant par i Norge.....	22
3.4	Inntektsstraff for foreldre.....	24
4	Teoretisk rammeverk.....	27
4.1	Klassikernes syn på arbeidsdeling mellom kjønnene	27
4.2	Beckers spesialisering og Oppenheimers kritikk.....	33
4.2.1	Sørensens undersøkelse av Beckers teorier.....	35
4.3	Å forklare familieendring og variasjon	35
4.4	Bernards ekteskapsgradient	36
4.5	Kvinnens nye rolle	37
4.6	Familiemodeller.....	39
4.7	Individualisering og parforhold	40
4.8	Valg av partner	41
4.9	Doing gender	42
4.10	Forventninger til oppgaven	42
5	Data og metode.....	44
5.1	Datamateriale.....	44
5.1.1	Styrker og svakheter ved data	44
5.1.2	Utvalg	46
5.2	Operasjonalisering av variable	51
5.2.1	Avhengig variabel	51

5.2.2	Forklaringsvariabel.....	52
5.2.3	Kontrollvariable for tverrsnittanalysene.....	53
5.3	Statistisk metode.....	53
5.3.1	Multippel lineær regresjon	54
5.3.2	Faste effekter	54
5.3.3	Regresjonsforutsetninger.....	55
5.4	Analysestrategi	56
6	Resultater fra tverrsnittdata	57
6.1	Deskriptiv statistikk for 2005 og 2015	57
6.1.1	Oppsummering av funn i deskriptiv statistikk	63
6.2	Regresjonsanalyser for 2005	63
6.2.1	Oppsummering av funn fra 2005	71
6.3	Regresjonsanalyser for 2015	72
6.3.1	Oppsummering av funn fra 2015	75
6.4	Svar på forskningsspørsmål 1 og 2.....	75
7	Resultater av fasteffektanalysen.....	77
7.1	Deskriptiv statistikk.....	77
7.2	Resultater av fasteffektanalyser.....	80
7.3	Oppsummering av funn	83
8	Diskusjon.....	85
8.1	Tverrsnittanalyser og regresjonsanalyser	86
8.2	Fasteffektanalysen	90
9	Konklusjon	93
	Litteraturliste	96
	Vedlegg	102

Tabell 5.1.1	Andeler par blant samboende, gifte og totalt etter yngste barns alder pr. 1.1.2006. N angir antall.....	48
Tabell 5.1.2	Andeler par blant samboende, gifte og totalt etter yngste barns alder pr. 1.1.2016. N angir antall.....	49
Tabell 5.2.1	Gjennomsnittlig årsinntekt for kvinner og menn i 2005, KPI-justerte tall med 2015 som utgangspunkt.....	52
Tabell 5.2.2	Gjennomsnittlig årsinntekt for kvinner og menn i 2015.	52
Tabell 6.1.1	Relativ utdanning hos par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år hvor ingen av partene er under utdanning. Oppgitt i andel (samboende/gift/totalt) og i antall (antall totalt).	57

Tabell 6.1.2 Relativ utdanning hos par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år hvor ingen av partene er under utdanning. Oppgitt i andel (samboende/gift/prosentandel) og i antall (N og Antall). ...	58
Tabell 6.1.3 Relativ utdanning fordelt på kohort for par i 2005 i alderen 25-60 år hvor ingen av partene er under utdanning. Oppgitt i prosentandel.	58
Tabell 6.1.4 Relativ utdanning fordelt på kohort for par i 2005 i alderen 25-60 år hvor ingen av partene er under utdanning pr 1.1.2016. Oppgitt i prosentandel.	59
Tabell 6.1.5 Utdanningsgradssammensetning hos par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år. Oppgitt i andeler, med antall i sum. Homogami er markert i grått.....	59
Tabell 6.1.6 Utdanningsgradssammensetning hos par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år. Oppgitt i andeler, med antall i sum. Homogami er markert i grått.....	60
Tabell 6.1.7 Gjennomsnittlig inntekt for 2005, samlet og separat for ham og henne i par pr. 1.1.2006, etter relativ utdanning pr. 1.10.2005. Personer under utdanning er kastet ut.....	60
Tabell 6.1.8 Gjennomsnittlig inntekt for 2015, samlet og separat for ham og henne i par pr. 1.1.2016, etter relativ utdanning pr. 1.10.2015. Personer under utdanning er kastet ut.....	61
Figur 6.1.1 Kernel density estimation for fordeling av hennes andel av parets samlet inntekt for 2005 i gruppene etter relativ utdanning pr. 1.10.2005.....	61
Figur 6.1.2 Kernel density estimation for fordeling av hennes andel av parets samlet inntekt for 2015 i gruppene etter relativ utdanning pr. 1.10.2015.....	62
Tabell 6.2.1 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt for par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år hvor ingen er under utdanning.	64
Tabell 6.2.2 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter samlivsform for par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, i tillegg til alder på yngste barn (sentrert på aldersgruppen 6-12 år).	67
Tabell 6.2.3 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter samlivsform og barnestatus for par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, i tillegg til alder på yngste barn (sentrert på aldersgruppen 6-12 år).	68
Tabell 6.2.4 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter hennes utdanningsnivå for par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42, medianalder), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, samt alder på yngste barn....	70
Tabell 6.3.1 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt for par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år hvor ingen er under utdanning.	73
6.3.2 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter samlivsform for par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, i tillegg til alder på yngste barn (sentrert på aldersgruppen 6-12 år).	74

Tabell 7.1.1 Relativ utdanning pr. 1.10.2008 hos dem som er par pr. 1.1.2010 og får sitt første felles barn i 2010. Oppgitt i andel og absolutte tall.	77
Tabell 7.1.2 Om kvinnene får flere barn i perioden 2010-2015 etter relativ utdanning pr. 1.10.2008. Oppgitt i andel, absolutte tall oppgitt i N.	78
Figur 7.1.1 Graf for gjennomsnittsinntekt for kvinner etter relativ utdanning i par fra 2005 til 2015. Parene får sitt første felles barn i 2010.	78
Figur 7.1.2 Graf for gjennomsnittsinntekt for menn etter relativ utdanning i par fra 2005 til 2015. Parene får sitt første felles barn i 2010.	79
Figur 7.2.1 Fasteffektmodeller av effekten av å få barn på hennes andel av parets samlede inntekt når kvinnen har høyere utdanning enn sin mann. Estimaten gir endring i hennes inntektsandel relativt til referanseåret (første felles barns fødselsår, 2010).	81
Figur 7.2.2 Fasteffektmodeller av effekten av å få barn på hennes andel av parets samlede inntekt når kvinnen har likt utdanningsnivå som sin mann. Estimaten gir endring i hennes inntektsandel relativt til referanseåret (første felles barns fødselsår, 2010).	81
Figur 7.2.3 Fasteffektmodeller av effekten av å få barn på hennes andel av parets samlede inntekt når kvinnen har lavere utdanning enn sin mann. Estimaten gir endring i hennes inntektsandel relativt til referanseåret (første felles barns fødselsår, 2010).	82
Tabell 2 Andeler par blant ulike grupper for relativ utdanning etter yngste barns alder for 2005. N angir antall.	102
Tabell 3 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter hans utdanningsnivå for par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42, medianalder), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, samt alder på yngste barn..	103
Tabell 4 Andeler par blant ulike grupper for relativ utdanning etter yngste barns alder pr. 1.1.2016. N angir antall.	104
Tabell 5 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter samlivsform og barnestatus for par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, i tillegg til alder på yngste barn (sentrert på aldersgruppen 6-12 år).	104
Tabell 6 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter hennes utdanning for par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, i tillegg til alder på yngste barn (sentrert på aldersgruppen 6-12 år).	105
Tabell 7 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter hans utdanning for par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, i tillegg til alder på yngste barn (sentrert på aldersgruppen 6-12 år).	106

1 Innledning

I dagens samfunn er utdanning en hoveddimensjon som strukturerer pardannelser. Det er en klar tendens til å danne par sammen med noen med lik eller lignende utdanningsbakgrunn. Tradisjonelt har det vært mannen som har lengst utdanning i de par hvor partene har ulikt utdanningsnivå, noe som må sees i sammenheng med at det var menn som tok lengst utdanning. I løpet av de siste 25 årene har kvinner blitt i klart flertall i høyere utdanning. Dette er en endring man ser i flere land. I aldersgruppen 20 – 25 år var det i 2010 flere kvinner enn menn i høyere utdanning i 139 land, og disse landene utgjør 86 prosent av verdens befolkning (Esteve et al. 2016, 3). I Norge ble kvinnene for første gang i flertall i høyere utdanning i 1982, og i 2017 er kvinneandelen på nær 60 prosent (SSB 2018). Det er med andre ord en tydelig og stigende tendens til at kvinner tar mer utdanning på høyere nivå enn menn. Et interessant spørsmål som kan stilles i denne sammenhengen, er hvilke implikasjoner denne ulikheten i utdanning vil ha for heterofile parforhold. Det vil kunne føre til at tendensen til å velge partner med lik utdanning svekkes siden mulighetene til slike partnervalg reduseres som følge av kjønnsulikhet i utdanning. Dermed vil det kunne bli flere par hvor kvinnen har mer utdanning enn mannen. Spørsmålet er om denne ulikheten også innebærer at kvinner og menn tilpasser seg annerledes i fordeling av oppgaver i familien og i arbeidslivet. En mulighet er at kvinner tjener relativt mer i slike par enn i par hvor kvinnen har lik eller lavere utdanning enn mannen. Endringer i arbeidsdelingen i familien vil kunne ha sammenheng med at kvinner som har høyere utdanning enn mannen, får en sterkere forhandlingsposisjon både i hjemmet og i arbeidslivet. Graden av inntektslikhet i familien, vil også kunne være en indikasjon på hvor likestilte kvinner og menn er i parforholdet og i samfunnet (Esteve et al. 2016, 4).

I hvilken grad den markante ulikheten i utdanning mellom menn og kvinner medfører endringer i familiens atferd og tilpasning slik det antydes ovenfor, vil være påvirket av en rekke andre faktorer enn bare kvinners og menns individuelle valg. Valgene vil skje i et samspill med verdiorienteringer, institusjonelle og samfunnsmessige forhold. En mulig innfallsvinkel til å belyse og forstå konteksten som valgene skjer i, er Lesthaeghe og Van de Kaas (1986, 2010) beskrivelse av den andre demografiske overgangen. Dette er familieendringer som foregikk på siste halvdel av 1900-tallet. Denne overgangen hadde tre faser. Den første fasen i overgangen varte fra 1950 til 1970 og var kjennetegnet av økning i

skilsmisser, reduksjon i fertiliteten og av at nedgangen i ekteskapsalder stagnerte. I denne fasen skjer det også en «prevensjonsrevolusjon» ved at p-pillen introduseres, noe som bidrar til at kvinnen får mer kontroll over egen kropp. Den andre fasen er i årene 1970 – 1985, der samboerskap blir mer vanlig, og det er et økende antall barn som blir født utenfor ekteskap. I den tredje fasen fra 1985 skjer det en utflating av skilsmisseraten og en økning i fertiliteten blant kvinner som er 30 år og eldre. I grove trekk synes disse beskrivelsene å passe for utviklingen i Norge, og den gir i noen grad holdepunkter for å gjøre noen antakelser om hvordan familien har tilpasset seg og hvilket mulighetsrom det er for valg av tilpasning. Hvis endringene er slik Lesthaeghe og Van de Kaa har beskrevet dem, kan det antas at valgmulighetene for kvinner og menn har økt både individuelt og for dem som par. Økt alder for forpliktende parforhold med barn, gir større frihet når det gjelder valg av utdanning, arbeid, bosted og det som kan kalles et «veletablert voksenliv».

Som Eva Bernhardt (2004) påpeker i sin kritikk, mangler teorien om den andre demografiske overgangen et eksplisitt kjønnsperspektiv. Hennes argument er at økt selvstendighet og selvrealisering vil være mer revolusjonerende for kvinner enn for menn siden kvinners likestilling i familien er ufullendt. Hun viser til McDonalds skille mellom likestilling i individorienterte institusjoner og likestilling i familieorienterte institusjoner, og argumenter for at det er nyttig å bringe dette inn i teorien om den andre demografiske overgangen (Bernhardt 2004, 27). Poenget til McDonald er at det har blitt et misforhold mellom likestillingen i individorienterte institusjoner som utdanning og arbeid og familieorienterte institusjoner. I løpet av 1900-tallet skjedde det en stor endring i kvinners deltakelse i utdanning og arbeid samtidig som det var relativt lite likestilling for kvinnene i rollene som ektefelle og mor. Dette misforholdet fører også til lavere fertilitet, noe som vil vedvare hvis det ikke blir økt likestilling innenfor familien, ifølge McDonald (2000, 437-38).

Goldscheider et al. (2015) anlegger også et kjønnsperspektiv og kaller de demografiske endringene for en kjønnsrevolusjon. Denne revolusjonen beskrives som en todelt prosess. Første del av denne kjønnsrevolusjonen er hvor kvinner trår inn i den offentlige sfære – kvinner tar stadig høyere utdanning og det er en overgang fra én-inntektsfamilien til to-inntektsfamilien. Andre del av kjønnsrevolusjonen er endringen som består i at mannen trår inn i familiesfæren med omsorg for barn og annet husarbeid. Når mannen i større grad bidrar i hjemmet, øker fruktbarheten og det kan også være et insentiv for kvinner til å danne par,

holde på partneren og velge å få flere barn. Goldscheider et al. anser ikke kjønnsrevolusjonen som fullbrakt, men som en pågående prosess. Den andre delen av kjønnsrevolusjonen er imidlertid godt på vei blant annet ved at yngre menn synes å akseptere likestilling også i familien (Goldcheider, Bernhardt og Lappegård 2015).

Esping-Andersen og Billari (2014) har argumentert for at endringene som Van de Kaa og Lesthaghe peker på kun er et uttrykk for en mellomperiode mellom to familieekvilibrier hvor 1950-tallet er karakterisert som et tradisjonelt ekvilibrum, mens trendene vi ser i Skandinavia i dag kan sees som begynnelsen på et likestilt ekvilibrum. Mellom disse to ekvilibriene er en periode med instabilitet i familie- og samlivsadferd. Disse endringene i familieadferd fra et tradisjonelt ekvilibrum til et likestilt ekvilibrum er kjennetegnet av en utvikling mot større grad av kjønnsbalanse. Esping-Andersen og Billari har i likhet med Barnhardt og Goldscheider et al. både et kjønnsperspektiv og et likestillingsperspektiv. Alle konkluderer med at kjønnslikestillingen ikke er fullbrakt.

I framstillingen av disse demografiske prosessene inntar endringer i utdanningsnivå, spesielt av kvinner, en sentral rolle. I denne oppgaven er temaet relativ utdanning og inntekt i heterofile par. Et sentralt spørsmål vil være om utdanningsrevolusjonen blant kvinner har betydning for deres andel av familiens inntekt. Er det slik at kvinner tjener mer enn partneren når de høyest utdanning? Dette har å gjøre likestilling i relasjon til det som ovenfor er kalt individorienterte institusjoner som utdanning og arbeid. En analyse på mikronivå av utdanning og inntekt er i seg selv et interessant deskriptivt spørsmål, men er ikke uten videre en indikasjon på dynamikken i parforholdet og i familiens tilpasning. Likestilling i familieorienterte institusjoner er som nevnt ovenfor, ikke realisert i samme grad som i individorienterte institusjoner. Ved å undersøke om endringen i relativ inntekt i par varierer med relativt utdanningsnivå, er det mulig å komme nærmere en forståelse av dynamikken i parforholdet. Enda nærmere er det mulig å komme ved å undersøke hvilke endringer som skjer i relativ inntekt når paret får sitt første barn. Den ufullendte likestillingen i familieorienterte institusjoner skyldes blant annet at par får en mer tradisjonell arbeidsdeling når de får barn (McDonald 2000). Men kanskje er hennes relativt høyere utdanning en ressurs som motvirker denne prosessen ved at mannen trer mer aktivt inn i familien med omsorgsarbeid og husarbeid slik Goldscheider et al. beskriver som den andre fasen av kjønnsrevolusjonen. Dette er et interessant spørsmål i lys av diskusjon om likestilling i

individorienterte og familieorienterte institusjoner. Er det indikasjoner på at likestillingen mellom kvinner og menn er ufullendt, og at den andre fasen av kjønnsrevolusjonen fremdeles er underveis?

1.1 Forskningsspørsmål

Temaet for denne masteroppgaven som er relativ utdanning og inntekt i parforhold, er interessant ut fra den samfunnsmessige konteksten som er beskrevet ovenfor. Inntekten er ikke nødvendigvis et direkte mål for likestilling, men kvinnens og mannens andel av familieinntekten er en indikasjon på hvordan de tilpasser seg både til arbeidslivet og til familien. For det første er det et spørsmål om hvordan ulikhet i utdanning gir seg utslag i partenes bidrag til familiens samlede inntekt. Dette undersøkes ved å beskrive hvor stor andel av parets samlede inntekt kvinnen bidrar med. Det gjøres en sammenligning av par hvor kvinnen har høyere utdanning enn mannen (utdanningsmessig hypogami) med par hvor kvinnen har lik utdanning med mannen (utdanningsmessig homogami) og med par hvor kvinnen har lavere utdanning enn mannen (utdanningsmessig hypergami). For det andre undersøkes det om denne sammenhengen har endret seg fra 2005 til 2015. For det tredje undersøkes det hvordan kvinnens andel av parets samlede inntekt påvirkes i tiden rundt at parene får sitt første barn. Kvinnen og mannens bidrag til familiens inntekt og hva som skjer av endringer i andel av inntekt i forbindelse med barnefødsel, vil kunne indikere graden av et likestilt familieekvilibrum. Dette søker jeg å besvare ved hjelp av en fasteffektanalyse på panelregisterdata. Kvinnens andel av parets samlede inntekt og endringer i denne kan si noe om den kjønnede arbeidsdelingen i inntekts- og omsorgsoppgaver. Dette gir følgende forskningsspørsmål:

1. Hva er sammenhengen mellom relativ utdanning i par og størrelsen på kvinners andel av parets samlede inntekt.
 - 1.1. Er denne sammenhengen ulik for gifte og samboende?
 - 1.2. Varierer sammenhengen etter om man har barn eller ikke?
 - 1.3. Varierer sammenhengen etter utdanningsnivå?
2. Har denne sammenhengen endret seg fra 2005 til 2015?
3. Er det en effekt av å få barn på kvinnens andel av parets samlede inntekt, og er disse effektene ulike etter ulik relativ utdanning?

Registerdataene brukt i denne oppgaven har jeg tilgang til gjennom tilknytning til SSB og forskningsprosjektet «Changing families and the gender revolution» (Norges Forskningsråd, prosjektnummer 236926).

Det er interessant å ha par som analyseenhet siden inntektsfordelingen mellom partnerne også kan indikere graden av likestilling i et land som scorer høyt på ulike internasjonale likestillingsindekser. I tillegg er det interessant å se på par som analyseenhet som et ledd i undersøkelsen av kjønnsforskjeller i inntekt da også forhold i husholdet kan påvirke inntektsforskjeller mellom kvinner og menn, i tillegg til faktorer i arbeidslivet. Familien, samlivet, kjønn og ulikhet er temaer som har opptatt sosiologer i lang tid. Allerede sosiologiens klassikere tok opp disse temaene, og i teorikapittelet gis en teoriehistorisk gjennomgang som gir et grunnlag for mulige forklaringer på de empiriske funnene.

Oppgaven er videre bygget opp på følgende vis: I andre kapittel gjør jeg rede for oppgavens institusjonelle kontekst med fokus på velferdsstater, den skandinaviske velferdsstaten og familiepolitiske tiltak i Norge. I kapittel 3 gjør jeg rede for relevant tidligere forskning om relativ utdanning i par, kjønnsforskjeller i inntekt og inntektsstraff for foreldre. I kapittel 4 går jeg gjennom det teoretiske rammeverket for oppgaven. Her er det spesielt fokus på arbeidsdeling mellom kjønnene ved klassikere innenfor sosiologien, deretter Beckers spesialiseringstese og kritikk av den. Videre har jeg med perspektiver på individualisering, familiemodeller, kvinnens rolle og «doing gender». I dette kapittelet utleder jeg noen forventninger til funn basert på teori og tidligere forskning. I kapittel 5 presenterer jeg data og metode som er grunnlaget for oppgavens analyser. I kapittel 6 presenteres resultater fra tverrsnittanalysene. I første del presenteres deskriptiv statistikk for 2005 og 2015, i del to presenteres regresjonsanalyser for 2005 og i del tre presenteres regresjonsanalysene for 2015. I kapittel 7 presenteres resultater fra paneldataanalysene, først med deskriptiv statistikk på utvalget i paneldataene, og deretter fasteffektanalyser av effekten av å få barn på relativ inntekt etter relativ utdanning. Videre i kapittel 8 diskuteres oppgavens funn opp mot tidligere forskning og teori. Til slutt i kapittel 9 kommer oppgavens konklusjon.

2 Familie og velferdsstat

Velferdsstaten er en viktig institusjon ved at den gir både muligheter og trygghet når det gjelder individuelle valg og hvordan menn og kvinner innretter seg i parforholdet. Det er gjennom de velferdsordningene at menn og kvinner gis sosiale rettigheter til fullverdig deltakelse i samfunnet både i arbeidsliv og i familien. Ordninger knyttet til barnefødsler og omsorg for barn, har stor betydning for kvinners og menns kombinasjon av yrkesaktivitet og ansvar for hus og hjem. De familiepolitiske virkemidlene i velferdsstaten, er derfor en innramming av temaene for denne oppgaven. Når menn og kvinner fordeler ubetalt og betalt arbeid, gjør de ikke det i et vakuum. Velferdsordninger, arbeidsmarked, normer og verdier setter rammebetingelser for hvordan par ordner seg.

I dette kapittelet gjør jeg rede for oppgavens institusjonelle kontekst. Først presenteres Esping-Andersens velferdstypologier, og deretter velferdsstatens fremvekst i Norge. Videre redegjøres det for det som omtales som «likestillingsparadokset» og til slutt beskrives relevante familiepolitiske tiltak i Norge.

2.1 Esping-Andersens velferdstypologier

Esping-Andersen (1990) skiller mellom ulike typer velferdsstater; en sosialdemokratisk, en konservativ og en liberal velferdsmodell. Disse er ulike med tanke på hvordan relasjonene og arrangementene mellom stat, marked og familie er ordnet (Esping-Andersen 1990, 26). Ifølge Esping-Andersen (2002, 2) har Norge og de andre skandinaviske landene sosialdemokratiske velferdsstater med fokus på universalisme, likhet og omfattende medborgerskap. Den skandinaviske velferdsmodellen er unik ved at den statlige pilaren er så sterk. I de skandinaviske velferdsstatene er velferdsansvar defamilisert på to måter; for det første styrker den familien ved å ta over deres byrder og plikter. For det andre har den defamilisert velferdsansvaret ved å strebe etter større individuell frihet (Esping-Andersen 2002, 13). At velferdsansvar er defamilisert betyr at ansvaret er flyttet ut fra familien til stat eller marked. I de skandinaviske velferdsstatene står den statlige pilaren sterkt.

Det er flere ting som karakteriserer den skandinaviske modellen, blant annet universell inntektsgaranti, aktivering og høyt utviklede velferdstjenester for barnefamilier og eldre. Den

relativt generøse inntektssikkerheten er effektiv i å begrense fattigdom. Det jobbes aktivt med å få folk ut i jobb og hindre langtidsledighet. Også omsorgstjenester til familier forsøker å tilrettelegge for høy arbeidsdeltakelse, også blant kvinner tilrettelegges det for at de skal kunne ha tid til både barn og karriere (Esping-Andersen 2002, 14). Med dette bakteppe vil det tenkes at velferdsstaten minsker inntektsforskjellene mellom kjønnene da det skal være mulig for både kvinner og menn å kombinere familie og karriere.

En ny kjønnskontrakt

Samfunnskontrakten i de første årene av etterkrigstiden var bygd på den da realistiske antakelsen om at kvinner ville, når de ble gift, trekke seg tilbake til husmorrollen. Siden begynnelsen på 1980-tallet har imidlertid kvinners utdanningsoppnåelse gått forbi menns, og menns inntektsfordel er på vei ned. Kvinners arbeidsdeltakelse bedrer familievelferden og hjelper på samme tid med på å opprettholde velferdsstatsøkonomien. I tillegg skapes det, ifølge Esping-Andersen (2002, 20), nye sosiale risikoer som mindre familiestabilitet og nye atypiske, ofte sårbare hushold. Derfor er det etter hans syn behov for en ny samfunnskontrakt. Det er også sterke insentiver for en slik ny kvinnevennlig samfunnskontrakt ettersom å bedre velferden for kvinner betyr å bedre den kollektive velferden for samfunnet som helhet (Esping-Andersen 2002, 20).

Esping-Andersen (2002) peker på to utfordringer ved utforming av velferdspolitikken. Først, hvordan man gjør foreldreskap kompatibelt med et liv dedikert til arbeid og karriere. Dette er som regel omtalt som et spørsmål om kvinnevennlig politikk. For det andre er spørsmålet hvordan man skaper et nytt og mer likestilt ekvilibrium mellom menns og kvinners liv – spørsmålet om kjønnslikestilling. En håndfull europeiske velferdsstater har vært i front når det gjelder å harmonere morskap og karrierer. Andre land følger også etter med en lignende kvinnevennlig politikk. Erfaring fra skandinaviske land tyder på at fedres bidrag til ubetalt arbeid og barneomsorg kan økes ved bruk av velferdsinsentiver. Den pågående maskulinisering av kvinners livsløp, i betydningen mer lønnsarbeid som tradisjonelt var mannens sfære, kan ved hjelp av velferdspolitikken foregå parallelt med en feminisering av mannens livsløp (Esping-Andersen 2002, 20-21). Hans argument er med andre ord at velferdspolitikken kan legge til rette for en større grad av likestilling både i familien og i samfunnet for øvrig.

2.2 Velferdsstatens fremvekst i Norge

De skandinaviske velferdsstatene var pionérer når det gjaldt å gjøre foreldreskapet til et politisk anliggende. Ettersom kvinnelig arbeidsdeltakelse og arbeidsdeltakelse blant mødre til små barn fikk fotfeste fra 60-tallet, ble kvinnens posisjon i samfunnet stadig mer debattert. Ulikhetene kvinnene møtte ble redefinert til politiske anliggender og falt sammen med en utvidelse av velferdsstaten og institusjonaliseringen av sosiale rettigheter. Politiseringen av foreldreskapet og kjønnslikestilling var tett forbundet. Fra 1970-tallet var kjønnslikestilling en viktig del av velferdsstatsmodellen og lovgivningen som la til rette for å kombinere arbeid og familie. To-inntekts- og to-omsorgs-familien (the dual earner/dual carer-family) var modellen som satte nye standarder for kjønnsrelasjoner i familier med små barn. Intervensjon i kjønnede praksiser er mer akseptert, og faktisk også mer forventet, i sosialdemokratiske velferdsstater sammenlignet med liberale og konservative modeller (Ellingsæter og Leira 2006, 2).

På 1960-tallet og fremover bidro statlige tilskudd til utviklingen av ulike velferdstjenester. Tradisjonelle grenser mellom familie og stat ble tegnet på nytt. Statens ansvar når det gjaldt velferds- og sosiale omsorgstjenester økte, mens familiens ansvar ble redusert. Individets behov for omsorg ble redefinert ut fra sosiale rettigheter, og offentlige omsorgstjenester for barn ble universelt tilgjengelig. Men det er særlig siden 1970 grunnleggende samfunnsmessige endringer har bidratt til nytenkning hva gjelder stat-forelderrelasjonen. Av særlig interesse var tanken om en omsorgsstat (caring state) og morskapsrevolusjonen (the motherhood revolution) (Leira 2006, 30). 1970-tallet var preget av likestilling, foreldre-policies som fremmet defamilisering, i tillegg til refamilisering av barneomsorg ved å «flytte» mødre ut av hjemmet og over i omsorgsykker. Det var også en tilbakevending av fedre til hjemmet. Ansvar for barneomsorg ble omfordelt mellom foreldre og staten; barnehager og barneskole ble omgjort til en felles interesse for både foreldrene og staten. Innad i familien ble også ansvaret flyttet; lønnsarbeidende mødre og omsorgsgivende fedre ble fremmet gjennom familiepolitiske tiltak. Foreldrepermisjon ble redefinert som en plikt og rettighet for fedre så vel som for mødre (Leira 2006, 30-31). Målsettingen var at også mødre med små barn skulle ha mulighet til full arbeidsdeltakelse. Forventningene gikk fra én-inntektsfamilien til at hver enkelt skulle være i stand til å sørge for seg selv og eventuelle barn, og at kvinner og menn i parforhold skulle ha mulighet til å kombinere lønnet arbeid og omsorgsarbeid i familien.

Utvidelsen av velferdsstaten som tjenesteyter innebar en økt etterspørsel etter kvinners arbeid. Norske og skandinaviske kvinner ble rekruttert inn i den stadig økende servicesektoren. Mange av dem ble lønnstakere innen offentlig sosial-, helse- og omsorgstjenester, i utdanning og administrasjon (Leira 2006, 32). Siden en del av arbeidet som ble utført av kvinner som tidligere tilhørte den private sfære ble gjort om til lønnet arbeid, ble service-sektoren kvinnedominert. Kvinnene som trådte inn i lønnet arbeid, kom dermed inn på et sterkt kjønnssegregert arbeidsmarked. Sameksistensen av et sterkt kjønnssegregert arbeidsmarked og høy arbeidsdeltakelse blant mødre til små barn, ble et kjennetegn ved det nordiske arbeidsmarkedet. Den vertikale og horisontale kjønnssegregeringen som ble tydelig i 1970 har siden vært et vedvarende trekk ved arbeidsmarkedet (Leira 2006, 33).

Etterspørselen etter mødres arbeidsdeltakelse økte etterspørselen etter barnehagedekning for barn (Leira 2006, 33). Siden 1970-tallet har tilbudet om høy-kvalitets barnehage for barn vært integrert i utvidelsen av et offentlig subsidiert tjenestesystem hvor universell dekning var målet. Målet om full barnehagedekning ble imidlertid relativt sent realisert i Norge sammenlignet med de andre nordiske landene (Leira 2006, 37). I 2016 hadde 91 prosent av barn barnehageplass. 97 prosent av barn 3 til 5 år hadde barnehageplass i 2016 (Stabell 2017, 1). De nordiske landene var de første til å institusjonalisere fedres rett til omsorg for sine barn. Foreldrepermisjonen fra 1970-tallet la vekt på både fedres og mødres omsorg i de første månedene av barns liv. Skandinavia er kjent for generøse foreldrepermisjoner. Symbolsk var dette svært viktig, men praktisk talt var det bare mødre som tok ut foreldrepermisjon (Leira 2006, 38).

Et tiltak for å øke fedres involvering i barneomsorgen er fedrekvoten som i Norge ble innført i 1993. Denne kvoten er en periode av foreldrepermisjonen som var avsatt til far, og dersom far ikke benyttet seg av denne, mistet familien retten på permisjon for denne perioden. Et viktig argument for fedrekvoten var at tilknytningen mellom foreldre og barn måtte etableres tidlig i barnets liv. Fedrekvoten ble regulert på en måte som begrenset foreldrenes valgfrihet knyttet til hvordan de ønsker å fordele permisjonen (Leira 2006, 39). Fedrekvotens lengde har imidlertid vært et politisk stridsemne, og den har blitt endret som følge av ulike politiske flertall. I 2005 var den på 5 uker og i 2009 ble den utvidet til 10 uker. I 2010, som er det året parene jeg følger i fasteffektanalysene fikk barn, var fedrekvoten 10 uker lang. Senere ble den utvidet til 12 uker, deretter til 14 uker, før den igjen ble redusert til 10 uker. Det må legges til

for å gi et fullstendig bilde, selv om det faller utenfor tidsperioden for empirien i denne oppgaven, at fedrekvoten ble endret igjen i 2018. Da ble foreldrepermisjonen tredelt; én del til mor, én del til far og en tredje del som paret kan dele som de ønsker. Dette er ment å fremme likestilling ved å redusere statistisk diskriminering av kvinner i arbeidsmarkedet og styrke båndet mellom foreldrene og barnet. Om fedrekvoten virker inn på fordeling av arbeid i par, er det lite empirisk belegg for. En undersøkelse fra 2018 om hvordan utvidelsen fra 6 til 10 uker i 2009, konkluderer med at det er få eller ingen effekter på likestillingen i arbeidslivet (Østbakken et al. 2018, 160).

Et tiltak som praktisk talt kun blir tatt ut av mødre, er kontantstøtten som ble innført i 1998 for at familien skulle få økt valgfrihet i hvordan de ønsker å organisere barneomsorgen. Kontantstøtten er imidlertid kritisert for å hemme likestilling og integrering, samt å undergrave barns rettigheter til statlig subsidiert barnehage. Uttak av kontantstøtte ikke bare et resultat av foreldres valg, men også av barnehage tilbudet som finnes (Leira 2006, 41-42). Barnehagedekningen er viktig, men også andre faktorer spiller nok inn når det gjelder hvor mange som benytter kontantstøtten. Siden 1998 har det vært en sterk nedgang i hvor mange som benytter kontantstøtte (Bakken og Myklebø 2010).

Politiseringen av foreldreskapet var sterkt påvirket av universelle og egalitære verdier. Den nordiske velferdsmodellen har et relativt bredt utvalg av ytelser og tjenester som er universelle i den forstand at de skal være omfordelende samtidig som de kommer hele befolkningen til gode. Esping-Andersen peker nettopp på viktigheten av universalisme og egalitære verdier som legitimerende i de formative årene av velferdsstatsmodellen. I den nordiske tradisjonen er ikke bare like muligheter som er et mål, men utfallslikhet er også en viktig del av politikktutforming (Ellingsæter og Leira 2006, 6 -7). I tillegg til at likhet generelt var en viktig verdi i norsk politikk, var også kjønnslikestilling spesielt et viktig mål. Denne likestillingen gikk ikke bare på arbeidsdeltakelse og økonomisk uavhengighet, men også ordninger som gjorde det mulig å kombinere arbeid og familieliv var viktig. Som det er påpekt i en rapport fra Nordisk ministerråd: «If gender equality is to be realised, “the distribution of the workload between women and men in the family and in society must be changed” (Nordic council of ministers, 1995, 10)» (Ellingsæter og Leira 2006, 7). Som påpekt ovenfor, er en rekke ordninger gjennomført for å nå dette målet; lange permisjonsordninger, fedrekvoter og full barnehagedekning var tiltak rettet mot familier med små barn for å gjøre

det mulig å kombinere arbeid og familie, samt å ivareta barnets beste. Kontantstøtten derimot kan ha motsatt virkning. Kontantstøtten er ansett for å svekke utviklingen mot et mer likestilt samfunn (Leira 2006, 43). Det er også påvist at kontantstøtten har en negativ og varig effekt på mødres arbeidstilbud (Drange og Rege 2013), noe som må antas å påvirke hvordan kvinner og menn fordeler arbeidet i familien. De familiepolitiske tiltakene spriker således noe når det gjelder fremming av likestilling. Dette skyldes ulike og skiftende politiske konstellasjoner som har bidratt både til å styrke en mer tradisjonell familiemodell med vekt på familiens egne valg og en modell med generøse permisjonsordninger, fedrekvote og full barnehagedekning som legger til rette for at kvinner og menn fordeler sin tid mellom arbeid og hjem.

På mange måter har den skandinaviske modellen lyktes med å legge til rette for likestilling mellom kvinner og menn. De nordiske landene skårer høyest på ulike internasjonale likestillingsindekser (Ellingsæter og Leira 2006, 3). Denne økende likestillingen har skjedd innenfor rammene av overgangen fra industrisamfunnets familie til den postindustrielle familien. Denne overgangen kjennetegnes av at normen om mannlig hovedforsørger svekkes og at én-innteksfamilien erstattes av to-innteksfamilien. Likevel synes det som om familiene møter utfordringene som denne overgangen medfører på forskjellige måter. Leira finner indikasjoner på at det er en økende differensiering og til dels en polarisering i hvordan den postindustrielle familien kombinerer arbeid og familie. Det ene ytterpunktet er familier som har en delt forsørger- og omsorgsrolle, mens det andre ytterpunktet er familier som har den tradisjonelle kjønnsdelte arbeidsdelingen (Leira 2006, 47). Langs en dimensjon med disse ytterpunktene, er det mange forskjellige foreldrepraksiser med kombinasjoner av arbeid og omsorg. Det er til dels endrede familiepraksiser som har påvirket familiepolitiske tiltak, og til dels er det tiltakene som har lagt føringer på familiepraksisene. Eksempler på dette er barnehageutbyggingen som kom som en reaksjon på mødrenes økende deltakelse i lønnet arbeid, mens fedrekvoten ble innført for å endre foreldrenes omsorgspraksis ved å legge føringer på valgene til foreldrene. Selv om det i de fleste land er en økende arbeidsdeltakelse blant kvinner, er det likevel en tendens globalt til at menns deltakelse i ulønnet omsorgsarbeid ikke har økt tilsvarende (Evans 2016).

2.3 Likestillingsparadokset

Til tross for at velferdsstaten skal legge til rette for mer likestilte praksiser er det noen som hevder at en mer velutviklet velferdsstat fører med seg mindre likestilling i form av kjønnssegregering på arbeidsmarkedet. Dette som omtales som likestillingsparadokset går ut på at selv om kvinnelig arbeidsdeltakelse er svært høy i Norge, er det likevel en tydelig horisontal og vertikal kjønnssegregering i arbeidsmarkedet (Melby et al. 2009, 6; Hook 2010). Selv hvis nordiske menn tar mer ansvar for husholdsarbeid og omsorg for barna, enn menn i andre europeiske land, er kvinner fortsatt ansvarlig for hoveddelen av arbeid og omsorg i hjemmet. Dette paradokset har gitt grobunn for to ulike tolkninger av den skandinaviske velferdsstatens kapasitet til å støtte kjønnslikestilling. På den ene siden argumenterte Helga Hernes for at de skandinaviske velferdsstatene var potensielt kvinnevennlige da kvinner ikke er utsatt for vanskeligere valg mellom barn og arbeid enn menn. På den andre siden argumenterer Yvonne Hirdman for en kontinuerlig reproduksjon av et segregerende og hierarkisk kjønnssystem («gender system») (Melby et al. 2009, 6). Som Ann Schola Orloff (1993) påpekte i en kritikk av Esping-Andersens tidlige arbeider, burde hans tre dimensjoner som velferdsstaten hadde fokus på (stat – marked-relasjoner, sosial ulikhet og sosiale rettigheter) suppleres med tilgang til lønnet arbeid for kvinner og retten til et selvstendig hushold. Argumentet hennes er at uten disse to supplerende dimensjonene vil kvinnene bli henvist til arbeid utenfor eller bare sekundært i markedet, noe som vil føre til inntekstulikhet i familien.

I forlengelsen av Orloffs argument hevdes det at selv om velferdsstaten legger til rette for kvinners adgang til lønnet arbeid, hindres kvinners adgang til høystatus-posisjoner. Ifølge Mandel og Semyonov (2006) bidrar familiepolitikken til at «glasstaket» hardner til. Dette skyldes at de politiske tiltakene som gjør det mulig å kombinere lønnsarbeid og familieliv også bringer med seg statistisk diskriminering av kvinner. Foreldrepermisjoner som i stor grad tas opp av mødre, bringer med seg lange fravær fra arbeidet. Redusert normalarbeidstid brukes bare av mødre. Statistisk diskriminering innebærer at arbeidsgivere velger kvinner bort når de rekrutterer til jobber med store opplæringskostnader på grunnlag av forventninger om at «gjennomsnittskvinnen» vil ha større fravær enn menn.

Høy grad av kjønnssegregering i skandinaviske arbeidsmarked omtales ofte som et paradoks siden disse landene har tydelige og sterke idealer om likestilling mellom kjønnene, og de er

langt fremme på andre områder når det gjelder likestilling (Ellingsæter 2013, 501). Men Ellingsæter (2013) påpeker også at de skandinaviske velferdsstatene ikke lenger er blant de mest segregerte i Europa. Relativt rask desegregering i arbeidsmarkedet i de senere årene har flyttet Danmark, Norge og Sverige fra å være blant de høyt segregerte landene til å ha moderat kjønnssegregerte arbeidsmarkeder. Kvinners andel av lederposisjoner er også økende. Dermed generer ikke den skandinaviske velferdsstaten høyere nivå av segregering enn andre velferdsstater. Som i andre land har den største endringen vært at kvinner har trådd inn i tidligere mannsdominerte yrker og lederposisjoner, mens det har vært mindre endringer i tradisjonelt kvinneedominerte yrker og maskuline arbeiderklassejobber. Segregeringstrender etter sektor og bransje forblir mer eller mindre stabile. Selv om Skandinavia ikke er blant de mest segregerte, foreligger det likevel en signifikant andel kjønnsforskjeller i ulike arbeidsplasser i Skandinavia (Ellingsæter 2013, 514). Teorier som ofte brukes for å forklare det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet i Skandinavia er «gender essentialism», dvs. at kjønn tillegges bestemte egenskaper, og likestillingsparadokset som består i at til tross for at Norge sammen med Sverige og Finland regnes som beste land å bo i for kvinner, har de mest kjønnssegregerte arbeidsmarkeder. Noen casestudier viser at det forekommer «gender essentialist» ideer, men at svekkelsen av disse ideene er en sannsynlig hoveddriver bak desegregeringen av arbeidsmarkedet (Ellingsæter 2013, 515).

Ellingsæter (2013) beskriver at tidligere høy grad av kjønnssegregering på arbeidsmarkedet i Skandinavia sannsynligvis er knyttet til velferdsstatens utvidelse, særlig som følge av omsorgsarbeid som ble flyttet fra familien til offentlig sektor. Antakelsen om kvinners «beskyttede» offentlig sektor-ansettelser trenger imidlertid en oppdatering. «New public management»-reformer har gjort offentlig sektor mer lik privat sektor når det gjelder ansettelsesrelasjoner, restrukturering som har vært krevende for arbeidsmiljøet og økte belastninger for de ansatte. Bildet av en svært høy andel deltidsansatte blant skandinaviske kvinner er heller ikke en dekkende beskrivelse lenger da deltidsarbeid har sunket og er lavere enn i andre velferdsregimer. Selv om mange teorier er opptatt av standhaftigheten i kjønnssegregering foreslår Ellingsæters studie (2013, 516) at det bør rettes mer fokus mot å konseptualisere driverne av desegregeringen i arbeidsmarkedet.

Kjønnssegregeringen bidrar til at menn ofte tjener mer enn kvinner, selv om kvinner har like lang eller lengre utdanning. Med hensyn på hvordan tid til lønnsarbeid fordeles innad i par er

det rimelig å anta det hovedsakelig vil ha konsekvenser for vertikal segregering. Petersen, Penner og Høgnes (2011) har vist at det ikke er noen forskjell på menns og kvinners lønn gitt samme stillingskode. Det tyder altså ikke på at det er en direkte lønnsdiskriminering av kvinner. Det peker imidlertid mot at fordelingen av hjemmearbeid er viktig for lønnsforskjeller mellom kvinner og menn; dvs. han gjør mindre hjemme og rykker raskere opp i systemet på jobb. Den horisontale segregeringen kan imidlertid forklare noe av lønnsforskjellene mellom kvinner og menn, da offentlig sektor har gjennomsnittlig lavere inntekter enn privat sektor. I fasteffektanalysene hvor jeg bruker individene som sin egen kontroll vil den horisontale segregeringen være tatt hensyn til.

2.4 Familiepolitiske tiltak

Bergsvik et al. (2018) peker på tre hoveddimensjoner i norske politiske tiltak knyttet til arbeids- og familieorganisering. Disse er 1) betalt foreldrepermisjon med beskyttelse av foreldrenes jobb, 2) full barnehagedekning av høy kvalitet og 3) kontantstøtteordningen. Disse tiltakene har gjennomgått store forandringer i perioden 2005-2015 som er den perioden som dekkes av de empiriske data i denne oppgaven. Tiltak som fremmer spesialisering, som kontantstøtten, er blitt redusert. Barnehagedekningen og foreldrepermisjonen med avsatte uker til far, er gradvis blitt utvidet. Samtidig er det sterkere forventninger om at både kvinner og menn har en kontinuerlig arbeidsdeltakelse selv når de har små barn. I tillegg er fedre sterkt oppfordret til å være mer aktivt involvert i sine barn (Bergsvik et al. 2018, 8).

Familievennlig politikk i den nordiske velferdsstaten, særlig de generøse foreldrepermisjonene og muligheten for deltidsarbeid, kan ha noen uuntenderte konsekvenser for kvinner i arbeidsmarkedet. Blant annet kan det innebære konsentrasjon av kvinner i offentlig sektor, høy grad av deltidsarbeid blant kvinner og relativt få kvinner i toppposisjoner i industri og næringslivet, samt vedvarende inntektsforskjeller mellom kvinner og menn (Bergsvik et al. 2018, 8). De familiepolitiske tiltakene vil altså tenkes å ha en innflytelse på kvinner og menns inntektsfordeling, særlig i forbindelse med å få og ha små barn. Foreldrepermisjonen har siden 1990-tallet blitt sterkt utvidet. I 2005 var den 43/53 uker med 100/80 prosent inntektskompensasjon. I 2015 var den 49/59 uker med 100/80 prosent inntektskompensasjon. I 1993 ble en fire-ukers lang fedrekvote innført for å styrke far-barn-

relasjonen og for å fremme likestilling (Bergsvik et al. 2018, 8). Denne var i 2005 på 5 uker, og i 2015 på 10 uker (tall fra SSB). Også barnehagedekningen er utvidet, særlig for de yngste barna, i perioden 2005 til 2015. Samtidig har andelen som tar ut kontantstøtte gått ned (Bergsvik et al. 2018, 31).

2.5 Oppsummering

De velferdsstatlige ordningene er viktige sosiale rettigheter ved at de legger til rette for å realisere målsettinger om utjevning av sosiale forskjeller og fremming av likestilling når det gjelder deltakelse i arbeidsliv og i familien både for kvinner og menn. Som påpekt er mange aspekter og momenter som kan diskuteres når det gjelder i hvilken grad det lykkes å nå målsettingene. Det er også viktig å fremheve at kvinners og menns deltakelse i lønnet arbeid og i omsorgsarbeid vil være påvirket av en rekke faktorer andre enn de velferdspolitiske tiltakene. Disse tiltakene og ordningene har imidlertid bidratt til å legge til rette for to-innteksfamilien og for familier med barn, og dermed påvirket hvordan familien tilpasser seg med tanke på lønnet og ulønnet arbeid. I hvilken grad den likestillingspolitiske målsettingen er realisert kan diskuteres ut fra at det fremdeles er relativt markante kjønnsforskjeller i arbeidsmarkedet. Slike forskjeller vil også ha konsekvenser for kvinners inntekter og forskjellen mellom kvinners og menns inntekter i parforholdet.

3 Tidligere forskning

De siste årene har stadig flere forskere undersøkt hva som skjer med par hvor kvinnen har høyere utdanning enn mannen. Temaer som utforskes og som er relevante for denne oppgaven er hvor utbredt kvinnelig hypogami er, hvilken betydning kvinnelig hypogami har for deling av lønnet arbeid og husarbeid, utdanningssammensetning og fertilitet, makt i parforhold og kvinners gevinst i parforholdet. Siden problemstillingen i denne oppgaven er sammenhengen mellom relativ utdanning i par og kvinners andel av familieinntekten, er det ikke all forskningen på temaene nevnt ovenfor, som er like sentral. Det som særlig vektlegges av forskning i dette kapitlet er derfor den som omhandler relativ utdanning i par, forskning om inntektsforskjeller blant par i Norge, om inntektsstraff for foreldre (the motherhood penalty) og om sammenhengen mellom relativ utdanning og samlivsform.

3.1 Relativ utdanning i parforhold

Birkelund og Heldal (2003) undersøkte utdanningsmessig homogami ved å se på fem kohorter mellom 1900 og 1949. De fant at kohortene født på starten av 1900-tallet var preget av utdanningsmessig homogami. Det var få som hadde utdanning utover grunnskolen, noe som forklarer hvorfor 70 % av alle ekteskapene var homogame i de eldste kohortene. De yngste kohortene hadde en langt lavere andel utdanningsmessig homogami. Rundt 40 % av parene var homogame (Birkelund og Heldal 2003). Det synes derfor å ha skjedd en ganske betydelig endring over tid når det gjelder utdanningen til menn og kvinner i parforhold. En slik endring har å gjøre med at utdanningen i befolkningen har vært økende, og andre kombinasjoner som utdanningsmessig hypergami og hypogami har blitt vanligere. Bouchet-Valat (2015) som har undersøkt pardannelser og deres utdanningssammensetning i Frankrike, karakteriserer utviklingen som en reversering av kvinnelig utdanningsmessig hypergami. Det betyr at fra at kvinnene hadde lavere utdanning enn mannen er det nå blitt motsatt slik at det er vanligere at kvinnen har høyere utdanning enn mannen.

Bouchet-Valat beskriver først sammensetningen av par og endringen når det gjelder utdanningsmessig sammensetning over tid. Deretter undersøkes det om endringene kan forklares av strukturelle begrensninger eller om adferden har endret seg mer grunnleggende. Parenes utdanningssammensetning kan knyttes til individuelle preferanser og sosiale normer,

men det kan også forklares av strukturelle begrensninger som tilgangen på utdannede kvinner og menn. Halvparten av 1920-kohorten er homogame (50 %), mens 30 % var kvinnelig hypergame og 20 % var kvinnelig hypogame. I 1940-1945-kohorten sank andelen hypergame kvinner, mens andelen hypogame kvinner øker. Med 1950-kohorten overgikk antall par med hypogame kvinner de med hypergame kvinner. I 1970-kohorten var det like mange homogame par som par hvor hun har høyere utdanning enn ham (40 %). Siden 1950-kohorten har kvinner gjennomsnittlig blitt mer utdannede enn menn (Bouchet-Valat 2015, 674-676).

I førkrigskohortene hadde menn med lav utdanning lavere sannsynlighet for å inngå i parforhold. Blant kvinner var det motsatt. Kvinnens sannsynlighet for å inngå i et parforhold sank ettersom deres utdanningsnivå økte. Dette korresponderer med en situasjon hvor kvinnelig hypergami er normen. Fra og med 1950-kohorten og senere har de mest utdannede fått like høy sannsynlighet for å danne en relasjon som de lavest utdannede. Med tiden har sannsynligheten for at kvinnene med lav utdanning danner relasjoner sunket sammenlignet med de høyt utdannede. Utdannede kvinners ulempe på partnermarkedet har forsvunnet samtidig som ubalansen skapt av preferansen for hypergami er svekket. Utdanningsutvidelsen har spilt en viktig rolle i denne utviklingen (Bouchet-Valat 2015, 679-680).

Bouchet-Valats analyser viser at mellom kohortene født før andre verdenskrig og 1970-kohorten har kvinnelig hypergami i første samboende relasjon først sunket og senere blitt reversert. Dette tyder på at utover tilgjengeligheten på partnere med et visst utdanningsnivå, velger individer i de nyere kohortene å danne parforhold hvor hun har høyere utdanning enn ham heller enn omvendt. Raten av permanent enslighet blant kvinner, som økte sterkt blant kvinner med høy utdanning i førkrigskohorten, har blitt veldig lik for kvinner uansett utdanningsnivå siden kohortene fra 1960-tallet. Disse funnene indikerer et skifte i kjønnsnormer som er sterkere enn en enkel mekanisme utløst av utvidelsen av utdanning blant kvinner (Bouchet-Valat 2015, 682). Med andre ord synes på normer og praksis og være endret når det gjelder valg av partner, noe som kan forklares både ut aktørens valg og strukturelle forhold knyttet til kvinners og menns utdanningsnivå.

Tradisjonelt har menn utøvd mer kontroll enn kvinner i ekteskapet, og denne makten har blitt koblet til inntekt og status menn har tilegnet seg som forsørgere. Kvinner har med tiden trådd inn i arbeidslivet, men deres bidrag til inntekt og status har ikke økt deres ekteskapelige makt

proporsjonelt. Tichenor undersøkte i en amerikansk studie gjennomført med dybdeintervjuer av par hvor kvinnen har høyere inntekt eller høyere yrkesstatus enn mannen eller begge deler. Disse parene refereres til som status-reverseringspar. Noen konvensjonelle par er også tatt med i studien for sammenlikning (Tichenor 1999, 638). De fleste ektefellene så ingen forbindelse mellom penger og makt. Statusreverserte par så ut til å ha størst ubehag med tanken på dette. Kvinnene er redd for å bli sett på som mektige eller som en «bitch». Beslutningsprosessen i parene ser heller ikke ut til å være relatert til inntekt og status. Kvinner med høyere inntekt eller yrkesstatus enn sine menn, krever ikke automatisk større innflytelse i husholdsavgjørelser. Imidlertid har de gjennom sin rolle som organisatorer for husholdet mulighet til å påvirke utfallet gjennom oversikt som dette gir. De er med andre ord mer sentrale i driften av husholdet, og sentraliteten gir dem mulighet til påvirkning. Logikk og overtalelse er virkemidlene som gjør at kvinner vinner gjennom og som kan få mennene til å endre syn. Ultimatum og veto er ikke en del av kvinners virkemidler og forhandlingsstyrke. Menn kan imidlertid «sette ned foten» og bruke veto-retten. Veto har lite med inntekt, status eller ekspertise å gjøre. Det har kun med kjønn å gjøre, hevder Tichenor (1999, 645-646). Dette er interessante funn når det gjelder hvordan kvinner og menn kommer fram til avgjørelser som har betydning for hvordan de ordner seg i parholdet.

Tichenor undersøker hvor tilfredse parene er med forholdet. Mer enn halvparten av parene med statusreversering er misfornøyde med forholdet. Til sammenligning gjelder dette kun 13 prosent av parene hvor mannen hadde høyest status. Parets tilfredshet var imidlertid i stor grad påvirket av hvordan paret ble et statusreversert par. Tre mulige «stier» inn i en slik relasjon er for det første ulikhet i status og inntekt ved ekteskapsinngåelsen, for det andre oppadgående mobilitet for kona og for det tredje nedadgående mobilitet eller stagnasjon for mannen. Av disse tre «stiene» er det den første som fører til størst tilfredshet. I disse parene har mannen en opplevelse av å ha valgt et slikt parforhold. I de to andre formene opplever mennene en statusendring. Disse endringene oppleves oftere som negative, og de skaper mer misnøye sammenlignet med parene hvor statusforskjellen var til stede ved pardannelsen (Tichenor 1999, 646-647).

De fleste statusreverserte par i studien finner at inntekts- og statusforskjeller mellom ektefellene er problematisk. De forsøker å skjule eller ignorere forskjellene. Det mest vanlige er den samlede anstrengelsen for å redefinere hva det innebærer å være forsørger. I fravær av

sterk forpliktelse til egalitære eller feministisk ideologi som et verktøy for å forandre ekteskapet som institusjon, sammen med og formet av hegemonisk kjønn, struktureres og formes disse parenes erfaring med statusreversering (Tichenor 1999, 649). Tichenors artikkel er fra 1999, og dermed basert på data fra før det. Siden den gang er det nå blitt flere par hvor kvinner har høyere utdanning enn mannen. Derfor er det viktig å se på utviklingen over tid, og spesielt de senere årene. Nyere forskning på området er derfor relevant å ta med.

Chudnovskaya og Kashyap (2017) undersøkte trender i relativ status mellom menn og kvinner i utdanningshypogame relasjoner i Sverige. De viser til nyere forskning som viser at utdanningsmessig hypogami har blitt en voksende trend for kvinner over hele Europa, og at kvinner i større grad er villige til å «gifte seg nedover». Dette kan skyldes at menns preferanser har endret seg og at de verdsetter kvinner med høy utdanning og dermed høyere inntekt. Dette kan også ses sammenheng med den postindustrielle familien hvor mannen forsørgernorm er svekket. En annen forklaring på fenomenet kan være at kvinner i utdanningsmessig hypogame forhold ikke har høyere status enn sin mann når det kommer til sosioøkonomiske ressurser generelt. Ut fra disse antagelsene undersøkte forskerne på hvilke dimensjoner kvinner i hypogame relasjoner har høyere eller lavere status enn sine partnere. De fant at for yngre kohorter var det ikke nødvendigvis en sammenheng mellom høyere utdanning og høyere inntekt eller høyere yrkesprestisje.

Van Bavel og Klesment (2017) undersøker utdanningssammensetning hos par, foreldreskap og kvinners relative inntekt i Europa. De fant at kvinner som var høyere utdannet enn partneren hadde høyere relativ inntekt. Studien indikerer også at innteksstraffen for mødre (motherhood penalty) på relativ inntekt er svakere for hypogame kvinner enn for kvinner i andre typer parforhold. Den impliserte også at det som kan kalles hypogami-bonusen på relativ inntekt var sterkere for mødre enn for barnløse kvinner. I studien ble det kontrollert for mannlig arbeidsledighet siden menn ble hardere rammet enn kvinner av finanskrisen i 2008. Effekten av mannlig arbeidsledighet bidro til å forklare hvorfor kvinners relative inntekt var høyere i noen land enn i andre, men den uforklarte variansen i landsforskjeller forble like høy som før arbeidsledighet ble tatt hensyn til. Når det kommer til kjønnsnormer, forventet de at den positive effekten av hypogami på relativ inntekt vil være mer begrenset i land med konservative holdninger til kjønn. De fant imidlertid det motsatte, nemlig at det var de utdanningsmessig hypergame kvinnene som ble begrenset av konservative kjønnsnormer. De

høyt utdannede hypogame kvinnene var lite påvirket av disse kjønnsnormene. Det var også en tendens til at lavt utdannede hypergame kvinner tjente klart mindre i land med tradisjonelle verdier (Van Bavel og Klesment 2017).

Esteve et al. (2016) undersøkte implikasjonene hvis ikke menn lenger har høyere utdanning enn sin partner, altså konsekvensene av reduksjon eller fravær av hypergami. De spør om slutten på hypergami vil resultere i økt likestilling. Dette er relevant i forhold likestilling mellom kvinner og menn i det som foran er kalt individorienterte institusjoner og familieorienterte institusjoner (McDonald 2000). En viktig indikasjon på økt likestilling innenfor familieorienterte institusjoner kan være om par hvor kvinner har mer utdanning enn mannen også er de parene hvor kvinner tjener mer. I denne studien fant de at kvinner som har mer utdanning enn sine menn også er mer sannsynlige til å være kvinnelige hovedforsørgere, i hvert fall i Europa hvor reverseringen av utdanningsforskjellen mellom kvinner og menn er vel etablert. Deres data antyder også at det kan være en sammenheng mellom reverseringen av kjønnsforskjellen i utdanning og likestilte holdninger, om sammenhengen er kausal er imidlertid uklart (Esteve et al. 2016).

3.2 Homogami og samlivsform

Selv om kvinnelig hypergami har blitt vanlig, er homogami likevel den mest utbredte typen parforhold. Et spørsmål er også om det er forskjell på samboende og gifte par, noe jeg også ser på i analysene senere i oppgaven. En antagelse kan være at samboende par har mer likestilte kjønnsnormer enn gifte par, og at det derfor også kan være flere par med kvinnelig hypogami blant samboende.

Schwartz (2010, 735) undersøker om samboende er mer eller mindre sannsynlig å være utdanningsmessig homogame enn gifte par. Hun finner at samboende er mindre sannsynlig å være utdanningsmessig homogame enn gifte par i alt, men forskjellene er ikke synlig når samboerskap og ekteskap begynner. I stedet foreslår funnene at forskjeller i utdanningsmessig homogami etter samlivsform er drevet av selektiv avslutning av ekteskap og samboerskap heller enn forskjeller i partnervalg. Ekteskap som krysser utdanningsmessige grenser er særlig sannsynlig til å ende. Funnene antyder at selv om samboende har sterkere vekt på likhet enn

gifte par, oversettes ikke dette til høyere grad av utdanningsmessig homogami. Funnene er i samsvar med mye forskning på samboerskap og samlivsbrudd som stiller spørsmålstegn ved samboerskap som et slags prøve-ekteskap (Schwartz 2010, 735).

Schwartz (2010, 750) peker på at det ser ut til at samboeres større fokus på likhet og økonomisk likestilling ikke innebærer større utdanningsmessig homogami. Hennes funn tyder på at pardannelser med personer med liknende utdanningsbakgrunn er mer sannsynlig at likheten gjelder tilskrevne karakteristikk enn å være basert på oppnådde egenskaper. Som tilskrevne karakteristikk regnes blant annet etnisitet, religiøs bakgrunn, eller alder. Dette er karakteristikk som gifte tenderer til å være likere på enn samboende. En grunn til dette kan være at utdanning kan være vanskeligere å endre enn inntekt og ansettelse. Par som begge er ansatt mens de dater eller er samboende tenderer til å ta til seg en mer spesialisert deling av arbeid når de gifter seg ved at konen skifter jobb eller trapper ned i betalt arbeid. En liknende mekanisme er ikke mulig for utdanning. Utdanningshomogame par kan ikke bli ulike ved at den ene reduserer sin oppnådde utdanning. Schwartz funn er mer i tråd med kulturelt samsvar (cultural matching hypothesis). Forskere har argumentert for at samboende er mer sannsynlig å danne par med en partner ulik seg selv og gå fra hverandre før de gifter seg. Schwartz finner imidlertid lite evidens for dette. Hun påpeker at de høye andelen utdanningshomogame for både gifte og samboende kan henge sammen med mulighetene for å møte potensielle partnere på partnermarked som er delvis strukturert av utdanning. Alternativt kan det være at heterogami er like uvanlig for gifte og samboende da sorteringen foregår før inngangen til slike forhold (Schwartz 2010, 750).

Hamplova (2009, 47) finner at i de samfunn hvor samboerskap er vanlig er ekteskap og samboerskap likere når det gjelder partnervalg enn i samfunn hvor samboerskap er relativt uvanlig. Hamplovas empiriske funn antyder at samboerskap blir stadig vanligere og at samboerskap og ekteskap blir stadig likere når det gjelder partnervalg. I Skandinavia finner han at ekteskap og samboerskap ikke er ulikt når det gjelder mønstre for homogame pardannelser. I de samfunn Hamplova finner en forskjell mellom samboende og gifte, antyder noen funn at gifte par har en større sannsynlighet for å overvinne utdanningsmessige barrierer (2009, 48). Utilitaristisk teori, som vektlegger nyttemaksimering, predikerer høyere grad av homogami blant samboende og ser ut til å i større grad forklare forskjellen mellom

samboende og gifte enn hva dobbelseleksjons-modellen hvor det antas at ulike par vil skille lag istedenfor å ta steget inn i ekteskap (Hamplova 2009, 48).

3.3 Inntektsforskjeller blant par i Norge

En viktig bakgrunn for å studere sammenhengen mellom relativ utdanning i par og inntekt, er hvordan inntektsforskjellene er generelt blant par i Norge. En relevant undersøkelse er Barth, Hardoy, Schøne og Østbakken (2013) som finner at lønnsinntektsforskjellen mellom relativt like kvinner og menn (samme alder, utdanning og tilknytning til arbeidsmarkedet) har økt noe i perioden 2002-2011. De presiserer imidlertid at endringene er såpass små at de skal tolkes med varsomhet (Barth et al. 2013, 82). De undersøker også forskjellen i privat og offentlig sektor. I offentlig sektor finner de at lønnsgapet mellom kvinner og menn skyldes at kvinner og menn jobber i ulike yrker som lønnes ulikt. Forskjeller i utdanning, erfaring og arbeidstid mellom kvinner og menn forklarer en god del av den observerte timelønnsforskjellen blant sysselsatte i privat sektor (Barth et al. 2013, 50-53). De finner også at menn får bonuser i større grad enn kvinner, mens kvinner i større grad får faste og variable tillegg som bidrar til en viss reduksjon i timelønnsforskjellene (Barth et al. 2013, 53-54). Når de kontrollerer for erfaring, utdanningslengde, sektor og næring, reduseres forskjellene.

Lønnsforskjellene er størst blant sysselsatte med videregående skole som høyest oppnådd utdanning. For personer med høyere grad fra universitet eller høyskole er timelønnsforskjellen den laveste etter utdanningsgruppe. Blant menn og kvinner med forskerutdanning er forskjellene på rundt 8 prosent. Det samme gjelder dem med grunnskole og kort høyere utdanning (Barth et al. 2013, 57-58). De ser også ut til at forskjellen i beregnet timelønn er forholdsvis liten i starten av karrieren, men at timelønningen øker mer for menn enn for kvinner ettersom de får mer yrkeserfaring. De skriver at potensiell yrkeserfaring er et mindre presist mål for kvinner da de har flere og lengre avbrekk i sin yrkeskarriere enn menn i forbindelse med barnefødsler og den perioden hvor barn er små. Både menn og kvinner når sin lønnstopp ved 30 års yrkeserfaring (Barth et al. 2013, 58-59). Mønsteret hvor lønnsforskjeller mellom menn og kvinner øker over tid mener de kan bety to ting: enten at timelønningen stiger raskere med alder for menn enn for kvinner, eller at lønnsgapet mellom kvinner og menn er større for eldre enn for yngre arbeidstakere i perioden (Barth et al. 2013, 58).

Barth et al. (2013, 85) undersøker også betydningen av par-sammensetning på inntektsforskjell mellom kvinner og menn. De går ut fra at en empirisk konsekvens av spesialisering og arbeidsdeling vil være at lønnsforskjellene innen husholdningen mellom kvinner og menn vil være større enn lønnsforskjellen mellom kvinner og menn totalt i økonomien når man ikke tar hensyn til sammensetningen av par. De analyserer lønnsforskjeller mellom gifte kvinner og menn med og uten kontroll for hvem som er gift med hverandre (Barth et al. 2013, 85-86). De viser at gifte kvinner har 40-45 prosent lavere årslønn enn gifte menn. Lønnsgapet mellom gifte kvinner og gifte menn blir redusert noe over perioden de undersøker (2002-2011). Å kontrollere for par-sammensetning reduserer lønnsforskjellene noe mellom gifte kvinner og gifte menn. Dette indikerer at lønnsgapet mellom gifte kvinner og menn er mindre innen husholdningenn enn blant gifte kvinner og menn totalt. Dette resultatet får man dersom relativt «like mennesker», for eksempel knyttet til utdanningsnivå og sektor, finner hverandre og gifter seg med hverandre. Forskjellen mellom inntektsforskjell mellom gifte kvinner og menn med og uten kontroll for parsammensetning er likevel liten og bør tolkes med noe varsomhet, påpeker forskerne (Barth et al. 2013, 86-87). Lønnsforskjellene er lavere etter kontroll av alder, utdanningsår og tilknytning til arbeidslivet. Med disse kontrollene og kontroll for parsammensetning økte lønnsgapet innen husholdning noe. Et slikt resultat kan muligens forklares med at blant relativt like kvinner og menn, skjer det en spesialisering og arbeidsdeling over tid som fører til at mannen bruker mer tid i arbeidsmarkedet enn kvinnen, og derfor får høyere årslønn (Barth et al. 2013, 87).

Bergsvik, Kitterød og Aarskaug Wiik (2018) undersøker inntektsulikhet innad i par i perioden 2005-2014. De finner at kvinners relative inntekt har økt i perioden de undersøker. I 2014 var kvinners andel av pars inntekt gjennomsnittlig på 41%, noe som understreker at kvinner gjennomsnittlig tjener mindre enn sine mannlige partnere. Ved å skille mellom dem som har hjemmeboende barn og ikke finner de at å ha barn var negativt knyttet til kvinners relative inntekt. De fant også at kvinner med små barn i husholdet hadde lavere relativ inntekt enn kvinner uten hjemmeboende barn. Dette er i tråd med forskning som viser at kvinner fortsatt bruker mer tid på arbeid i hjemmet enn fedre. Den negative sammenhengen mellom å ha små barn og kvinners relative inntekt ble redusert i perioden 2005-2014 (Bergsvik et al. 2018, 23). De beskriver at selv om kjønnsspesialisering, målt som økonomiske bidrag til husholdsinntekten, har begynt å svekkes, er kjønnsgapet i inntekt i par fortsatt klart tilstede og

er størst for par med de yngste barna i husholdet. Kvinner bruker fortsatt gjennomsnittlig størst andel av foreldrepermisjonen, og reduserer arbeidstiden sin og endrer oftere til en jobb i offentlig sektor enn hva menn gjør, selv om de i mange tilfeller har høyere utdanning enn sine partnere (Bergsvik et al. 2018, 24).

Den generelle nedgangen i inntektsforskjell innad i par etter 2008 kan være knyttet til finanskrisen i 2008/2009. Ettersom menn oftere er ansatt i privat sektor enn kvinner, kan deres inntekter i større grad være berørt enn kvinners. Finanskrisen kan imidlertid ikke forklare hvorfor inntektsutviklingen var så forskjellig for menn med unge versus eldre barn. Familieetablering overlapper ofte med etableringsfasen i arbeidsmarkedet, økonomisk usikkerhet kan likevel forsterke en inntektsstraff for foreldre eller gjøre seleksjon inn i foreldreskap i motsetning til å bygge karriere mer fremtredende (Bergsvik et al. 2018, 25).

3.4 Inntektsstraff for foreldre

Petersen, Penner og Høgsnes (2011) ser spesielt på inntektsforskjeller blant foreldre i Norge. De brukte sysselsettingsdata for hele populasjonen av personer i arbeiderklassejobber (blue collar workers) i sentrale sektorer i Norge i perioden 1979-1996. De fant at den negative sammenhengen mellom å få barn og inntektsutviklingen blant kvinner er en følge av hva slags type arbeid de hadde (mødre og ikke-mødre som jobbet i samme yrke og firma tjente det samme), i tillegg sank inntektsstraffen for mødre betraktelig i løpet av perioden de undersøkte (1979-1996). De beskriver tre hypoteser som er satt frem som forklaringer på inntektsstraffen for mødre; seleksjon, behandling (treatment) og diskrimineringshypotesen.

Seleksjonshypotesen antar at de faktorene som fører til at kvinner velger å få barn er de samme faktorene som fører til at de tjener mindre. Lavere karriereambisjoner kan gjøre at kvinner velger å få barn tidligere enn karriereorienterte kvinner. Barn i seg selv har i denne hypotesen ikke noe med nedgangen i kvinners inntekt. Behandlings-hypotesen antar at å få barn endrer arbeidsmarkedsadferden til kvinner og resulterer i lavere inntekt. Én mekanisme antar at mødre har lavere innsats på arbeid enn hva ikke-mødre har. Dette kan skyldes spesialisering i husholdet hvor kvinner reduserer deres arbeidsmarkedsinnsats (Becker). Dette kan også skje uten at de skifter jobb, eller at de skifter til en mindre tidkrevende jobb. Én annen mekanisme innenfor behandlingshypotesen er redusert humankapital i løpet av morskap og ekteskap. Man går glipp av erfaring og kursing som et resultat av deltid og

karrierepauser. Under disse mekanismene burde inntektsstraffen for mødre ha blitt redusert da barnehagedekningen har økt og deling av husarbeid har blitt mer likestilt (Petersen et al. 2010, 1276-77). Spørsmålet er om arbeidet i hjemmet er blitt likestilt. Diskrimineringshypotesen antar imidlertid at mødre ikke er annerledes på arbeidsmarkedet enn ikke-mødre. Den antar heller at arbeidsgivere diskriminerer mødre. Det kan være direkte eller statistisk diskriminering, altså en forventning hos arbeidsgiver om at kvinner vil bli mødre og at mødre er mindre produktive enn andre.

Alle de tre hypotesene går ut på at mødre får en inntektsstraff relativt til ikke-mødre, men de er ulike når det gjelder hva slags mekanismer som er i spill. De peker på norske familiepolitiske tiltak som en viktig kontekst når man studerer inntektsstraff for mødre som at fedre også er forventet å dele foreldrepermisjonen med mor (fedrekvoten). Men selv om de fleste familiepolitiske tiltak er rettet mot begge foreldre er det som regel mor familiepolitikken berører. Dette gjør at kvinner har omtrent like høy arbeidsdeltakelse som menn, imidlertid med en høyere andel deltidsarbeid enn hva menn har. I annen rekke har familiepolitikken en effekt på fedre. Lovgivningen har hatt som mål å endre normer for hvordan familier opererer. Dette gjelder hvordan familien organiserer husholdet med arbeid, husarbeid og å ta seg av barna (Petersen et al. 2010, 1277-79).

Ø

Resultatene fra Petersen et al.s studie var at seleksjon forklarte noe av ekteskapelig premie og en klar inntektsstraff for mødre. Men behandling stod for nesten hele inntektsstraffen for mødre. I tillegg fant de at det var en nedgang i mødres inntektsstraff over tid (2010, 1285). Deres studie viser utvikling før 2000-tallet. For årene etter dette kommer noe lignende fra Cools og Strøm i 2014.

Cools og Strøm (2014, 1) undersøker inntektsstraff for foreldre i det de kaller to-inntektssamfunnet ved bruk av registerdata i perioden 1997-2007. De finner en betydelig inntektsstraff for mødre i Norge, selv om den er noe lavere enn de fleste andre OECD-land. Inntektsstraffen de fant gikk fra 1,2 % hos kvinner med grunnskole som høyest oppnådd utdanning, til 4,9% for kvinner med mer enn fire års høyere utdanning. Arbeidserfaring og betalt foreldrepermisjon forklarte ikke inntektsstraffen, noe som indikerer at den norske institusjonelle konteksten beskytter mødre for inntektsstraffer som følge av brudd i karrieren. Det er stor variasjon i effekten av å få barn på inntektsstraff, men størst er den i privat sektor

og for mødre som jobber fulltid. De finner også en svak inntektsstraff for fedre. Også for menn er straffen størst for den som jobber fulltid og i privat sektor. En stor del av menns inntektsstraff kan forklares av uttak av foreldrepermisjon. I likhet med andre land er det imidlertid moren som bærer største delen av inntektsstraffen. De finner indikasjoner på at det er redusert innsats heller enn tap av humankapital som forklarer familiens kjønnsforskjell i inntekt. Med en større arbeidsbyrde i hjemmet kan det påvirke innsatsen på jobben negativt. I grupper hvor inntekt i større grad er preget av innsats på jobben (høyt utdannede kvinner, kvinner som jobber fulltid og i privat sektor) hadde sterkere inntektsstraff enn i andre yrker. De fant imidlertid også en inntektsstraff for fedre, selv om denne var liten, som er i tråd med at fedre nå i større grad enn tidligere er deltakende i å ta vare på barna. I motsetning til hos mødre vil lengden på uttak av foreldrepermisjon ha en effekt på inntekten deres. Dette kan skyldes at når menn tar lang permisjon, noe som er litt mindre vanlig, kan det være et signal om større involvering i barna heller enn at det er snakk om tap av humankapital (Cools og Strøm 2014, 24).

4 Teoretisk rammeverk

Partnervalg er i moderne vestlige samfunn i stor grad knyttet til kjærlighet og tiltrekning. Men kjærligheten er ikke vilkårlig. På individnivå er partnervalg påvirket av preferanser. Tilgang på ulike partnermarked og sammensetningen av disse begrenser mulighetsstrukturen og påvirker sjansene for at individene får realisert sine preferanser. Preferanser reflekterer sosiale og kulturelle verdier, noe som gjør at attraktivitet er forventet å variere blant grupper, men også over tid. Folk med lik kulturell bakgrunn er forventet å dele en «common universe of discourse» (Birkelund og Heldal 2003, 3). I innledningen av oppgaven har jeg vist at utdanning er en viktig faktor for pardannelse og at endringer i befolkningens utdanningsnivå har vært en pådriver bak viktige endringer i familieadferd. Temaet for oppgaven er kvinners relative inntekt til sin partner, og om dette varierer med relativ utdanning i par. Relativ inntekt til sin partner kan være et mål på hvordan familien organiserer seg, om det blir en polarisering mellom familien når like danner par, samt at det sier noe om kvinner og menns inntekt. Arbeidsdeling, kjønnsroller og individualisering av parforhold er sosiologiske teorier som blir relevante i mulige forklaringer på hvordan relativ utdanning henger sammen med kvinners relative inntekt i forhold til mannen.

I dette kapittelet skal jeg presentere et teoretisk rammeverk for oppgaven. Først tar jeg for meg en historisk gjennomgang av klassikernes syn på arbeidsdeling mellom kjønnene, deretter Beckers teori om spesialisering og Oppenheimers kritikk av denne. Deretter presenterer jeg teorier om å forklare familieendringer, Bernards ekteskapsgradient, kvinners nye rolle, Frasers familiemodeller og psykologiske perspektiver på valg av partner. Disse perspektivene vil senere bli brukt for å diskutere og forstå mine funn.

4.1 Klassikernes syn på arbeidsdeling mellom kjønnene

Et utgangspunkt for en drøfting av teori og forskning om arbeidsdeling i familien, er analysene til sosiologiens klassikere. Riktignok kan det være grunn til å gjøre som R. W. Connell, og spørre om hva det er som gjør klassisk teori klassisk og dermed antyde at det også er andre grunner enn fremragende samfunnsanalyser som har gjort dem til klassikere (Connell

1997). Klassikerne er imidlertid viktig fordi de i sine analyser forklarer og begrunner spesialiseringen av kvinner og menns funksjoner i familien og i samfunnet. Elementer fra argumentasjonen deres kan også gjenfinnes i teorier på langt senere tidspunkter og i diskusjonene om arbeidsdeling mellom kjønnene. Slik sett er det en viss kontinuitet både i teoriutvikling, forklaringer og forståelse av kjønnsulikheter i samfunnet. Klassiske sosiologer som Comte, Durkheim, Simmel og Weber er interessante fordi de forholdt seg til den gryende kvinnebevegelsen og kravet om at kvinner skulle ha like rettigheter med menn. Det var på den tiden ingen selvfølgelighet. Kvinnens legale rettigheter var svært begrenset, og kvinners mulighet til utdanning og arbeid var begrenset.

Sosiologer som Comte og Durkheim var opptatt av overgangen fra et tradisjonelt samfunn til et moderne industrisamfunn. Karakteristiske trekk ved denne overgangen var arbeidsdeling og individualisering, og det var denne overgangen som sosiologene analyserte. Et hovedspørsmål for dem var hvilke konsekvenser disse samfunnsendringene kunne få for den sosiale orden. I jakten på mekanismer som bandt individene sammen i et sosialt fellesskap, var det nettopp arbeidsdelingen som pekte seg ut som avgjørende for den sosiale integrasjonen.

Comte, som var den første som brukte betegnelsen sosiologi, trakk fram at arbeidsdelingen knyttet sammen individer med ulike ferdigheter og kompetanser. Arbeidsdelingen bidro til å opprettholde solidariteten i samfunnet ved at individene erfarte at de var avhengig av hverandre (Coser 1977, 10 -12). På denne måten hadde den økende individualismen motkrefter i et samfunn hvor viktige samfunnsoppgaver ble ivaretatt av dem som var spesielt egnet for det. For Comte var det en selvfølge at kvinnene hadde spesielle forutsetninger for å ta seg av oppgavene i familien. Kvinnene representerer hva han kaller «det affektive element i vår natur» (Comte 1908, 227). Det ble understreket at kvinnens særskilte egenskaper hadde å gjøre med at hun var i stand til å sette lojaliteten til fellesskapet over hensynet til seg selv. Derfor hadde hun også spesielle forutsetninger for å oppdra barn til moralske individer. På denne måten fremmet han en tese om spesialisering av arbeidsoppgaver, og begrunnet det med de særskilte egenskapene som kvinner og menn hadde. Comte påpeker at i alle historiske epoker med store samfunnsendringer dukker det opp feilaktige oppfatninger om kvinnens posisjon i samfunnet. Med dette utsagnet sikter han til den gryende kvinnebevegelsen som krevde like rettigheter for kvinner og menn. Han har liten forståelse for spissfindig argumentasjon for likestilling mellom kjønnene fordi det er «en naturlov at kvinnen skal

tilbringe mesteparten av sitt liv i familien» (Comte 1908, 272). Dette var viktig siden Comte så familien som den grunnleggende sosiale enhet i samfunnet. I familien ble individuelle behov, affektive relasjoner, sosiale behov og intellektuell aktivitet vevd sammen, og på den måten ble familien det mellomliggende leddet mellom individet og samfunnet.

Durkheim følger opp med mer omfattende sosiologiske analyser av arbeidsdelingen som også blir et helt sentralt element i hans begrep om organisk solidaritet. Arbeidsdelingen er en funksjonsdeling der individene fyller funksjoner som tilsvarer organene i en organisme. På tilsvarende måte som organismens overlevelse er avhengig av at organene fungerer, er samfunnet avhengig av at individene ivaretar sine funksjoner. Mens den organiske solidariteten preger det moderne samfunnet, var det den mekaniske solidariteten som dominerte i det Durkheim kaller primitive samfunn. I denne samfunnstypen var det stor likhet mellom individene og dette gjaldt også kvinner og menn (Durkheim 1964, 58). Etter hvert som arbeidsdelingen økte, ble også kjønnsulikhetene større. Slik han så det var det et sivilisatorisk trekk at kjønnsulikheten økte. Han forklarer det med at egenskapene som kvinner og menn hadde, bidro til en spesialisering av oppgaver. Dette førte til en tydelig ulikhet mellom kjønnene, siden kvinnene i mindre grad enn mennene hadde tatt del i sivilisasjonsprosessen (Durkheim 1964, 247). Det har blitt slik, skriver Durkheim, at kvinner og menn lever helt forskjellige liv. Senere endret Durkheim oppfatning som følge av sine antropologiske studier av religion. Han kom frem til at kjønnsforskjellene også eksisterte tidligere (Witz & Marshall 2004, 22). Denne innsikten rokket imidlertid ikke ved konklusjonen om kjønnsforskjellenes eksistens og utvikling.

Kvinnenes funksjon i samfunnet er, ifølge Durkheim, å ta seg av de affektive funksjonene. Durkheim bemerker at siden noen kvinner har begynt å ta del i det offentlige liv på lik linje med menn, så er det lett å gjøre den feilaktige slutningen at kjønnene har blitt mer like. Men selv i slike funksjoner viser kvinnens natur seg ved at «hennes rolle er svært spesialisert, svært forskjellig fra mannens roller». I den grad kunst og litteratur blir kvinnelige oppgaver, så synes det som om menn «tillater» det for å vie seg mer spesielt til vitenskapen (Durkheim 1964, 60). Selv om kvinnene i noen grad tok del i det offentlige liv, hadde de først og fremst sitt virke innen familien. Mannen var derimot orientert mot det offentlige liv og ivaretagelsen av sentrale samfunnsfunksjoner. Denne arbeidsdelingen gjorde menn og kvinner avhengig av hverandre, og den avhengigheten gjorde at ekteskapsbåndet ble sterkt og varig.

Familiesolidariteten var også grunnlaget for samfunnssolidariteten. Slik sett var kvinnenens funksjon i familien helt nødvendig for å opprettholde samfunnets orden. Kvinnene ivaretok ekteskapet og familien som hadde en regulerende funksjon for menns drifter, og de hadde en moralsk oppdragende funksjon generelt og spesielt for barn (Witz & Marshall 2004, 25).

Max Weber og Simmel hadde en annen innfallsvinkel til relasjonen mellom kjønnene i et moderne samfunn. Til forskjell fra de franske sosiologene, var de påvirket av den tyske debatten om «kvinnespørsmålet» (Kandal 1988). Til forskjell fra Comte og Durkheim var deres analyser av ulikhetene mellom kjønnene i mindre grad basert på argumenter om kjønnenes naturlige egenskaper. Ut fra sine historiske analyser argumenterte Max Weber for at det patriarkalske ekteskapet var erstattet av et kontraktbasert ekteskap. Likevel ble kvinnene underordnet. Det skyldtes etter hans mening at kvinnens forhandlingsstyrke var svakere enn mannens, noe som ifølge ham var en rest fra det gamle patriarkalske systemet (Winkler 2010). Simmel viser i sine analyser hvordan menns sosiale og kulturelle dominans kommer til uttrykk i samfunnet, og er derfor også av enkelte fremhevet som en av dem som foregrep senere feministiske analyser (Witz 2001, 354).

I Simmels analyser forklares ulikheten mellom kvinner og menn ved å vise til at de har hatt ulike posisjoner i den historiske utviklingen. Atskillelsen av husholdsøkonomi og markedsøkonomi var en vesentlig faktor for spesialiseringen av kvinners og menns oppgaver. Ved at kvinnene inntil det siste hadde forblitt i hjemmet, hadde de blitt skjermet for de store samfunnsomveltningene. Det var menn som var blitt synlige i offentligheten, og dermed ble de tilskrevet det sentrale ved det moderne samfunn som individualisme, rasjonalisme og objektivisme. Spesialiseringen av kjønnsrollene hadde resultert i en differensiering mellom en subjektiv kvinnelig kultur og en objektiv mannlig kultur (Lichtblau 1990, 93).

Simmel beskriver riktignok kvinners posisjon i samfunnet som tvetydig. Arbeiderklassens kvinner er tvunget ut i arbeidslivet, mens borgerskapets kvinner er lukket inne i familien. Den mannlige objektive kulturen fremstår som samfunnets dominerende kultur, og kvinner med sin subjektive kultur vil ha begrenset muligheter til påvirkning. Slik Simmel ser det, vil kvinner i den grad de deltar i den objektive kultur bli bedømt ut fra dens mannlige kriterier. Samtidig vil kvinnene også bli møtt med krav om å ta vare på hus og hjem og ta seg av mann og barn. Vroman påpeker at til tross for at Simmel har en sosial og kulturell forklaring på

kjønnsulikhetene, overskrider han likevel ikke fullt ut den biologiske modellen av kvinnelighet (Vromen 1991, 336).

Marianne Weber var en av kvinnene som markerte seg i debatten om «kvinnespørsmålet». Hun tilhørte samme krets intellektuelle som Simmel, og markerte som en kritiker av elementer i hans analyser. Hun argumenterte mot det skarpe skillet mellom subjektiv og objektiv kultur ved å ta utgangspunkt at kvinnebevegelsen skapte et solidarisk kvinnefelleskap som ville bidra til å synliggjøre ulike kvinnelige posisjoner i offentligheten. Ifølge henne var det ikke riktig at kvinnene hadde vært isolert fra de store samfunnsendringene. Husholdet og familien var preget av rasjonaliseringen av samfunnet, og familielivet var integrert i den sosiale utviklingen. Slik hun så det, hadde kvinnene muligheten til å bygge bro over skillet mellom subjektiv og objektiv kultur. Dette kunne skje ved at kvinner deltok i det offentligheten og bidro med sine kompetanser, noe som kunne berike den objektive kulturen (Wobbe 2004, 66 - 67). I Marianne Webers egne formuleringer, vil den moderne kvinne like å bli respektert av mannen som livsledsager og kompanjong, og som ansvarlig for egne handlinger og bedømmes som en selvstendig person (Weber & Bermingham 2003, 94). Hun er i hovedsak enig med Simmel i hans analyser, men trekker andre konklusjoner med hensyn til kvinners deltakelse i samfunnslivet. Kvinners deltakelse i offentligheten vil etter hennes mening gi et positivt bidrag til samfunnslivet ved å tilføre den objektive kultur elementer fra den subjektive kultur.

Marianne Webers hadde gjennom sine rettshistoriske arbeider vist hvordan kvinnens rettsstilling innenfor ekteskapet hadde utviklet seg opp gjennom historien. Hun engasjerte seg i debatten om datidens sivilrettslige reguleringer av relasjonen mellom ektefellene, og argumenterte for en rettslig likestilling. Slik situasjonen var, var det ektemannen som formelt tok hånd om økonomien. Selv om kvinnen bidro økonomisk gjennom husarbeidet, fikk hun ingenting til fri disposisjon. Likeså mistet kvinner som brakte med seg egen formue råderetten over denne. Disse lovbestemmelsene var begrunnet med at mannen skulle være familiens overhode (Weber & Bermingham 2003, 94). Webers påpekning av det urimelige i en slik rettslig forskjellsbehandling, fikk et motsvar fra Durkheim. Han var ikke uenig i analysen av de patriarkalske strukturene, men argumenterte for at kvinnens oppgave i familien var enda

viktigere enn tidligere. Den kjønnsdelte familien er, slik han ser det, nødvendig for opprettholdelse av familien og dermed stabiliteten i samfunnet (Cristi 2012, 426).

Parsons som ble en sentral og innflytelsesrik sosiolog i og utenfor USA på 1950-tallet var inspirert av både Durkheim og Weber, og han brakte deres analyser over til USA. I sine analyser av familien fulgte han opp teoriene til Durkheim som brukte dem i sine arbeider om den amerikanske familien. Utgangspunktet for hans analyser på 1940- og 1950-tallet var tendensen til økte skilsmisser og en generell oppfatning av familien ble tømt for sine funksjoner. Parsons fremhever at til tross for kvinnes økte økonomiske selvstendighet og en tilsynelatende pessimisme med hensyn til familiens stabilitet, har andelen gifte aldri vært så høy som nå (1955, 5). Han medgir at kvinners yrkesdeltagelse ikke må overses, men understreker samtidig at dette i hovedsak er enslige kvinner og enker. Det er således ikke grunnlag for å anta at mannen posisjon som forsørger verken erstattes eller utfordres. Kvinnen i familien ville fortsatt være «wife, mother and the manager of the household». Mannen derimot ville fortsatt ha sin primære forankring i arbeidslivet og ivareta familiens økonomiske funksjoner. Slik ville det også være selv om kvinnene begynte å arbeide utenfor familien (Parsons 1955, 14-15).

Den mest grunnleggende forandringen av familien er at den er blitt differensiert ut av slektsfellesskapet og blitt en kjernefamilie. Denne familien var kjønnsdelt med spesialiserte funksjoner for kvinnen og mannen. Ut fra en funksjonalistisk teoretisk tilnærming hadde mannen den instrumentelle rollen og kvinnen den ekspressive rollen. Selv om yrkesdeltakelse blant gifte kvinner var økende i USA også, anså han det ikke sannsynlig at kvinnes forankring i familiens indre liv ville svekkes. Parsons fant ikke noen indikasjoner på at familien ble tømt for funksjoner. Tvert imot mente han at utviklingen førte til tydeligere kjønnsroller. For det første førte differensieringen mellom kjernefamilie og utvidet familie til at mannens forsørgerrolle ble klarere, og på samme måte bidro isoleringen av kjernefamilien til at også kvinnens rolle ble klarere. Hun var nå mer uavhengig av den øvrige familie, og utearbeidende menn førte til at kvinnene fikk mer ansvar (Parsons 1955, 23).

Som det fremgår er Parsons' funksjonalistiske analyse i pakt med Durkheims forståelse, men spesialiseringen er ikke begrunnet i naturlige egenskaper. Spesialiseringen er riktignok knyttet til at mødre vil kunne ha den affektive funksjonen i familien, og dermed sørge for at

familien holder sammen. Hans begrunnelse er at i kjernefamilien blir også omsorg for barn viktigere siden slektningene ikke lenger er i nærheten og kan tre støttende til.

4.2 Beckers spesialisering og Oppenheimers kritikk

Becker (1974) hadde en annen innfallsvinkel i sin analyse av familien. Som økonom drøftet han hva som var den mest rasjonelle arbeidsdelingen mellom ektefellene. Han anvendte mikroøkonomiens teori om rasjonelle valg i analysen av ekteskapet. Han baserte analysemodellene sine på tre forutsetninger: Rasjonelle aktører, nyttemaksimering og ekvilibrium. På grunnlag av disse analyserte han konsekvenser av ektefellenes ulike tilpasninger når det gjaldt arbeidsdelingen mellom ektefellene.

I boken *A treatise on the family* beskriver han endringene av familien i årene etter andre verdenskrig. Beskrivelsene av disse endringene er nokså sammenfallende med beskrivelsene til Parsons. Det har blitt flere yrkesaktive kvinner og skilsmissene har økt. Becker forklarer skilsmissene med økt yrkesdeltakelse blant gifte kvinner. Skilsmissene har flere negative konsekvenser som alenemødre, mindre kontakt mellom mødre og barn, konflikter mellom tidligere ektefeller, redusert familiestørrelse og mindre generasjonskontakt. Ut fra dette fremsetter Becker det som kalles uavhengighetstesens, nemlig større grad av uavhengighet for kvinner fører til ulike problemer (Becker 1993, 1). Denne tesen blir utgangspunktet for spesialiseringstesens om at en klar arbeidsdeling mellom kvinner og menn vil være fordelaktig. Ut fra premisset om at ektefellene fordeler sin tid mellom husholdet og arbeidsmarkedet, argumenterer han for at selv der ingen har spesielle fortrinn vil det lønne seg at ektefellene spesialisere seg enten på aktiviteter i husholdet eller på aktiviteter i arbeidsmarkedet. Han konkluderer med at avkastningen av at hver av ektefellene investerer tid i bare en av sektorene blir størst for husholdet som helhet. Et familiesystem i ekvilibrium vil ifølge Becker være der hvor det er en optimal arbeidsdeling mellom kjønnene. Gevinsten fra ekteskapet ligger i den gjensidige avhengigheten mellom ektefellene. Sånn sett speiler han det klassiske sosiologiske argumentet at arbeidsdeling fører til integrasjon og samhold.

I vestlige land var imidlertid den økonomiske utviklingen slik at det ble mer lønnsomt for kvinner som enkeltpersoner å investere mer tid i arbeidsmarkedet enn i husholdet. Et slikt insentiv til å søke individuell gevinst er ifølge Becker negativt (1993, 55):

The gain from marriage is reduced, and hence the attractiveness of divorce is raised, by higher earnings and labor force participation of married women, because the sexual division of labor within households becomes less advantageous. Consequently, this interpretation also implies a large growth in divorce rates over time.

Selv om Becker selv mener å påvise at et arbeidsdelt ekteskap gir størst gevinst for både familien og samfunnet, vil det kunne være en motsetning mellom individuell og kollektiv rasjonalitet: Det som er en rasjonell tilpasning for individet er ikke nødvendigvis rasjonelt for familien.

Valerie K. Oppenheimer (1994; 1973; 1977; 1997) har i flere artikler tatt for seg tesene om spesialisering og uavhengighet. Uavhengighetshypotesen har ifølge Oppenheimer store mangler. Hun påpeker (1997) at modellen har en god forklaringskraft ved første blick («face validity») da den forklarer et komplekst fenomen på en enkel og intuitiv måte. En slik forklaring vil også kunne gi god mening for folk flest (Oppenheimer 1997, 432). Men hun mener at hypotesen kommer til kort både teoretisk og empirisk. Hun viser til empiri som tyder på at det heller er snakk om en utsettelse av samliv og ekteskap heller enn at unge ikke inngår i ekteskap i det hele tatt (Oppenheimer 1994, 437). Det kan jo være et forhold mellom utsatt ekteskap og ikke-ekteskap da betraktelig utsettelse av ekteskap kan føre til noen flere ikke-ekteskap, særlig for kvinner som med alderen ser ut til å ha en fallende posisjon på ekteskapsmarkedet (Oppenheimer 1994, 303). I empiriske undersøkelser er det funnet lite som tyder på at høy utdanning og inntekt korrelerer negativt med ekteskap. Det er heller en tendens til å være en positiv sammenheng (Oppenheimer 1997, 449). Oppenheimer (1994) trekker inn holdninger i sin argumentasjon mot uavhengighetshypotesen. Det er få unge amerikanere som mener det er å foretrekke å forbli enslige, og mange mener ekteskap og familie er viktig (1994, 309). Det er heller ingen grunn til å tro at det samme ikke gjelder i Norge.

Hun kritiserer også spesialiseringsmodellen. En kritikk er at ekteskap med spesialiserte roller blir sårbart dersom en av ektefellene skal dø, bli syke eller av andre grunner falle utenfor

arbeidslivet. Hvis kun mannen er i lønnet arbeid, mens kvinnen tar seg av barna vil familien være sårbar dersom den ene skal falle vekk. Oppenheimer (1994) påpeker at i Beckers økonomiske modell blir ektefellene aldri syke, de dør ikke og mannen mister aldri jobben sin (1994, 318). Med dette peker Oppenheimer på at den spesialiserte familien utgjør en risiko både for individet og familien som enhet. Kvinners yrkesaktivitet er en familiestrategi som er bedre tilpasset det senmoderne samfunnet (Oppenheimer 1994, 334).

4.2.1 Sørensens undersøkelse av Beckers teorier

Sørensen (1995) undersøker også om utdanning senker gevinsten fra ekteskapet. Sørensen mener at empiri fra ulike land ikke ser ut til å svekke den økonomiske teorien, og at den forteller oss mer om hvordan mer utdanning for kvinner påvirker relasjonen mellom kvinner og menn enn det foreslåtte sosiologiske teorier gjør (Sørensen 1995, 230). Beckers spesialiseringsmodell går altså ut på at ekteskap kun finner sted dersom begge parter vinner noe på å gifte seg. At høyt utdannede kvinner i noen samfunn er like sannsynlig til å gifte seg som andre kvinner antyder at deres gevinst fra ekteskapet ikke er annerledes enn andre kvinners. Sørensen argumenterer for at det er to faktorer i spill her; menn fortsetter å ha høyere inntekter og bedre jobbmuligheter. Og familiesystemet endrer seg delvis som svar på endringer i menns og kvinners utdanningsoppnåelse. Uavhengighetshypotesen handler om inntekt, ikke om utdanningsoppnåelse i seg selv. Utdanning er brukt som indikator for inntekt, men utdanning er langt fra en perfekt indikator på kvinners lønnsrate og jobbmuligheter. En smalning av kjønnsforskjellene i utdanning er ikke synonymt med smalning av kjønnsforskjellene for inntekt. Menn og kvinner vil derfor fortsatt ha noe å vinne på spesialisering i familien (Sørensen 1995, 231). Det er derfor interessant å se på lønnsgapet i par for de par hvor kvinnen har høyere utdanning enn menn (hypogami).

4.3 Å forklare familieendring og variasjon

Seltzer et al. (2005, 5) beskriver et teoretisk rammeverk for å forstå kjønnsforskjellene i inntekt. Som overgripende teorier peker de på beslutningstagning i hushold og familier hvor nyklassiske økonomiske teorier er dominerende. Det er altså Becker som i stor grad brukes. Seltzer et al. skriver imidlertid at selv om modellen har brakt nyttig teoretisk grunnlag for å

forstå familiedynamikker, er den predikert på antakelser som vanskelig kan gå sammen med sosiale handlingsrealiteter. Enhver handling som innebærer forhandling mellom to aktører med motstridende preferanser eller mål, kan være vanskelig å modellere i Beckers enhetlige familie eller hushold hvor forsørgeren tar alle beslutninger (Seltzer et al. 2005, 5). I Beckers modell har imidlertid partnerne helt sammenfallende interesser, så derfor gir det ikke mening å si at den ene bestemmer over den andre. Mye av den teoretiske litteraturen fokuserer på forhandling om distribuering av ressurser med relativ makt av hva mannen og kvinnen har av distribueringen av det økonomer kaller familieoverskudd (family surplus). Barns rolle i forhandlingene er mindre utviklet. De økonomiske modellene ville vært beriket dersom man inkorporerte innsikter om konfliktprosesser og konfliktløsning fra psykologien, epigenetikken fra evolusjonsbiologien og psykologien, viktigheten av sosial kontekst og sosiale nettverk fra sosiologien, kulturens rolle fra antropologien, og større fokus på måling av individuelle karakteristikk, preferanser og smak (Seltzer et al. 2005, 7). Spørsmålet er hvor håndterbare slike modeller vil være og forklaringskraften vil være vesentlig større enn av enklere modeller.

Individets utvikling over livsløpet og familievalg er viktig å undersøke når man studerer familievariasjon og endring. Da er det viktig med longitudinelle studier for å observere endringer hos individer over tid, i tillegg til intergenerasjonelle design som fanger effekten av styrker og svakheter som foreldre overfører til sine barn (Seltzer et al. 2005, 7). Kontekst som formende for familier og familieendringer pekes på som et viktig aspekt når man studerer familiens endring og variasjon. At en del oppgaver flyttes fra familien til stat eller marked pekes på som et viktig aspekt – skole sosialiserer barn, betalt arbeidsmarked supplerer husholdsbasert økonomisk produksjon og velferdstjenester minker behovet for støtte fra utvidet slekt. Konteksten setter begrensninger for hvordan familien kan ta beslutninger og hva som vil være utfallet av beslutningene (Seltzer et al. 2005, 8).

4.4 Bernards ekteskapsgradient

Bernard (1981) hevder at i vårt samfunn er mannen tilskrevet en overordnet status. Dette kulturelle overtaket styrkes hvis det er klare tegn på mannen faktisk står over kvinne på noen måter, det være seg høyde, alder, utdanning eller yrke. Slik overordnethet, selv når den er

liten, gjør det enklere for begge parter å tilpasse seg det strukturelle imperativet. Kvinnen ønsker å ha muligheten til å se opp til sin partner, og han ønsker at hun skal gjøre det. Resultatet blir en ekteskapsgradient («the marriage gradient»). I det store og hele tenderer både kvinner og menn til å danne par med noen med samme klasse- og kulturelle bakgrunn som en selv. Homogami er det mest utbredte mønsteret. Men innenfor selv med nokså lik bakgrunn tenderer menn til å gifte seg med kvinner litt «under» dem selv når det gjelder slike målbare ting som alder, utdanning og yrke, og antakeligvis gjelder dette også ikke målbare egenskaper. Resultatet er at det ikke er noen partnere for menn på bunnen å danne par med, ingen ser opp til dem. Det samme gjelder kvinner på toppen. Det er ingen menn over dem. Andelen enslige er sterkt utpreget blant menn på bunnen og kvinner på toppen (Bernard 1981, 33). Dette er skrevet på en tid hvor kvinner ikke ennå var i overtall i høyere utdanning. Ettersom det blir stadig vanligere med kvinner med høyere utdanning kan normene for femininitet og maskulinitet og hva som ansees som attraktivt hos menn og kvinner endre seg. Hvis ikke vil man anta at en liten andel par dannes hvor hun har høyere utdanning enn ham selv når det er flere kvinner enn menn i høyere utdanning. I denne oppgaven har jeg informasjon om utdanningsnivå, inntekt og alder. Det er godt mulig at utdanning i dag ikke er et mål på hvorvidt man gifter seg «opp» eller «ned».inntekt kan være en viktigere faktor enn utdanningsnivå for hva som ansees som attraktivt dersom mange par dannes der kvinnen har høyere utdanning men lavere inntekt enn mannen.

4.5 Kvinners nye rolle

Esping-Andersen (2009, 29) beskriver at avgjørelser knyttet til om man skal gifte seg og med hvem man danner par har endret seg de siste årene. Kvinner som møter et uattraktivt partnermarked ser ut til å skygge unna ekteskap. Samtidig er det flere par med lik bakgrunn («assortative mating»). Pardannelser er i økende grad homogame når det gjelder utdanning og mest sannsynlig av preferanser og smak. Dette gjelder særlig blant høyt utdannede. Hvis valg av partner er drevet av likhet i human kapital er resultatet at gevinsten av ekteskap ikke ligger i kjønns spesialisering. Tvert imot ligger det heller i det motsatte. Forskningen har lagt vekt på flere mulige mekanismer bak homogami. Én forklaring ligger i utsiktene til å maksimere samlet inntekt og dermed konsumeringspotensialet. Det gjelder spesielt homogame par med høy utdanning. En annen forklaring ligger i sosial kapital-utbyttet som kan oppnås ikke bare

fra partneren i seg selv, men også fra deres foreldre og omgangskrets. En tredje forklaring har å gjøre med viktigheten knyttet til delte verdier og preferanser (Esping-Andersen 2009, 29).

De klassiske teoriene om familie innen både økonomi (Becker 1981) og sosiologi (Parsons og Bales 1955) antok at etterkrigstidens husmorsfamilie signaliserte modningen av en langvarig moderniseringsprosess. Denne forklaringen kritiseres av Esping-Andersen (2009, 29-30).

Frem til andre verdenskrig var ifølge ham fulltids husmorrollen kun tilgjengelig for de privilegerte klassene. I Etterkrigstiden ble det imidlertid også tilgjengelig for lavere sosiale strata. Når arbeiderklassen tok til seg husmorfamilien, begynte øvre middelklassekvinner å satse karriere. Disse relativt høyt utdannede kvinnene var pionérer for det man nå kaller kjønnsrollerevolusjonen («the revolution of women's role»). Data på arbeidslivshistorien og familievalg kan støtte forestillingen om en revolusjonær forandring. Men forandringen er ikke like åpenbar dersom det er slik at den samme revolusjonen har ikke foregått på hjemmebane, slik Hoschild skrev i 1989. De siste tiårene har imidlertid kvinner kuttet antall timer brukt på husarbeid. Menns bidrag har økt, imidlertid med en saktere fart. Esping-Andersen (2009, 31) beskriver en studie utført av Grunow et al. i 2008 som finner noe evidens for Hoschild's hypotese om at grunnen til at menns og kvinners tid til husarbeid har blitt likere skyldes at menn gjør litt mer, men mest at kvinners tid til husarbeid har gått betraktelig ned. Grunow et al.s hovedfunn er at partnere typisk utviser kjønnslikestilte adferd frem til ekteskap og fødsel, men går tilbake til mer tradisjonell spesialisering etter at første barn er født. Etter det er etablert blir det nye og mindre likestilte regimet permanent. Disse funnene er i samsvar med det dominante synet blant feminister om at de konvensjonelle kjønnsnormene i den hjemlige sfæren er ekstra resistente mot forandring. Disse funnenes generaliserbarhet kan stilles spørsmålsteget ved da de er basert på et relativt lite antall observasjoner og over en kort tidsperiode. I tillegg er Grunow et al.s studie utført i Tyskland hvor de på mange måter fortsetter å følge tradisjonell kjønnsadferd enn andre steder (Esping-Andersen 2009, 30-31).

Esping-Andersen beskriver at Evertsson og Nermo fant i sin studie av husarbeidsfordeling fra 2007 at homogami stimulerer mer kjønnslikestilling blant høyt utdannede, men ikke blant lavt utdannede par. Valget som ligger bak homogame ekteskap er sannsynligvis veldig ulik på tvers av det utdanningsmessige spektrumet. I den grad utdanning konstituerer et viktig partnermarked er det også et sterkt filter for sosial bakgrunn, verdensutsikter og smak. Blant høyt utdannede er nok pardannelser drevet av en tanke om tokarriere-familien. Homogami på

bunnen er mest sannsynlig et biprodukt av en annen seleksjonsprosess som finner sted i andre partnermarkeder. Man vil også forvente at de lavt utdannede kvinnene og mennene har mer kjønnsstradisjonelle holdninger. Variasjoner i husholdningsspesialisering kan være drevet av hvordan utdanning og pardannelser med personer med lik bakgrunn («assortative mating») kombineres (Esping-Andersen 2009, 41).

4.6 Familiemodeller

Forskere har diskutert ulike idealtyper for familiers kombinerings av den offentlige sfære med den private. Forsørger/omsorgs-modellen (dual earner/dual carer model) har fått mye oppmerksomhet blant feministiske velferdsstatsforskere som Ellingsæter og er den dominerende modellen i nordisk foreldrepolitikk. Denne setter frem at både mor og far skal gjøre betalt og ubetalt arbeid, istedenfor å spesialisere seg i enten betalt eller ubetalt arbeid (Ellingsæter og Leira 2006, 7). En annen typologisering av familieorgansiering er beskrevet av Borchorst og Siim som presenterer tre modeller satt frem av Fraser: «universell forsørgermodell» (the universal breadwinner model), 2) «likestilt omsorgsgivermodell» (the caregiver parity model) og 3) «universell omsorgsgivermodell» (the universal caregiver model) (2008, 211). Disse er forskjellige idealtyper for organisering av familiens deling av det offentlige og det private. «Den universelle forsørgermodellen» søker å universalisere forsørgerrollen. Dette perspektivet legger vekt på kjønnslikhet. Innenfor denne idealtypen er kvinner arbeidstakere på samme måte som menn har og omsorgsarbeid er flyttet til markedet eller staten (Borchorst og Siim 2008, 211). «Den likestilte omsorgsgivermodellen» ivaretar kjønnede roller som omsorgsgiver og forsørger, men søker å gjøre kjønnsdelingen kostnadsløs og fremme omsorgsarbeidets status (Borchorst og Siim 2008, 211). «Den universelle omsorgsgivermodellen» søker å universalisere kvinners livsmønstre slik at både menn og kvinner gjør ubetalt omsorgsarbeid i tillegg til betalt arbeid. Dette vil innebære at begge deler ubetalt arbeid likt og begge jobber, men begge jobber litt mindre (Borchorst og Siim 2008, 211).

4.7 Individualisering og parforhold

I mange analyser beskrives utviklingen av familien som en prosess preget av økt grad av individualisering. Sosiologer som Giddens, Bauman, Beck og Beck-Gernsheim og beskrev på hver sin måte hvordan individualisering preget moderniteten, og som også innebar at individet ble mer autonomt også i det som tidligere hadde vært viktige sosiale felleskap som la føringer på den enkeltes valg (Giddens 1992, Bauman 2003, Beck og Beck-Gernsheim 2002)

Tesen om økt individualiseringen går ut på at kollektive størrelser som familie, klasse og lignende får mindre betydning, og at individene får en større grad av valgfrihet. Ut fra en slik tilnærming blir også parforhold og familie i større grad basert på individuelle valg.

Refleksiviteten innebærer at individet ustanselig stilles overfor valg, og at det kreves at det tas stilling i sosiale situasjoner. Dermed blir også samlivsform et valg man må ta stilling til.

Tradisjonene er svekket, og rasjonelle valg blir vektlagt og eneste gyldige begrunnelse.

Samboerskap har blitt forstått som en del av individualiseringen og som indikasjon på løsere bånd i intime relasjoner av Bauman. Lewis, på den andre siden har sett på samboerskap som bare en variasjon til ekteskap (Syltevik 2010: 445).

Cherlin argumenterer i artikkelen «The deinstitutionalization of American marriage» at ekteskap har gjennomgått en prosess av deinstitutionalisering, altså en svekking av sosiale normer som definerer partneres adferd. Selv om ekteskapets praktiske betydning er svekket, forblir den symbolske verdien av ekteskap høy, og kanskje er den til og med styrket (Cherlin 2004, 848). Han ser på hvorfor folk fortsatt gifter seg, hvilken mening som ligger bak og forsøker å predikere hvordan ekteskap vil arte seg i fremtiden. Ekteskap har gått fra å være en konformitetsmarkør til å bli en prestisjemarkør, og en del av partnernes selvrealisering (Cherlin 2004: 855-856).

Interessant og relevant for denne oppgaven er også hvordan individualisering av parforhold påvirker hvordan økonomien i parforholdet håndteres. Lauer og Yodanis fant i sin komparative undersøkelse av 31 land indikasjoner på at par hadde oppfatninger og forståelser som var sammenfallende med individualiseringstesen. Disse parene hadde også en større sannsynlighet for å ha adskilt økonomi. Det var således en sammenheng mellom individualistisk forståelse og en separat håndtering av økonomien. For enkelte var likevel felles økonomi et symbol på felleskap og for andre kunne det være en praktisk løsning. Det understrekes også de fleste par praktiserer felles økonomi (Lauer og Yodanis 2011). Det er

derfor ikke gitt hva som vil være utfallet av individualiseringen for familieliv og hvor par innretter seg. Som Strandell kommer frem til kan sammenhengen mellom individualisering og hvordan par handler være nokså kompleks slik at individualistiske verdier også kan beskytte institusjoner som ekteskap og familie (2018). Dette kan også bidra til å belyse hvorfor det er misforhold mellom hvordan par innretter seg når det gjelder omsorgsarbeid i den private domene og lønnet arbeid i den offentlige domene. I den offentlige endres kjønnsrelasjonene, men det i den private sfære synes å være en kontinuitet relasjonen mellom kvinner og menn i parforhold (Evans 2016).

4.8 Valg av partner

Hva man velger partner basert på kan være med å forklare en eventuell arbeidsdeling og inntektsforskjell hos paret. Innenfor sosialpsykologien har de kommet frem til at attraksjon og pardannelser skjer basert på likhet, nærhet og komplementaritet. I teorien er man fri til å velge hvem man vil ha som partner, men hvem vi er tiltrukket av og valgene våre er begrenset av ulike faktorer og partnermarkedet man har tilgang til.

Lydon, Jamieson og Zanna (1988) fant at mellommenneskelig likhet er viktig for hvem vi blir tiltrukket av. De som er like en selv når det gjelder demografi, utseende, holdninger, mellommenneskelig stil, sosial og kulturell bakgrunn, personlighet, interesser, kommunikasjons- og sosiale ferdigheter var dem man ble tiltrukket av. Festinger, Schachter og Bach (1950) fant i deres studie at vennskap og hvem man liker er påvirket av hvor mye tid man bruker sammen og hvor ofte man er sammen. Nærhet var derfor en god prediktor for vennskapsdannelse. Vennskapsdannelse kan gi grunnlag for etter hvert pardannelse. Den tredje faktoren som er sentral innenfor sosialpsykologiens syn på attraksjon er komplementaritet. Studier viser at de som opplever komplementaritet i interaksjon med en annen person oppleves som attraktiv for den andre. Det er også noen indikasjoner på at komplementære partnere foretrekker en nærere mellommenneskelig relasjon enn ikke-komplementære par.

Man kan stille spørsmål ved om likhet og komplementaritet er motstridende forklaringer. En nærmere undersøkelse viser at en slik kontradiksjon er overfladisk. Begge forklaringer legger vekt på varme. Forskjellen mellom forklaringene er at de kan forklare ulike deler ved

prosessen ved å være tiltrukket av et annet menneske. Viktigheten av likhet og komplementaritet kan variere etter innledende fase og til senere faser. Likhet ser ut til å være viktigst innledningsvis, mens komplementaritet ser ut til å være av økt betydning etter forholdets varighet. Dersom pardannelser gjøres basert på en komplementaritet i hva slags type arbeid man liker å gjøre, og denne til dels er kjønnet, kan dette ha betydning for hvordan par spesialisere seg og kan igjen påvirke inntektsforskjeller og hvordan inntekt påvirkes av å få og ha små barn.

4.9 Doing gender

Tichenor (1999) studerer ekteskapelig maktdynamikk i statusreverserte par ved bruk to analytiske rammeverk. Det første rammeverket er Aafke Komters konseptualisering om skjult eller ideologisk basert makt som finnes i ekteskapet. Det andre rammeverket som benyttes er West og Zimmermans konseptualisering av «doing gender» som innebærer at menn og kvinner i sin hverdagslige interaksjon gjenspeiler kjønnsstrukturen som gir menn mer makt enn kvinner på alle nivå. Tichenor bruker Komters innsikter ved å undersøke hvordan statusreverserte par skaper praksiser som kan se urettferdig ut for en utenforstående observatør til å føles rettferdig eller akseptabelt for paret. West og Zimmermans «doing gender»-tilnærming belyser ekteskapets interaksjon. Når par blir spurt hvordan de løser konflikter viser de ofte en samlet innsats for at de ukonvensjonelle parene ikke skal føles for ukonvensjonelt. Gjennom interaksjon av «doing gender» bevarer partene mannens makt i relasjonen, selv om kvinnen har en potensiell maktfordel som følge av større ressurser (Tichenor 1999, 639).

4.10 Forventninger til oppgaven

De teoretiske tilnærmingene som er presentert og drøftet bidrar til forståelsen av arbeidsdelingen i parforhold og hvordan menn og kvinner innretter seg. Et perspektiv som er gjennomgående er spesialisering eller uavhengighet mellom kvinner og menn i parforholdet. De klassiske sosiologene begrunner spesialisering ut fra naturlige egenskaper og kulturelle føringer. Marianne Weber som skriver i en tid da kvinnene ikke var rettslig likestilt med mannen argumenterte for at en formell likhet var nødvendig for at kvinner kunne bidra på sin

måte i samfunnet. I dette lå også en problematisering av hvordan kvinnene kunne realisere sine rettigheter, noe som senere kom til uttrykk gjennom velferdsstatens sosiale rettigheter som ga kvinnene et grunnlag for deltagelse. Ut fra Beckers rammeverk kan det tenkes at der hun har høyere utdanning er det rasjonelt for paret at hun bruker mer tid på lønnsarbeid relativt til der hun har lavere utdanning enn sin partner. Etter Seltzers rammeverk kan det tenkes at der hun har høyere utdanning er det et gode å gjøre betalt arbeid sammenlignet med ubetalt arbeid. Hennes høyere utdanning blir dermed et forhandlingskort som gir henne tilgang til mer betalt arbeidstid.

Ut fra individualiseringstesen vil det være rimelig å trekke en slutning om at både kvinner og menn vil strebe etter en viss uavhengighet også i parforholdet. Men som vist til, vil par som har en forståelse at denne individualiseringen er viktig også være dem som både praktisk og symbolsk vil ha en felles økonomi. Et spørsmål som reiser seg fra Bernards ekteskapsgradient knyttet til oppgavens forskningstema er hvordan konsekvensene for arbeidsdeling i par kan forstås når hun har høyere utdanning. Det er mulig at utdanning blir en ressurs som gjør at hun forhandler seg til mer arbeidstid i lønnet arbeid, men det kan også være at hun må kompensere ved å gjøre mer arbeid i hjemmet (jf. «doing gender» ut fra kjønnsbaserte forventninger). Eller er det rett og slett slik at kvinner med relativt høyere utdanning enn mannen posisjonerer dem i mindre attraktive posisjoner i det segregerte arbeidsmarkedet slik at det blir lettere for henne enn for ham å velge omsorgsarbeid i hjemmet?

5 Data og metode

Denne oppgaven er skrevet i tilknytning til SSB og forskningsprosjektet «Changing families and the gender revolution» (Norges Forskningsråd, prosjektnummer 236926). Gjennom dette har jeg fått tilgang til datamaterialet som brukes i analysene. I dette kapitlet redegjør jeg for dataene jeg bruker i analysene og metodene jeg bruker i oppgaven. Først har jeg en beskrivelse av data, deretter går jeg gjennom variabeldefinisjoner før jeg til slutt beskriver analysemetodene og begrunner valget av disse. Jeg undertegnet en taushetserklæring med SSB i starten av arbeidet med denne oppgaven før jeg fikk tilgang på registerdataene brukt i denne oppgaven.

5.1 Datamateriale

I oppgaven bruker jeg norske administrative registerdata fra ulike kilder på individnivå. I filene jeg har tilgang til er personnummer for de forskjellige datasettene erstattet med et unikt løpenummer for å ivareta personvern. Disse løpenumrene gjør det mulig å koble individer sammen selv om dataene er avidentifiserte. Dermed har jeg informasjon om hvem som er samboende eller gifte, slik at jeg kan ha par som analyseenhet. Dataene jeg bruker i oppgaven er hentet fra Nasjonal utdanningsdatabase, inntektsregisteret, befolkningsregisteret og tilrettelagde registerdata i SSB. Disse registrene oppdateres årlig. De offentlige registrene inneholder informasjon om formelle forhold, som bostedsadresse. Subjektive mål og oppfatninger fanges ikke opp av registrene.

5.1.1 Styrker og svakheter ved data

Den største fordel med registerdata er den høye representativiteten da registrene inneholder informasjon om hele den norske populasjon. Det er heller ikke problemer knyttet til frafall slik det kan være ved surveydata. I longitudinelle data er det ofte et problem at observasjonseenheter faller fra underveis og at selektivt frafall kan forårsake skjevhet i resultatene (Skog 2013, 77-78).

I denne oppgaven benyttes både tverrsnittsdata og paneldata. Utgangspunktet for kausalanalyser i tverrsnittsundersøkelser vil være korrelasjon og korrelasjonsmønstre. Det

grunnleggende problemet når man skal teste kausale hypoteser med utgangspunkt i tverrsnittsdata er den begrensede sammenliknbarheten, da bakenforliggende variabler kan gi utslag. En måte å omgå dette problemet er kontrollvariabelmetoden (Skog 2013, 73). Med bruk av paneldata kan man sammenligne individene med seg selv, som i en fasteffektanalyse. Man vil da kontrollere for både observerbare og ikke-observerbare bakenforliggende variabler, så lenge både variablene og effekten av dem er konstant over tid.

En svakhet ved dataene er at det er tynne data som ikke inneholder informasjon om motiv og lignende. Registerdata gir den informasjon om individer som samles inn i tilgjengelige registre. Dermed er det ingen informasjon om subjektive oppfatninger, holdninger og verdier hos individene som undersøkes i denne oppgaven. Subjektive oppfatninger kan påvirke hvordan par velger å fordele arbeid, og er en del av beslutningstakingen knyttet til eventuell spesialisering i husholdet. Kvinnens og mannens andel av parets samlede inntekt kan imidlertid gi indikasjoner på hvordan de velger å fordele arbeid i hjemmet og på markedet mellom seg. Fordelen med å se på registrert inntekt foran selvrapportert arbeidsfordeling er at det er et objektivt mål som ikke er påvirket av hukommelse eller ulik oppfatning om fordeling av arbeid hos par. Feilregistreringer vil kunne være et problem ved registerdata, men eventuelle feil vil utgjøre en veldig liten andel av observasjonene.

Et annet problem ved registerdata er at det ikke er alle som melder inn til registrene om flytting og lignende. Dette vil påvirke registrering av samboerskap da det tar utgangspunktet i dem som har lik bostedsadresse, i tillegg til noen andre faktorer som må oppfylles (Ikke slektsskap, ikke for stor aldersforskjell og motsatt kjønn). Det kan gjelde en del unge voksne og studenter som ikke melder flytting da det blant annet vil medføre at man ikke kan ha innboforsikring gjennom sine foreldre hvis man melder flytting. I mitt utvalg er imidlertid studenter og de under 25 år ikke med. Siden inntekt er en sentral egenskap i oppgaven er analyse av studentene mindre interessant. Derfor blir de holdt utenfor, samtidig som de utgjør en relativt stor andel av befolkningen under 25 år. Dette ville kunne gitt et skjevt utvalg blant dem under 25 år.

5.1.2 Utvalg

Dem jeg ikke har informasjon på i dataene om utdanning, sivilstatus eller slekt er ekskludert fra mitt utvalg da de ikke har tilstrekkelig informasjon om det jeg ønsker å undersøke. Hvor mange dette innebærer presenteres senere for tverrsnittsdatabasene og deretter for paneldatabasene. Der informasjon om utdanning, sivilstatus eller slekt mangler er det ofte snakk om personer med innvandrerbakgrunn, som gjør at det blir feilaktig å sette utdanningsinformasjon til for eksempel «ingen utdanning» da det er usikkert hva slags utdanning de har fra hjemlandet sitt. Dem jeg ekskluderer på grunn av manglende informasjon er ganske få, jeg presiserer under hvor mange det er snakk om for hvert enkelt utvalg. Slektsinformasjon er samlet 1.1.2016 og inneholder informasjon bakover i tid for blant annet hvilke år man får hvilke barn, og løpenummer på familiemedlemmer.

Der inntektsinformasjon mangler er den satt til 0 da manglende verdi for inntekt betyr at man ikke har rapportert inntekt til likningsmyndighetene. Der begge har inntekt på 0 er hennes andel av samlet inntekt satt til 0.5 manuelt. Registrerte partnere er kastet ut av mine utvalg da jeg undersøker inntektsforskjell mellom kvinner og menn i par. Studenter er kastet ut da deres inntekt er påvirket av at de som regel ikke er i fulltidsarbeid med inntekt deretter. Høy inntekt i denne alderen kan bety lavt inntekspotensiale da kanskje jobber mye og studerer lite. Par som verken er samboende eller gift har man ikke informasjon om i registrene jeg har tilgang til, og inntektsforskjell mellom dem, som er min utfallsvariabel, er heller ikke like interessant når de ikke er i samme husholdning som gjør at det er begrenset grad av mulighet for spesialisering.

Tverrsnittanalyser for 2005 og 2015

I tverrsnittanalysene for 2005 og 2015 undersøker jeg de som er registrert som samboende eller gifte pr. 1.1.2006 og 1.1.2016. Jeg bruker 1. januar året etter analyseåret som måletidspunkt da det markerer hvem som er i par når året er omme. Utvalget er begrenset til dem i alderen 25-60 år da jeg regner det som tiden flest er i arbeidsfør alder. De under 25 år er kastet ut da mange blant disse er studenter, noe som gir et skjevt utvalg i gruppen under 25 år siden studenter utgjør en relativt stor gruppe blant dem under 25 år. Dermed inkluderer jeg personer i ulike livsfaser på to ulike måletidspunkter. Jeg kobler parene sammen ved hjelp av

et unikt løpenummer som identifiserer personene og blant annet hvem som er i par. Datasettene har jeg ordnet slik at jeg tar utgangspunkt i kvinnene med sin informasjon og kobler dem ved hjelp av løpenumrene til deres mannlige partner med sin informasjon. Analyseenheterne blir dermed par, men med informasjon om hver av partene i parforholdet. Utdanningsinformasjon i tverrsnittene er pr. 1.10.2005 og 1.10.2015. Inntektsinformasjonen omfatter summen av personinntekt lønn og personinntekt næring, samt foreldrepenger og sykepenger i løpet av årene 2005 og 2015.

Datasettet jeg benytter i tverrsnittanalysen for 2005 består av 648 962 par, altså består utvalget av 1 297 924 personer. I tabellen under vises antall som er ekskludert fra utvalget eller er utenfor gruppen jeg ønsker å beskrive. Størst er begrensingen av datasettet som følge av aldersbegrensningen, og av at de er enslige. Disse er ikke en del av gruppen jeg ønsker å undersøke i denne oppgaven, så de er ikke slik sett en ekskludering fra utvalget da de i utgangspunktet er utenfor. Ekskluderingene som følge av manglende informasjon er en liten andel.

Ekskluderingsgrunn for tverrsnittsdata 2005	
Mangler informasjon om kjønn	1 343
Flere kvinner er registrert med samme partner	1 340
Menn hvor flere er registrert med samme partner	2 704
Kvinner som er registrert som i samliv, men ikke er koblet til en partner	1 763
Menn som er registrert med løpenummer på partner, men ikke kobles med en partner	4 734
Menn registrert i samliv, men ikke er koblet til partner	5 387
Menn som er registrert som single, men er koblet til en partner	1 630
Kvinner over 60 år	1 118 945
Kvinner under 25 år	1 113 231
Observasjoner hvor mannen er over 60 år	830 526
Observasjoner hvor mannen er under 25 år	1 151 770
Enslige kvinner	527 827
Enslige menn	666 199
Registrerte partnere	1 630
Dem uten utdanningsinformasjon for kvinner	7 117
Dem uten utdanningsinformasjon for menn	4 580
Mangler utdanningsinformasjon for hennes partner	2 825
Mangler utdanningsinformasjon for hans partner	6 357
Der kvinnen er under utdanning	42 513
Der mannen er under utdanning	17 676
Antall gjenværende par	648 962

Tabell 5.1.1 Andeler par blant samboende, gifte og totalt etter yngste barns alder pr. 1.1.2006. N angir antall.

Alder på Yngste barn	Samboende	Gift	Totalt
0 år	5,9	1,8	2,8
1-2 år	7,4	2,6	3,7
3-5 år	11,2	6,1	7,4
6-12 år	23,3	19,7	20,6
13-18 år	21,4	32,2	29,6
Voksne barn	12,0	31,7	26,9
Ingen barn	18,8	5,9	9,0
Total	100	100	100
N	158 360	490 602	648 962

Tabell 5.1.1 viser hvordan 2005-utvalget fordeler seg på samlivsform og barnetall. Gruppen gifte har en fordeling med eldre yngste barn enn hva samboende har. Blant de samboende har en større andel ikke barn enn blant de gifte. Dette kan henge sammen med gjennomsnittsforskjeller i alder mellom samboende og gifte i mitt utvalg. Tidligere forskning viser at de mange av dem som er samboende med barn gifter seg etter hvert (Noack 2002, 44).

Datasettet jeg benytter i tverrsnittanalysen for 2015 består av 637 686 par. I tabellen under vises ekskluderingene og begrensningene som er gjort for mitt utvalg for 2015. Størst er også her begrensningen av datasettet som følge av aldersbegrensningen, og av at de er enslige. Disse er ikke en del av gruppen jeg ønsker å undersøke i denne oppgaven, så de er ikke slik sett en ekskludering fra utvalget da de i utgangspunktet er utenfor. Under følger en oversikt over ekskluderinger og begrensninger gjort i forbindelse med tilrettelegging av datasettet.

Ekskluderingsgrunn for tverrsnittsdata 2015		Prosent
Mangler informasjon om kjønn	257	
Flere kvinner er registrert med samme partner	666	
Menn hvor flere er registrert med samme partner	554	
Menn som er registrert i samliv, men ikke er koblet til en partner	46 365	
Kvinner som er registrert som i samliv, men ikke er koblet til en partner	10 413	
Kvinner som er registrert med partner, men ikke kobles til partner	6 713	
Kvinner over 60 år	1 449 950	
Kvinner under 25 år	811 981	
Observasjoner hvor mannen er over 60 år	1 109 880	
Observasjoner hvor mannen er under 25 år	833 727	
Enslige kvinner	538 353	
Enslige menn	649 686	
Registrerte partnere	682	
Menn registrert som i samliv, uten å være koblet til partner	7 179	
Mangler utdanningsinformasjon for hennes partner	32 978	
Mangler utdanningsinformasjon for hans partner	23 076	
Der kvinnen er under utdanning	54 200	
Der mannen er under utdanning	22 234	
Antall gjenværende par	637 686	

Tabell 5.1.2 Andeler par blant samboende, gifte og totalt etter yngste barns alder pr. 1.1.2016. N angir antall.

Alder yngstebarn	Samboende	Gift	Totalt
0 år	5,1	1,7	2,8
1-2 år	6,4	2,6	3,9
3-5 år	11,2	6,8	8,2
6-12 år	21,5	21,3	21,4
13-18 år	21,1	33,2	29,3
Voksne barn	14,1	27,4	23,0
Ingen barn	20,6	7,0	11,4
Total	100	100	100
N	209 761	427 925	637 686

Tabell 5.1.2 viser fordelingen av 2015-utvalget etter barnetall og samlivsform. Fordelingen viser at gruppen gifte i mitt utvalg har en fordeling med eldre yngstebarn enn hva samboende har. Blant de samboende har en større andel ikke barn enn blant de gifte. Disse tendensene er de samme som i 2005. Samboende er en yngre gruppe enn de gifte, noe som kan forklare forskjellene.

Tverrsnittsdata fra 2005 og 2015 gir et øyeblikksbilde da de ikke følger individene over tid. Likevel vil en sammenligning over tid kunne si noe om utvikling da dataene inneholder informasjon om personer i ulike aldre og livsfaser på to ulike tidspunkter.

Paneldata i perioden 2005-2015 for fasteffektanalysen

I fasteffektanalysen bruker jeg paneldata som tar utgangspunkt i dem som er i et parforhold pr. 1.1.2010 og får sitt første felles barn i 2010. For resten av perioden (2005-2015) har jeg koblet parene sammen uavhengig av om de fortsatt er i et parforhold med hverandre før og etter 2010. Personer som har vært i andre parforhold perioden 2005-2009 er kastet ut av datasettet. Det vil si at personer som ikke bodde sammen før 2010 og var registrert som enslige i denne perioden er inkludert. Utdanningsinformasjon er målt 1.10.2008 for hele perioden. Utdanningsinformasjon er målt før unnfangelse av barnet parene i mitt utvalg får i løpet av 2010, ettersom de fleste fullfører utdanning før de velger å få barn. I tillegg kan utdanningsnivå tenkes å være endogent til effekten av barn på relativ inntekt, for eksempel ved at hun er mer eller mindre tilbøyelig til å ta mer utdanning hvis han tjener mye mer enn henne. Inntektsinformasjon omfatter summen av personinntekt lønn og personinntekt næring i løpet av årene for perioden 2005-2015.

Datasettet jeg benytter i fasteffektanalysen består av 11 973 par. Inntektstallene i oversikten over lønnsutvikling for parene i perioden 2005 til 2015 er konsumprisindeksjustert (heretter KPI-justert) med 2015 som utgangspunkt slik at tallene for de ulike årene er sammenlignbare med tanke på kjøpekraft. Under følger en tabell med informasjon om ekskluderinger og begrensninger gjort i tilretteleggelse av datasettet.

Ekskluderingsgrunn for paneldata 2005-2015	
Mangler informasjon om kjønn	12 601
Kvinner:	
Flere kvinner er registrert med samme partner	8 023
Kvinner som er registrert som i samliv før 2010, men ikke er koblet til en partner	387
Kvinner som ikke er i parforhold i 2010	2 563 964
Registrerte partnere frem til 2010	1821
Manglende slektsinformasjon (ikke blant dem som får barn i 2010)	730 792
Manglende parinformasjon (ikke blant dem som er i parforhold 2006-2010)	49 671
Utdanningsinformasjon mangler	251
manglende slektsinformasjon (ikke blant dem som får barn i 2010)	321 315
Andre forhold før 2010	2 986
Antall som får barn i 2010	41 737
Menn:	
Manglende slektsinformasjon (ikke blant dem som får barn i 2010)	3 710 925
Fra slektsfilen (de som ikke er i samlivsfilen)	84
Mangler utdanningsinformasjon	3 560
Ved merging:	
Finnes bare blant kvinner	14 058
Finnes bare blant menn	287 610

Antall par som får barn i 2010	40 458
Han har vært i annet forhold 2005-2009	2 664
Beholde kun de som får sitt første barn i 2010	25 360
Hennes utdanningsinformasjon mangler	310
Hans utdanningsinformasjon mangler	142
Han er ikke far	9
Gjenstående par som analyseenhet	11 973

5.2 Operasjonalisering av variable

5.2.1 Avhengig variabel

Avhengig variabel for både tverrsnittanalysene for 2005 og 2015 og fasteffektanalysen er kvinners andel av parets samlede inntekt. Denne er konstruert ved å ta hennes inntekt delt på summen av hans inntekt og hennes inntekt. Inntekten som i disse analysene er målt for årene

2005 til 2015 omfatter personinntekt lønn, personinntekt næring, foreldrepenger og sykepenges.

Kvinner og menns gjennomsnittlige inntekt i 2005 og 2015 for mine tverrsnittsdatautvalg følger under.

Tabell 5.2.1 Gjennomsnittlig årsinntekt for kvinner og menn i 2005, KPI-justerte tall med 2015 som utgangspunkt.

	Kvinner	Menn
Gjennomsnittsinntekt	233 572	417 450
Gjennomsnittsinntekt, KPI-justert	192 230	343 562

Tabell 5.2.2 Gjennomsnittlig årsinntekt for kvinner og menn i 2015.

	Kvinner	Menn
Gjennomsnittsinntekt	395 450	637 663

Tabell 5.2.1 og 5.2.2 viser at menn gjennomsnittlig har høyere inntekt enn kvinner i 2005 og 2015. Gjennomsnittsinntekten har økt både for kvinner og menn fra 2005. Inntekten har økt og kjøpekraften har blitt sterkere, noe man ser når man sammenligner inntekten med den KPI-justerte inntekten fra 2005.

5.2.2 Forklaringsvariabel

I tverrsnittanalysene er forklaringsvariabelen relativ utdanning innad i par med kategoriene som oppgir om kvinnen i parforholdet er utdanningsmessig hypogam, homogam eller hypergam. Utdanning er målt etter oppnådd utdanningsgrad med kategoriene «Ingen utdanning», «Grunnskole», «Videregående skole», «Kort høyere utdanning», «Lang høyere utdanning» og «Forskerutdanning» (se appendix for hvordan disse er kodet etter NUS2000). Hypogami omfatter i mine analyser der kvinnen har høyere oppnådd grad enn sin mann. Homogami omfatter der kvinnen og mannen har samme oppnådde grad. Hypergami omfatter her der kvinnen har lavere oppnådd grad enn sin mann.

I fasteffektanalysene er forklaringsvariabelen effekten av å få første barn. Første fødsel er for alle parene i utvalget mitt i 2010. Analysene gjøres separat etter relativ utdanning i parene, definert ut fra samme kriterier som i tverrsnittanalysene.

5.2.3 Kontrollvariable for tverrsnittanalysene

Det kontrolleres for alder og aldersforskjell til partner i oppgavens regresjonsanalyser.

Kontrollvariablene for alder som er inkludert i tverrsnittanalysene er hennes alder og aldersforskjell til sin partner. Aldersvariabelen er sentrert på medianalder i utvalget som er 42 år i 2005 og 43 år i 2015. Alder kan tenkes å være konfunderende ettersom inntekt varierer over livsløpet, og relativt utdanningsnivå varierer over kohort. Ved å inkludere aldersforskjell fanger man også opp hans alder. I tillegg kontrolleres det for hennes alder kvadrert og aldersforskjell til ham kvadrert for å fange opp ikke-lineær sammenheng mellom alder og inntektsforskjell.

I tillegg kontrolleres det for alder på yngste barn i husholdet. Dette kan tenkes å være konfunderende da det er en sammenheng mellom alder på yngste barn og relativ utdanning i par, samt at alder på yngste barn kan ha en virkning på relativ inntekt i par. Da det er en større andel yngre blant hypogame, og en større andel eldre blant de hypergame kan dette henge sammen med hvor gammel deres yngste barn er. Å ha små barn henger sammen med en mer tradisjonell arbeidsdeling mellom mor og far, og kan dermed ha innvirkning på hvor stor andel av parets samlede inntekt kvinnen har.

Jeg kjører regresjonsmodellene på flere ulike subsamples etter sivilstatus, barnestatus og utdanningsnivå for å se om sammenhengen er ulik i ulike grupper. Fasteffektanalysene gjøres separat etter relativ utdanning i par for å se om effekten av å få barn på relativ inntekt er ulik for de ulike type parene.

5.3 Statistisk metode

I denne delen skal jeg redegjøre for metodene som brukes i analysene. Dette underkapittelet består av to deler. Det første beskriver multippel lineær regresjon, som brukes i analyser av tverrsnittdata for 2005 og 2015. I neste beskriver jeg en fasteffektanalyse, som benyttes på paneldatasettet.

5.3.1 Multippel lineær regresjon

Regresjonsanalyser gir mulighet til å undersøke kvantitativt hvordan gjennomsnittet av en variabel (den avhengige) systematisk varierer med verdien på en annen (den uavhengige). I mine analyser ønsker jeg å se hvordan inntektsforskjell mellom kvinne og mann i par henger sammen med relativ utdanning innad i par. Man kan velge et eksplorativt design der det er lite tidligere forskning på området, men ideelt skal variabler identifiseres gjennom teori og konsepter brukt på et spesifikt fenomen (Gordon 2015, 5). Fordelen med regresjonsanalyser sammenlignet med andre metoder er at man kan legge inn flere variabler for å se om en sammenheng er genuin eller spuriøs. Hvis sammenhengen mellom uavhengig og avhengig variabel er spuriøs er det en tredje variabel som påvirker både avhengig og uavhengig variabel. Hvis sammenhengen er fullstendig spuriøs vil sammenhengen reduseres til nærmere null når man inkluderer kontrollvariable. Kontrollvariabel metoden i regresjon håndterer imidlertid bare målte konfunderende variable. I noen tilfeller vil ikke sammenhengen reduseres til null, men reduseres i noen grad. Da vil den opprinnelige prediktoren fortsatt være i sammenheng med utfallet, men deler av den opprinnelige sammenhengen vil være forklart av kontrollvariabelen (Gordon 2015, 6). I samfunnsvitenskapen er multippel regresjon nødvendig da flere forhold som regel spiller inn på et gitt sosialt fenomen og dette sjelden kan undersøkes ved hjelp av eksperimenter. I mine analyser tar jeg hensyn til sammensetningseffekter som kan endre seg over tid, ved å kjøre regresjonene etter samlivsform, barnestatus og utdanning. Dette gjør det også mulig å se om effekten varierer med disse variablene.

I modellene oppgir jeg konfidensintervaller for koeffisientene da det er nyttig når man sammenligner på tvers av modeller. Et 95%-konfidensintervallet viser at man med 95% sannsynlighet kan si at koeffisienten faller innenfor intervallet som oppgis. Dersom to konfidensintervaller overlapper er ikke koeffisientene signifikant forskjellig fra hverandre. Slike sammenlikninger er gyldige i lineær regresjon.

5.3.2 Faste effekter

Fasteffektmodeller gjør det mulig å kontrollere for variabler som ikke er målt eller ikke er målbare. Ideen er at man bruker individet som sin egen kontroll. Da kontrolleres det for

tidskonstante egenskaper, mens tidsvarierende ikke fanges opp i denne kontrollen. Tidskonstante egenskaper er egenskaper som ikke endrer seg over tid som for eksempel kjønn. De tidsvarierende variablene er de som varierer over tid, slik som antall barn. De tidsvarierende variablene kan man heller ta hånd om på andre mer konvensjonelle metoder for å måle dem og legge dem inn i en regresjonsmodell. Dersom de tidsvarierende kontrollvariablene kan påvirkes av forklaringsvariabelen må de uansett måles i forkant. Det er to krav til dataene for å kunne benytte seg av fasteffekt-metoder. For det første må avhengig variabel være målt for hvert individ på minst to tidspunkt. Målingene må være direkte sammenlignbare, de må ha samme mening. For det andre må den aktuelle prediktoren endre verdi utover de ulike måletidspunktene (Allison 2011, 1). Avhengig og uavhengig variabel er i mine analyser målt ved 11 tidspunkt. Fasteffekter kontrollerer også for de «faste» bakgrunnsvariablene som man ikke kan måle, som for eksempel faste egenskaper av familiebakgrunn, eller faste personlige egenskaper som IQ eller genetikk og lignende.

I denne oppgaven presenteres resultatene fra fasteffektanalysen grafisk med marginsplot. Marginsplot er en graf basert på estimerte marginale gjennomsnitt. Parene målt 1.1.2008 holdes stabilt i hele perioden (2005-2015), uavhengig om parene går fra hverandre eller ikke. Parets første fødsel er «treatment» i mitt design. Effekten tillates å variere over tid ved at jeg legger inn en variabel for tid før/etter første barn. Denne variabelen er målt fra 2005 til 2015. Kategoriene går fra «t=-5» til «t=5». t står for tid og -5/5 markerer antall år unna fødsel. Her er 2005 er kategorisert som «t=-5», 2010 er kategorisert som «t=0» da det er året for første fødsel. 2015 er kategorisert som «t=5» da det er fem år etter fødsel. da dette er fem år før fødsel Dermed undersøker jeg effekten av å få barn på kvinners og menns inntekt hvor jeg bruker individene som sin egen kontroll. Analysene gjøres separat etter relativ utdanning i par. Dermed sammenligner jeg modeller for forskjellige typer par for å se hvordan fødsel påvirker inntekten til mødre og fedre for å se hvordan en fødsel påvirker inntektsfordeling i disse partypene.

5.3.3 Regresjonsforutsetninger

Lineær regresjonsanalyse bygger på en rekke forutsetninger. Den første forutsetningen er at sammenhengen mellom variablene er lineær. Når denne forutsetningen ikke er oppfylt må variablene omkodes ikke-lineært. Hvis sammenhengen ikke er lineær får man uansett den

beste beskrivelsen av den lineære sammenhengen da det blir en slags forenklet modell. Restleddvariasjonen skal være homoskedastisk, normalfordelt og uavhengig av hverandre. I store utvalg er uansett normalfordelingsforutsetningen oppfylt. Med robuste standardfeil trenger man ikke lenger homoskedastisitet. I tillegg skal den uavhengige variabelen og restleddet være ukorrelert med hverandre. Dette er mer sannsynlig oppfylt når individer sammenliknes med seg selv i fasteffektmodellen, enn når jeg sammenlikner mellom individer i tverrsnittmodellene.

5.4 Analysestrategi

For å besvare forskningsspørsmål 1 og 2 har jeg brukt multippel regresjonsanalyse med «relativ utdanning i par» som forklaringsvariabel og «hennes andel av parets samlede inntekt» som avhengig variabel. I forskningsspørsmål 1 bruker jeg tverrsnittdata fra 2005, mens jeg for forskningsspørsmål 2 bruker tverrsnittdata fra 2015. For å besvare forskningsspørsmål 3 benytter jeg en fasteffektanalyse på paneldata for årene 2005 til 2015.

6 Resultater fra tverrsnittdata

I dette kapittelet presenteres deskriptiv statistikk og resultater fra regresjonsanalysene for tverrsnittanalysene i 2005 og deretter i 2015. I 2005 undersøker jeg effekten av relativ utdanning på relativ inntekt i par. I dette kapittelet presenteres resultater som besvarer oppgavens forskningsspørsmål. Disse vil diskuteres i lys av teori og tidligere forskning senere i oppgaven.

6.1 Deskriptiv statistikk for 2005 og 2015

Utvalget i tverrsnittanalysene fra 2005 er 648 962 par i alderen 25-60 år hvor ingen av partene er under utdanning. I det følgende presenterer jeg først deskriptiv statistikk om utvalget. Deretter presenterer jeg regresjonsanalysene for 2005, først for hele utvalget og senere for grupper etter samlivsform, om de har barn og etter utdanningsnivå.

Tabell 6.1.1 Relativ utdanning hos par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år hvor ingen av partene er under utdanning. Oppgitt i andel (samboende/gift/totalt) og i antall (antall totalt).

	Samboende	Gift	Alle par	Antall
Hypogam	30,0 %	23,9 %	25,4 %	164 754
Homogam	45,8 %	47,2 %	46,9 %	304 197
Hypergam	24,2 %	28,9 %	27,7 %	180 011
Sum	100 %	100 %	100 %	648 962
N	158 360	490 602	648 962	

Tabell 6.1.1 viser at den største andelen av par er homogame (46,9%) i 2005. Dette gjelder totalt og blant samboende og hos gifte. Blant de samboende er en høyere andel av kvinnene hypogame enn blant de gifte. Blant de samboende er det en større andel som er hypogame enn hypergame. Blant de gifte er hypergami vanligere enn hypogami, og hypergami er vanligere blant de gifte enn blant de samboende. At andelen hypogame kvinner er større enn andelen hypergame blant samboende totalt, men ikke hos gifte totalt kan skyldes at andelen samboende er mye høyere blant unge enn blant eldre, noe som ikke er tilfelle blant gifte hvor aldersgruppene er jevnere fordelt.

Tabell 6.1.2 Relativ utdanning hos par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år hvor ingen av partene er under utdanning. Oppgitt i andel (samboende/gift/prosentandel) og i antall (N og Antall).

	Samboende	Gift	Alle par	Antall
Hypogam	35,0 %	30,4 %	31,9 %	203 647
Homogam	43,3 %	44,5 %	44,1 %	281 338
Hypergam	21,7 %	25,1 %	24,0 %	152 701
Sum	100 %	100 %	100 %	637 686
N	209 761	427 925	637 686	

I 2015 har andelen hypogame gått opp, mens andelen homogame og hypergame har gått noe ned siden 2005. Til forskjell fra i 2005 har andelen hypogame blitt større enn andelen hypergame, både for gifte, samboende og totalt. Andelen homogame er relativt stabil, selv om den er litt redusert.

Tabell 6.1.3 Relativ utdanning fordelt på kohort for par i 2005 i alderen 25-60 år hvor ingen av partene er under utdanning. Oppgitt i prosentandel.

	1945- 50	1951- 55	1956- 60	1961- 65	1966- 70	1971- 75	1976-80	Totalt
Hypogam	19%	21,4%	22,4%	25,5%	28,6%	30,7%	30,6%	25,4%
Homogam	49,8%	48,6%	44,9%	45,1%	46,2%	47,5%	47,3%	46,9%
Hypergam	31,2%	30%	32,7%	29,4%	25,2%	21,8%	22,1%	27,7%
Totalt	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Totalt antall	77 168	96 701	103 029	106 356	112 612	97 879	55 217	648 962

Tabell 6.1.3 viser at det er vanligere for kvinnene å være hypogame i de yngre kohortene enn blant de eldre kohortene. Det motsatte gjelder hypergame kvinner som er en større andel blant de eldre kohortene enn blant de yngre kohortene. Om dette skyldes en alderseffekt eller en generasjonseffekt er vanskelig å si med tverrsnittsdata alene, men tidligere forskning viser at de eldste kohortene hadde en annen fordeling ved samme alder noe som tyder på at det i allefall delvis er snakk om en generasjonseffekt (Birkelund og Heldal 2003). Dataene tyder altså på at det blir vanligere for kvinner å være hypogame med tiden, mens hypergami for kvinner går ned.

Homogami holder seg relativt stabilt fordelt utover kohortene. Dette samsvarer med påstanden innledningsvis om at utdanning er en hoveddimensjon som strukturerer pardannelser. Dette henger både sammen med hvilke partnermarked man får tilgang til og hvilke preferanser man har for en partner.

Tabell 6.1.4 Relativ utdanning fordelt på kohort for par i 2005 i alderen 25-60 år hvor ingen av partene er under utdanning pr 1.1.2016. Oppgitt i prosentandel.

	1955- 60	1961- 65	1966- 70	1971- 75	1976- 80	1981- 85	1986-90	Totalt
Hypogam	24,4%	27,8%	30,9%	33,3%	35%	36,5%	35,3%	31,9%
Homogam	44,2%	44,3%	44,8%	44,8%	43,2%	43%	44,1%	44,1%
Hypergam	31,4%	27,9%	24,3%	21,9%	21,8%	20,5%	20,6%	24%
Totalt	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Totalt antall	70 583	96 842	112 266	111 715	98 684	88 362	59 234	637 686

Tabell 6.1.4 viser at fordelingen på fødselskohort at det har blitt vanligere å være hypogam også blant de eldre, enn hva det var i 2005. Homogami holder seg stabilt høyt i alle kohorter i 2015 som i 2005, men på et noe lavere nivå enn i 2005. Andelen hypergame har gått ned i alle kohorter bortsett fra den eldste som bare har gått ned 0.02 prosentpoeng. I 2015 er det kun i de to eldste kohortene at hypogami ikke er vanligere enn hypergami, mens det i 2005 gjaldt de fire første kohortene. I de yngste kohortene i 2015 ligger andelen hypogame på rundt 35%, de homogame på rundt 44% og de hypergame på rundt 21%.

Tabell 6.1.5 Utdanningsgradssammensetning hos par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år. Oppgitt i andeler, med antall i sum. Homogami er markert i grått.

Hennes utdanning	Hans utdanning						Sum
	Ingen utdanning	Grunnskole	VGS	Uni. kort	Uni. Lang	Forskerutd.	
Ingen utd.	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	1 900
Grunnskole	0,1	7,1	11,8	1,8	0,4	0,0	136 941
VGS	0,0	8,7	26,9	6,6	1,7	0,1	285 822
Uni. kort	0,0	2,3	11,4	10,3	4,4	0,4	187 183
Uni. lang	0,0	0,2	0,9	1,5	2,4	0,3	34 560
Forskerutd.	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	2 556
Sum	1 027	119 741	331374	131913	58 834	6 073	648 962

Tabell 6.1.5 er en krysstabell av hennes mot hans utdanningsnivå. De grå feltene markerer homogame par. I øvre/høyre triangel har han høyest utdanning, i nedre/venstre triangel har hun høyest utdanning. Tabellen viser at de fleste par er homogame, eller at man har en partner med utdanningsnivå som ikke er så langt fra ens eget. Dette ser man da de største andelene er i de grå feltene og langs denne linjen. Det er få par i ytterkantene av tabellen, altså er det få

par med svært ulik utdanning. Det er også relativt få hvor begge har høyest eller lavest utdanningsnivå.

Tabell 6.1.6 Utdanningsgradssammensetning hos par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år. Oppgitt i andeler, med antall i sum. Homogami er markert i grått.

Utd_hennes	Utd_hans						Sum
	Ingen utd	Grunnskole	Vgs	Uni kort	Uni lang	Forskerutd	
Ingen utd	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	1764
grunnskole	0,1	5,6	8,8	1,6	0,4	0,0	105152
Vgs	0,0	7,0	21,4	5,4	1,4	0,1	225483
uni kort	0,0	3,3	14,6	12,2	4,9	0,4	225942
uni lang	0,0	0,5	2,3	3,4	4,6	0,6	72773
forskerutd	0,0	0,0	0,1	0,2	0,4	0,3	6572
Sum	1028	105263	301575	145707	74813	9300	637 686

I 2015 har en større andel lengre utdanning enn i 2005. Mønsteret er fortsatt at de fleste par dannes homogamt eller med noen med et utdanningsnivå som ikke er så langt fra ens eget da de største verdiene befinner seg i og langs den grå linjen.

Tabell 6.1.7 Gjennomsnittlig inntekt for 2005, samlet og separat for ham og henne i par pr. 1.1.2006, etter relativ utdanning pr. 1.10.2005. Personer under utdanning er kastet ut.

	Samlet inntekt	Hennes inntekt	Hans inntekt
Hypogam	641 336	266 870	374 466
Homogam	639 028	232 476	406 552
Hypergam	680 156	204 948	475 208
Totalt	651 022	233 571	417 451

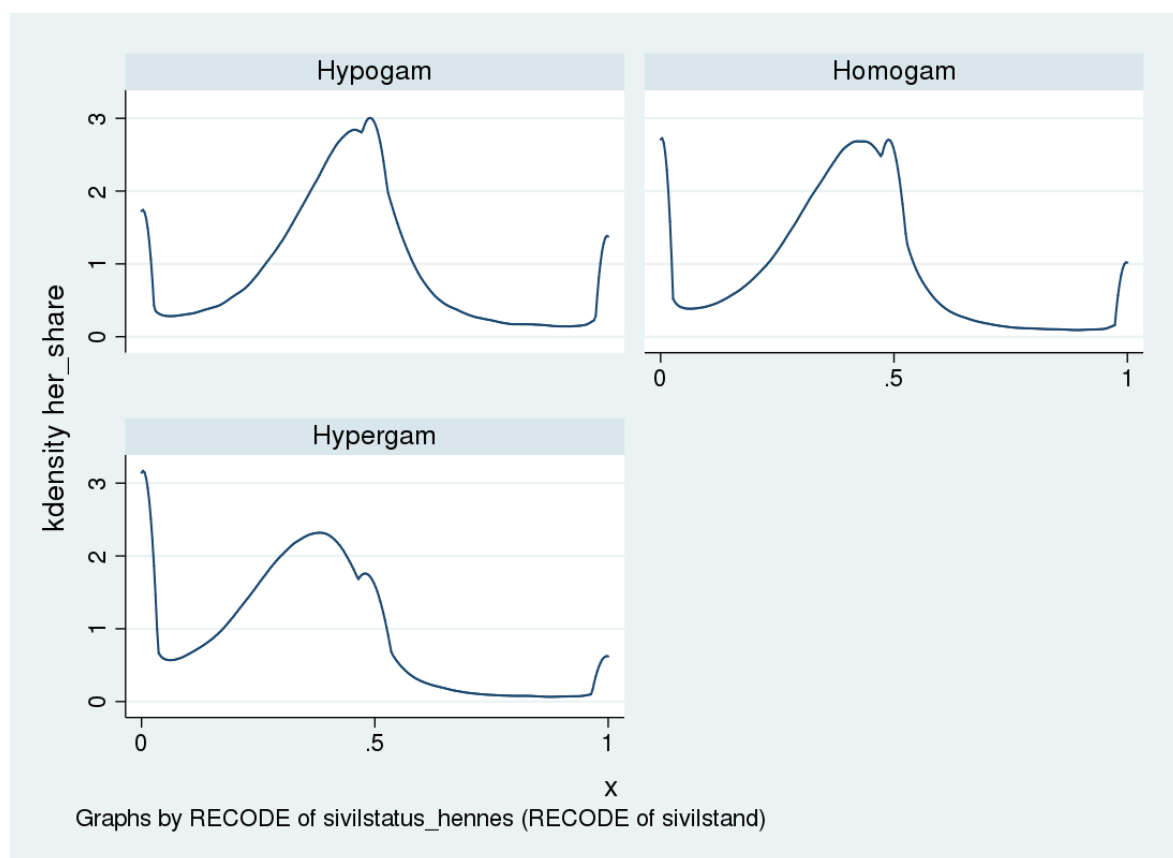
Tabell 6.1.7 viser at hennes inntekt er størst der hun har høyest utdanning, etterfulgt av der hun har samme utdanningsnivå og til slutt der hun har lavest utdanning. Samme mønster gjelder for mannens inntekt. Parenes gjennomsnittlige samlede inntekt er høyest blant hypergame par, mens hypogame og homogame har omtrent lik samlet inntekt.

Tabell 6.1.8 Gjennomsnittlig inntekt for 2015, samlet og separat for ham og henne i par pr. 1.1.2016, etter relativ utdanning pr. 1.10.2015. Personer under utdanning er kastet ut.

	Samlet inntekt	Hennes inntekt	Hans inntekt
Hypogam	1 020 677	442 869	577 807
Homogam	1 029 000	393 440	635 560
Hypergam	1 057 277	335 914	721 363
Totalt	1 033 113	395 450	637 663

I 2015 har pars samlede inntekt økt betraktelig siden 2005. I par der hun er hypergam er gjennomsnittlig samlet inntekt høyest som i 2005. Hennes gjennomsnittlige inntekt er høyest der hun er hypogam, slik det også var i 2005.

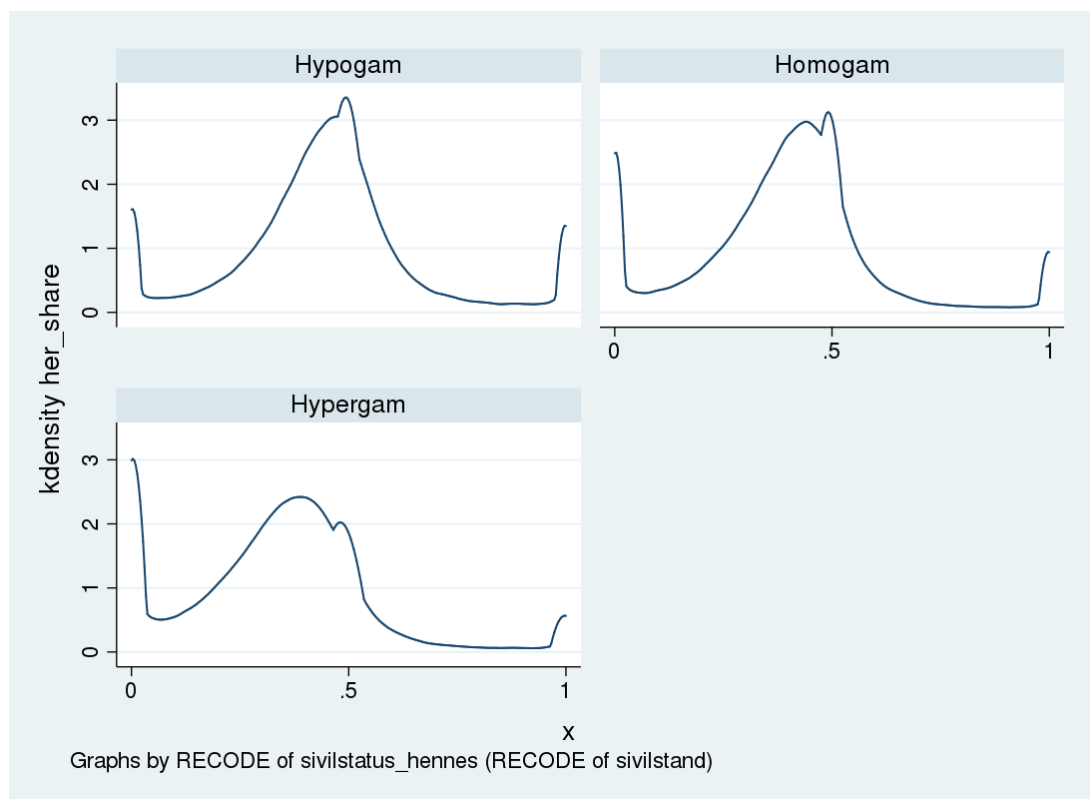
Figur 6.1.1 Kernel density estimation for fordeling av hennes andel av parets samlet inntekt for 2005 i gruppene etter relativ utdanning pr. 1.10.2005.

Kernel density-plottene viser hvor observasjonene i utvalget mitt befinner seg på variabelen «hennes andel av parets samlede inntekt», som går fra 0-1 hvor 0 er der mannen har hele inntektsandelen og 1 er der kvinnen har hele inntektsandelen. Dette er fremstilt grafisk fordelt

på subsamples etter relativ utdanning, altså skiller jeg mellom der kvinnen er hypogam, homogam og hypergam. For alle grupper etter relativ utdanning ligger en stor andel av parene rundt og litt under en kvinne-inntektsandel på 0.5. I ytterkantene av figurene befinner også en relativt stor andel par seg. På dette punktet skiller de hypogame seg fra de homogame og hypergame. Hos de hypogame kan man se at andelene med kvinnens inntektsandel på 0 og 1 er omtrent like store. Blant de homogame og hypergame er andelen kvinner med en inntektsandel på 0 langt større enn dem som har en inntektsandel på 1.

Figur 6.1.2 Kernel density estimation for fordeling av hennes andel av parets samlet inntekt for 2015 i gruppene etter relativ utdanning pr. 1.10.2015.

Density-plottene har samme mønster i 2015 som i 2005 hvor de hypogame skiller seg ut fra de homogame og hypergame med lik andel som har 0 og 1 andeler av pars samlede inntekt.

6.1.1 Oppsummering av funn i deskriptiv statistikk

Blant kvinnene i 2005 og 2015 er det størst andel som er utdanningsmessig homogame. Det er relativt flere hypergame blant gifte enn blant samboende. Den største andelen hypogame er blant de yngre kohortene. Andelen hypogame er høyere i 2015 enn i 2005, og andelen hypergame er lavere. Dataene tyder altså på at det i løpet av ti år har blitt vanligere å være hypogam, mens det relativt færre som er hypergame. Andelen homogame er også noe lavere i 2015 sammenlignet med 2005, men er relativt stabil. Når det gjelder inntekt, er samlet inntekt for parene høyest for de som er hypergame. Dette er tilfellet både i 2005 og i 2015. Kvinnens inntekt er høyest for kvinner blant de hypogame. Hovedmønsteret er at mannen har høyest inntekt sammenlignet med kvinnen uansett kvinnens utdanningsnivå relativt til sin mann.

6.2 Regresjonsanalyser for 2005

For å besvare forskningsspørsmål 1 gjør jeg en regresjonsanalyse for sammenhengen mellom relativ utdanning og kvinnens andel av parets samlede inntekt i tabell 6.2.1. Først presenteres de uten kontroller i modell 1.a, deretter kontrollert for alder og aldersforskjell til partner og disse kvadrert i modell 1.b. Til slutt kontrollerer jeg også for alder på yngste barn i modell 1.c.

Tabell 6.2.1 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt for par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år hvor ingen er under utdanning.

	Modell 1.a Hennes andel av samlet inntekt	Modell 1.b Hennes andel av samlet inntekt	Modell 1.c Hennes andel av samlet inntekt
Relativ utdanning (Homogami som ref.)			
Hypergami	-0.0595*** [-0.0608,-0.0581]	-0.0612*** [-0.0625,-0.0599]	-0.0609*** [-0.0622,-0.0596]
Hypogami	0.0579*** [0.0566,0.0592]	0.0592*** [0.0578,0.0605]	0.0573*** [0.0559,0.0586]
Hennes alder (sentrert på 42)		0.00126*** [0.00120,0.00132]	0.00156*** [0.00146,0.00166]
Hennes alder kvadrert		-0.0000471*** [-0.0000537, -0.0000405]	-0.000144*** [-0.000152, -0.000136]
Aldersforskjell til partner		0.00159*** [0.00143,0.00176]	0.00172*** [0.00155,0.00189]
Aldersforskjell kvadrert		0.0000340*** [0.0000194, 0.0000485]	0.00000833 [-0.00000622, 0.0000229]
Yngste barn (6- 12 år som ref.)			
0 år			0.0643*** [0.0608,0.0679]
1-2 år			0.0296*** [0.0264,0.0327]
3-5 år			0.0158*** [0.0134,0.0182]
13-18 år			0.00784*** [0.00613,0.00954]
Voksne barn			0.0235*** [0.0211,0.0258]
Ingen barn			0.0810*** [0.0788,0.0833]
Konstantledd	0.379*** [0.378,0.380]	0.378*** [0.377,0.379]	0.367*** [0.366,0.369]
N	648962	648962	648962
r ²	0.0351	0.0382	0.0469
aic	-98654.8	-100725.8	-106641.4
bic	-98620.7	-100646.1	-106493.4
F	11796.3	4291.8	2661.8

95% confidence intervals in brackets

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Tabell 6.2.1 viser at det er en sammenheng mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt i mitt utvalg, da koeffisientene viser en variasjon som er signifikant forskjellig fra 0 etter relativ utdanning i par. Utfallsvariabelen *Hennes andel av parets samlede inntekt* går fra 0-1. Tabellen viser oppbygningen av modellene, hvor jeg legger inn kontroll for alder og aldersforskjell i modell 1b og kontroll for yngste barns alder i modell 1c. I modell 1 viser konstantleddet at hos homogame par er hennes gjennomsnittlige andel av parets samlede inntekt 0.379. Der kvinnen og mannen har likt utdanningsnivå tjener altså hun en noe lavere andel enn sin mann. Koeffisientene viser at hvis hun har høyere utdanning enn ham (hypogami) øker kvinnens gjennomsnittlige inntektsandel med 0.0579. Hennes predikerte inntektsandel blir dermed 0,437 når hun er utdanningsmessig hypogam. Når hun har lavere utdanning enn ham (hypergam) minker inntektsandelen med 0.0595, og predikert verdi blir dermed 0.320. Mannen har altså, når det ikke er kontrollert for alder eller alder på yngste barn i husholdet, størst andel av parets samlede inntekt selv der hun har høyere utdanning enn ham, samt i de andre parsammensetningene i 2005.

Modell 1.b viser at sammenhengen mellom relativ utdanning og inntektsforskjell mellom partene i parene består også når det kontrolleres for kvinnens alder og aldersforskjellen til sin partner, samt disse kvadrert. Når kvinnen er homogam, er 42 år og er like gammel som sin partner er hennes predikerte inntektsandel 0.378. Betydningen av relativ utdanning øker noe sammenlignet med modell 1a. Forskjellen mellom koeffisientene og konstantleddet i de to modellene er imidlertid ikke signifikant da konfidensintervallene overlapper. Det er likevel meningsfylt å kontrollere for alder og aldersforskjell da jeg i deskriptiv statistikk har vist at alder henger sammen med relativ utdanning, i tillegg til å ha sammenheng med relativ inntekt og vil tenkes å være konfunderende. De kvadrerte aldersleddene er signifikante, noe som tyder på en kurvlineær sammenheng mellom alder og relativ inntekt, samt aldersforskjell til partner og relativ inntekt.

Til slutt viser modell 1.c at sammenhengen mellom relativ utdanning og kvinnens inntektsandel består når man kontrollerer både for alder og alder på yngste barn. Modell 1.c viser at når kvinnen er homogam, er 42 år, er like gammel som sin partner og yngste barn i husholdningen er 6-12 år er hennes predikerte inntektsandel 0.367. Koeffisientene er noe mindre i modell 1.c enn i 1.b, men forskjellene er ikke signifikante da konfidensintervallene overlapper. Koeffisientene for alder på yngste barn er relativt store. Å ha barn på 0 år øker

predikert inntektsandel med 0.06. Koeffisientene for andre aldersgrupper på yngste barn i husholdningen er ikke like store. Å ha ingen barn har en koeffisient på 0.08. Predikert inntektsandel for homogame kvinner, som er 42 år gamle, er like gammel som sin partner og ikke har barn er altså 0,45.

Koeffisientene for relativ utdanning i par forandrer seg ikke så mye mellom modell 1.a, 1.b og 1.c. Dette innebærer at sammenhengen mellom relativ utdanning og kvinnens andel av parets samlede inntekt ikke ser ut til å være spuriøs, altså forårsaket av en bakenforliggende konfunderende variabel – hvert fall ikke knyttet til kjennetegn vi kan måle. Hvis kvinnen er hypogam øker hennes inntektsandel med ca. 0.06, mens den minker med ca. 0.06 dersom hun er hypergam, sammenlignet med utdanningshomogame.

Koeffisientene for relativ utdanning, samt konstantleddet er signifikante i alle modellene. Det viser at vi, med en valgt sannsynlighet for å ta feil (her 5%), kan gå ut fra at sammenhengene ikke skyldes tilfeldigheter. Når man kontrollerer for alder på yngste barn går forklart varians (R^2) opp noe mer opp sammenlignet med modell 1.a og 1.b. Modell 1.b har litt høyere forklart varians enn modell 1.a, men forskjellen her er ikke like stor som til modell 1.c. Modell 1.b har lavest AIC-verdi, mens 1.c har lavest BIC-verdi. Modellen med lavest BIC-verdi er å foretrekke, ifølge Gordon (2015). Dersom forskjellen mellom modellenes BIC-verdi er over 10, noe det er i dette tilfellet er det svært sterk evidens for å bruke modellen med lavest BIC-verdi. Når forskjellen i AIC-verdier er større enn 10, som det er i dette tilfellet, er evidenset tilnærmet ingen (Gordon 2015, 202). Modell 1.c er dermed å foretrekke hvis en tar utgangspunkt i slike objektive mål for modelltilpasning. Det viktige er imidlertid å ta med de tenkte konfunderende variabler.

Det vil være interessant å undersøke om denne sammenhengen er lik for ulike grupper i mitt utvalg. Av tidligere forskning ser jeg at samlivsform kan henge sammen med relativ utdanning og relativ inntekt (Hamplova 2009; Wiik 2010). Derfor ser jeg på sammenhengen mellom relativ inntekt og kvinnens andel av parets samlede inntekt for samboende og gifte i tabell 6.2.2. Dette gjør jeg for å besvare forskningsspørsmål 1.1 og ser på sammenhengen mellom relativ inntekt og kvinnens andel av parets samlede inntekt for samboende og gifte separat i tabell 6.2.2. Her er det kontrollert for hennes alder (sentrert på 42), hennes alder kvadrert (også sentrert på 42), aldersforskjell til partner, aldersforskjell til partner kvadrert og

alder på yngste barn (sentrert på 6-12 år) da disse kan konfundere forskjellen i sammenhengene. De gifte kan være eldre enn de samboende, ha eldre barn og ha annen aldersforskjell til sin partner.

Tabell 6.2.2 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter samlivsform for par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, i tillegg til alder på yngste barn (sentrert på aldersgruppen 6-12 år).

	Modell 1.a Samboende	Modell 1.b Gifte
	Hennes andel av samlet inntekt	Hennes andel av samlet inntekt
Relativ utdanning (Homogami som ref.)		
Hypergami	-0.0557*** [-0.0584,-0.0531]	-0.0623*** [-0.0637,-0.0608]
Hypogami	0.0576*** [0.0551,0.0601]	0.0564*** [0.0548,0.0580]
Konstantledd	0.385*** [0.382,0.388]	0.363*** [0.361,0.364]
N	158360	490602
r ²	0.0569	0.0440
aic	-39878.3	-69400.8
bic	-39748.7	-69256.5
F	796.5	1881.9

95% confidence intervals in brackets

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

I tabell 6.2.2 ser man ut fra konstantleddet at kvinnen har gjennomsnittlig høyere andel av parets samlede inntekt blant de samboende enn blant de gifte når paret er utdanningsmessig homogamt hvor kvinnen er 42 år, er like gammel som sin partner og har barn på 6-12 år. Forskjellen er imidlertid ikke så stor, men de er signifikant forskjellige fra hverandre da konfidensintervallene ikke overlapper. Betydningen av å være hypergam er signifikant mer negativ for gifte kvinner enn for samboende kvinner. Koeffisientene for hypogame er ikke signifikant forskjellig fra hverandre, men hos begge øker kvinnens andel av parets samlede inntekt sammenlignet med hos homogame kvinner, tilsvarende funnet i den felles modellen. Predikert andel av parets samlede inntekt er imidlertid størst for samboende hypogame

kvinner da konstantleddet er høyest for samboende. Alle koeffisientene i modellene er signifikant forskjellig fra 0.

Blant de samboende er en større andel barnløse enn blant gifte, og i de husholdninger med små barn er det mer arbeid i hjemmet som vil bety at noen ofte må gjøre litt mindre markedsarbeid. Det vil derfor være interessant å se om det vil være noen forskjell hvis man ser på om effekten varierer med samlivsform og barnestatus. Dette gjøres ved å estimere separate modeller etter disse variablene, vist i tabell 6.2.3. For å besvare forskningsspørsmål 1.2 gjør jeg derfor regresjonen mellom relativ utdanning og kvinnens andel av parets samlede inntekt etter samlivsform og om de har barn eller ikke. Også her kontrolleres det for kvinnens alder, hennes alder kvadrert (begge sentrert på 42), aldersforskjell til partner, aldersforskjell til partner kvadrert og alder på yngste barn (sentrert på 6-12 år). I modellene uten barn blir kontrollen for alder på yngste barn utelatt i modellen.

Tabell 6.2.3 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter samlivsform og barnestatus for par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, i tillegg til alder på yngste barn (sentrert på aldersgruppen 6-12 år).

	Modell 1.a Samboende u/barn Hennes andel av samlet inntekt	Modell 1.b Samboende m/barn Hennes andel av samlet inntekt	Modell 1.c Gifte u/barn Hennes andel av samlet inntekt	Modell 1.d Gifte m/barn Hennes andel av samlet inntekt
Relativ utdanning (Homo- gami som ref.)				
Hypergami	-0.0532*** [-0.0593,-0.0471]	-0.0571*** [-0.0600,-0.0543]	-0.0615*** [-0.0687,-0.0543]	-0.0624*** [-0.0640,-0.0609]
Hypogami	0.0482*** [0.0429,0.0535]	0.0597*** [0.0570,0.0624]	0.0387*** [0.0319,0.0455]	0.0572*** [0.0556,0.0589]
Konstant	0.456*** [0.451,0.461]	0.389*** [0.386,0.392]	0.433*** [0.427,0.439]	0.365*** [0.364,0.367]
N	29793	142460	28760	480214
r ²	0.0332	0.0545	0.0240	0.0447
aic	-10129.4	-29954.3	1670.9	-66751.2
bic	-10071.3	-29826.0	1728.8	-66607.1
F	170.4	684.2	118.1	1874.4

95% confidence intervals in brackets

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Man kan i tabell 6.2.3 se at konstantleddene er noe lavere for dem med barn enn uten barn, og de er litt lavere for gifte enn samboende. De er signifikant forskjellige fra hverandre.

Konstantleddet viser gjennomsnittlig andel kvinnen har av parets samlede inntekt når hun er 42 år gammel, like gammel som sin partner og har et barn på 6-12 år gammel i de samplene hun har barn, og uten barn for de to gruppene som ikke har barn. Dette stemmer overens med tidligere forskning at hun har relativt dårligere inntektsutvikling enn ham når paret får barn (Buckles 2008). Betydningen av å være hypergam er ikke signifikant mer negativ for de uten barn som for dem med barn. Samlivsform ser ut til å være viktigere for forskjellen enn hvorvidt man har barn eller ikke for forskjellen mellom homogame og hypergame.

Betydningen av å være hypogam er imidlertid signifikant mindre positiv for dem uten barn enn for dem med barn. Det ser altså ut til at det å ha høyest utdanning beskytter kvinner mot noe av «lønnsstraffen» ved å få barn. Dette undersøker jeg nærmere i fasteffektene i kapittel 7.

Betydninger er også her mindre for de samboende enn de gifte. Koeffisientene i modellene er signifikante. De fire samplene i tabell 6.2.3 er nok ulike for gifte og samboende. For eksempel har gifte som gruppe eldre barn enn hva de samboende har. Jeg kontrollerer imidlertid for alder på yngste barn blant dem som har barn.

Da prioritering av betalt arbeid og tid til fritid eller hjemme med eventuelle barn kan tenkes å være forskjellige blant dem som har lang utdanning enn for dem med kortere utdanning kan det være interessant å se om sammenhengen mellom relativ inntekt og kvinnens andel av parets samlede inntekt er forskjellig etter hennes utdanningsnivå. For å besvare forskningsspørsmål 1.3 kjører jeg regresjonene splittet på grupper etter hennes utdanningsnivå i 6.2.4.

Tabell 6.2.4 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter hennes utdanningsnivå for par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42, medianalder), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, samt alder på yngste barn.

	Modell 1.a Ingen utdanning Hennes andel av samlet inntekt	Modell 1.b Grunnskole Hennes andel av samlet inntekt	Modell 1.c VGS Hennes andel av samlet inntekt	Modell 1.d Kort høyere utdanning Hennes andel av samlet inntekt	Modell 1.e Lang høyere utdanning Hennes andel av samlet inntekt	Modell 1.f Forskerutd Hennes andel av samlet inntekt
Relativ utdanning (Homo- gami som ref.)						
Hypergam	-0.0882*** [-0.128, -0.0481]	-0.0532*** [-0.0561, -0.0503]	-0.0520*** [-0.0542, -0.0499]	-0.0652*** [-0.0677, -0.0626]	-0.0315*** [-0.0405, -0.0225]	-
Hypogam	-	0.0572*** [0.0316, 0.0827]	0.0520*** [0.0498, 0.0541]	0.0388*** [0.0368, 0.0407]	0.0457*** [0.0415, 0.0500]	0.0239** [0.00799, 0.0397]
Konstant	0.384*** [0.332, 0.436]	0.348*** [0.344, 0.353]	0.351*** [0.349, 0.354]	0.387*** [0.385, 0.389]	0.422*** [0.416, 0.427]	0.442*** [0.424, 0.460]
N	1900	136941	285822	187183	34560	2556
r ²	0.0499	0.0220	0.0345	0.0480	0.0242	0.0145
aic	824.2	18806.2	-41030.6	-89044.5	-15441.8	-1333.7
bic	890.8	18934.0	-40893.3	-88912.7	-15332.0	-1263.6
F	9.015	257.3	850.6	787.0	71.52	3.395

95% confidence intervals in brackets

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

I tabell 6.2.4 splitter jeg opp utvalget etter hennes utdanningsnivå for å undersøke om sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt er ulik etter hennes utdanningsnivå. Ut fra tabellen ser man ut fra konstantleddet at blant homogame er kvinnens andel av parets samlede inntekt gjennomsnittlig størst for hos par der hun har forskerutdannelse eller lang høyere utdanning sammenlignet med par der hun har lavere utdanningsnivå når hun er 42 år, like gammel som sin partner og har et barn som er mellom 6 og 12 år. Dette tyder på at par der hun har lang utdanning deler likest på arbeidet, og kan henge sammen med at disse trolig er mer orienterte mot lønnsarbeid enn personer med kortere utdanning. Selv blant kvinner med forskerutdannelse tjener hun gjennomsnittlig en lavere andel enn sin mann.

Det er ikke noe klart mønster i sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter utdanningsnivå, annet enn at hennes andel minker når hun er hypergam sammenlignet med homogame uansett hva slags utdanningsnivå hun har. Mest minker andelen hvis hun har ingen utdanning, og minst minker den hvis hun har lang høyere utdanning. Også hvis hun er hypogam øker hennes andel av parets samlede inntekt uansett hvilket utdanningsnivå hun har, sammenlignet med homogame. Hennes andel øker minst dersom hun har forskerutdannelse. Dette må imidlertid sees i sammenheng med at de med høyere utdanning i utgangspunktet tjener en større andel av familieinntekten. Som vist i deskriptiv statistikk har de fleste ikke-homogame par også ganske jevnt utdanningsnivå. Det betyr at når hun har forskerutdanning og er hypogam, har han oftest utdanning på masternivå eller lignende. Da er det kanskje ikke så rart at lønnsfordelen ved å ha den høyeste utdanningen er beskjedent. Hennes andel øker mest for hypogame dersom hun har videregående som høyest oppnådd utdanning. Hvis hun har både relativt kort utdannelse og høyere utdanning enn ham betyr det at han er relativt dårlig stilt på arbeidsmarkedet.

6.2.1 Oppsummering av funn fra 2005

Regresjonsanalysene viser at generelt sett er det mannen som har størst andel av parets samlede inntekt uansett kvinnens relative utdanning. Inntektsforskjellen mellom kvinner og menn består også etter kontroll av kvinnens alder, hennes aldersforskjell i forhold til mannen og alder på yngste barn. Sammenlignet med homogame kvinner, øker inntektsandelen hvis kvinner er hypogame og den minker hvis hun er hypergam. Det betyr at relativ utdanning har sammenheng med hvor stor andel kvinnens inntekt utgjør av parets samlede inntekt. Det er også slik at kvinner som er samboende har en høyere andel enn kvinner som er gift når paret er homogamt og kvinnen er 42 år, jevngammel med sin partner og har barn i alderen 6 – 12 år. Denne forskjellen er signifikant, men ikke særlig stor. Denne effekten forsterkes i par hvor kvinnen er hypergam.

Blant hypogame kvinner sammenlignet med homogame er det ikke signifikant forskjell mellom samboende og gifte kvinner. Predikert inntektsandel er imidlertid høyest for samboende hypogame kvinner. Det ser også ut til at å ha barn gjør en forskjell mellom parene når det gjelder kvinnens inntektsandel. Samlivsform ser ut til å spille inn her også. For

hypergame kvinner synes barn å ha en sammenheng med hvor mye inntektsandelen minker, mens inntektsandelen for hypogame kvinner er den som minst påvirkes av å ha barn. Kvinnes utdanningsnivå synes også å ha en sammenheng med inntektsandelen. Det er kvinner med lang utdanning som har høyest andel av parets inntekt. Det er likevel en forskjell i kvinners og menns inntektsandel. Også i par hvor kvinnen har forskerutdanning, er hennes andel av inntekten lavere enn mannens. Uansett utdanningsnivå øker inntektsandelen hvis kvinnen er hypogam, men andelen økt minst for dem som har forskerutdanning. Dette må sees i sammenheng med at kvinner med høy utdanning har en relativt høy andel av parets samlede inntekt.

6.3 Regresjonsanalyser for 2015

Utvalget i tverrsnittanalysene fra 2015 er 637 686 par. I dette delkapittelet presenterer jeg regresjonsanalysene, først for hele utvalget, deretter for grupper etter samlivsform. Jeg sammenligner resultatene for 2015 med dem for 2005 for å undersøke utviklingen over tid.

For å besvare forskningsspørsmål 2 gjør jeg samme regresjonsmodeller for 2015 som jeg gjorde i 2005. I tabell 6.3.1 ser jeg på sammenhengen mellom relativ utdanning og kvinnens andel av parets samlede inntekt med kontroller. Disse sammenligner jeg med resultatene fra 2005.

Tabell 6.3.1 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt for par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år hvor ingen er under utdanning.

	Modell 1.a Hennes andel av samlet inntekt	Modell 1.b Hennes andel av samlet inntekt	Modell 1.c Hennes andel av samlet inntekt
Relativ utdanning (Homogami som ref.)			
Hypergami	-0.0627*** [-0.0641,-0.0614]	-0.0637*** [-0.0651,-0.0624]	-0.0636*** [-0.0650,-0.0623]
Hypogami	0.0556*** [0.0543,0.0568]	0.0560*** [0.0548,0.0572]	0.0548*** [0.0536,0.0560]
Hennes alder (sentrert på 42)		0.000702*** [0.000642,0.000762]	0.00133*** [0.00124,0.00143]
Hennes alder kvadrert		-0.0000209*** [-0.0000272, -0.0000146]	-0.0000781*** [-0.0000855,-0.0000707]
Aldersforskjell til partner		0.000722*** [0.000565,0.000879]	0.000980*** [0.000822,0.00114]
Aldersforskjell kvadrert		0.0000391*** [0.0000256,0.0000526]	0.0000180** [0.00000449,0.0000316]
Yngste barn (6- 12 år som ref.)			
0 år			0.0509*** [0.0475,0.0543]
1-2 år			0.0106*** [0.00760,0.0136]
3-5 år			0.00620*** [0.00399,0.00841]
13-18 år			-0.00245** [-0.00406,-0.000828]
Voksne barn			0.000290 [-0.00191,0.00249]
Ingen barn			0.0480*** [0.0460,0.0500]
Konstant	0.393*** [0.392,0.394]	0.392*** [0.391,0.393]	0.391*** [0.389,0.392]
N	637686	637686	637686
r ²	0.0407	0.0418	0.0467
aic	-163127.8	-163905.9	-167125.2
bic	-163093.7	-163826.3	-166977.4
F	13511.8	4640.5	2602.0

95% confidence intervals in brackets

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

I tabell 6.3.1 er regresjonsmodeller for sammenhengen mellom relativ utdanning i par og hennes andel av parets samlede inntekt i 2015 i modell 1.a. I modell 1.b er samme sammenheng kontrollert for hennes alder (sentrert på 43), denne kvadrert, aldersforskjell til partner og den kvadrert. I modell 1.c er det i tillegg til kontrollene i 1.b kontrollert for alder på yngste barn (sentrert på 6-12 år). Ut fra tabell 6.3.1 ser man ut fra konstantleddet at kvinnens gjennomsnittlige andel av parets samlede inntekt er signifikant forskjellig fra 2005, og har gått signifikant opp fra 2005 der hun er homogam. I 2015 som i 2005 består den signifikante sammenhengen mellom relativ utdanning i par og kvinnens andel av parets samlede inntekt etter kontroll for alder, aldersforskjell og alder på yngste barn. Det er ikke store forandringer når det gjelder størrelsen på koeffisientene for relativ utdanning sammenlignet med 2005. Kvinnens gjennomsnittlige andel minker så vidt litt mer i 2015 dersom hun er hypergam, denne nedgangen er signifikant. Koeffisienten for hypogami i modell 1.c er ikke signifikant forskjellig fra samme koeffisient i 2005.

6.3.2 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter samlivsform for par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, i tillegg til alder på yngste barn (sentrert på aldersgruppen 6-12 år).

	Modell 1.a Samboende	Modell 1.b Gift
	Hennes andel av samlet inntekt	Hennes andel av samlet inntekt
Relativ utdanning (Homogami som ref.)		
Hypergami	-0.0636*** [-0.0659,-0.0612]	-0.0634*** [-0.0650,-0.0618]
Hypogami	0.0551*** [0.0531,0.0571]	0.0538*** [0.0523,0.0553]
Konstant	0.403*** [0.401,0.406]	0.387*** [0.385,0.389]
N	209761	427925
r ²	0.0533	0.0438
aic	-66483.5	-103138.4
bic	-66350.2	-102995.9
F	984.3	1633.1

95% confidence intervals in brackets

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

I tabell 6.3.2 modellerer jeg regresjonene for sammenhengen mellom relativ utdanning i par og kvinnens andel av parets samlede inntekt, kontrollert for hennes alder, aldersforskjell til partner og alder på yngste barn etter samlivsform. Den viser at kvinnens gjennomsnittlige inntektsandel har økt noe for homogame kvinner, som er 42 år, like gammel som sin partner og har et barn på 6-12 år, sammenlignet med i 2005. I 2005 var konstantleddet for samboende 0.385 sammenlignet med 0.403 i 2015. Tilsvarende var konstantleddet for gifte 0.363 i 2005 og 0.387 i 2015. Konfidensintervallene overlapper verken for gifte eller samboende, noe som betyr at konstantleddene er signifikant forskjellige fra hverandre både på tvers av år og samlivsform. Koeffisientene for hypergami er litt mer negative i 2015 enn i 2005, noe som innebærer at hypergame kvinner i 2015 gjennomsnittlig har enda lavere inntektsandel sammenlignet med homogame enn i 2005. Til forskjell fra 2005 er koeffisientene for hypergami ikke signifikant forskjellige fra hverandre for samboende og gifte. Koeffisientene for hypogami er ikke signifikant forskjellige fra i 2005.

I 2015 er de samme analysene som ble gjort i 2005, altså etter barnestatus og hennes utdanningsnivå, undersøkt. De ga omtrent det samme som i 2005 og er derfor lagt i appendix.

6.3.1 Oppsummering av funn fra 2015

Regresjonsanalysene viser at det også i 2015 er en signifikante forskjeller i sammenhengen mellom relativ utdanning og kvinnens andel av parets samlede inntekt. Denne forskjellen består også etter kontroll for alder, aldersforskjell og alder på yngste barn. Sammenlignet med 2005, er kvinnens inntektsandel noe høyere for homogame kvinner. Koeffisientene er noe lavere for hypergame kvinner. Forøvrigt er det nesten ingen forskjeller i forhold til resultatene av analysene fra 2005.

6.4 Svar på forskningsspørsmål 1 og 2

Forskningsspørsmål 1 går ut på følgende: Hva er sammenhengen mellom relativ utdanning i par og størrelsen på kvinners andel av parets samlede inntekt. I 2005 har homogame kvinner en andel på 0.37 av familieinntekten når hun er 42 år, har en partner med samme alder og har barn på 6-12 år. Dersom hun er hypogam øker hennes predikerte inntektsandel med 0.061, kontrollert for alder, aldersforskjell til partner og alder på yngste barn. Dersom hun er

hypergam minker hennes predikerte inntektsandel med 0.057, kontrollert for alder, aldersforskjell til partner og alder på yngste barn. Dette betyr altså at hennes andel øker når hennes relative utdanning øker, men i alle grupper tjener han i gjennomsnitt mest.

I forskningsspørsmål 1.2 stiller jeg spørsmål om denne sammenhengen er ulik for gifte og samboende. Blant homogame kvinner er gjennomsnittlig andel av parets samlede inntekt høyere. Hennes predikerte inntektsandel minker signifikant mer for hypergame sammenlignet med homogame dersom hun er gift enn samboende. Den predikerte inntektsandelen for kvinner øker for både gifte og samboende når hun er hypogam sammenlignet med homogame, men det er ikke signifikant forskjellig for samboende enn for gifte. Dette tyder på at gifte har en mer tradisjonell arbeidsdeling enn samboende.

I forskningsspørsmål 1.3 stiller jeg spørsmålet om sammenhengen varierer etter om man har barn eller ikke. Gjennomsnittlig inntektsandel for homogame kvinner er signifikant lavere i de gruppene hun har barn enn uten. Predikert inntektsandel for henne øker signifikant mindre for hypogame dersom de ikke har barn enn om de har barn. Endringen i predikert inntektsandel er mest forskjellig etter samlivsform sammenlignet med forskjellen mellom å ha barn og ikke for hypergame. Koeffisientene for hypergami er ikke signifikant forskjellige fra hverandre innenfor samme samlivsform.

I forskningsspørsmål 1.4 stiller jeg spørsmål om sammenhengen varierer sammenhengen etter utdanningsnivå. For de kvinnene som har høy eller svært høy utdanning er hennes inntektsandel når hun er homogam høyest. Det er noe variasjon i hvor mye hennes predikerte inntektsandel øker eller minker etter relativ utdanning. Hennes predikerte inntektsandel går imidlertid aldri over 0.5. Dette er i tråd med det man skulle forvente – hun har høyere inntektsandel når hun har høyere utdanning sammenlignet med kvinner med kortere utdanning.

7 Resultater av fasteffektanalysen

I dette kapittelet brukes fasteffektanalyse til å undersøke effekten av å få barn på kvinnens andel av parets samlede inntekt. Utvalget består av dem som er par pr. 1.1.2010 og får sitt første felles barn i 2010 (se nærmere beskrivelse i del 5.2 og 5.3.2). Parene følges i paneldata fra 2005 til 2015. Først presenteres deskriptiv statistikk av utvalget, deretter kvinnes og mennenes lønnsutvikling etter relativ utdanning i par. Til slutt presenteres fasteffektene separat etter type par med tanke på relativ utdanning i par.

7.1 Deskriptiv statistikk

Tabell 7.1.1 Relativ utdanning pr. 1.10.2008 hos dem som er par pr. 1.1.2010 og får sitt første felles barn i 2010. Oppgitt i andel og absolutte tall.

	Prosentandel	Antall totalt
Hypogam	35%	4 204
Homogam	45%	5 369
Hypergam	20%	2 400
Total	100%	11 973

Tabell 7.1 viser at størst andel kvinner i parene i mitt utvalg er homogame (45%). Nest størst er gruppen hypogame kvinner (35%) og minst er gruppen hypergame kvinner (20%). Det er en større andel hypogame og mindre andel hypergame enn i tverrsnittanalysene totalt. Her er det imidlertid snakk om et yngre utvalg da det er avgrenset til dem som får sitt første felles barn i 2010, og de er litt annerledes selektert da de er forpliktet nok til å snart få felles barn. I tverrsnittanalysene er det ikke begrenset til par som får barn sammen eller etter når de får barn.

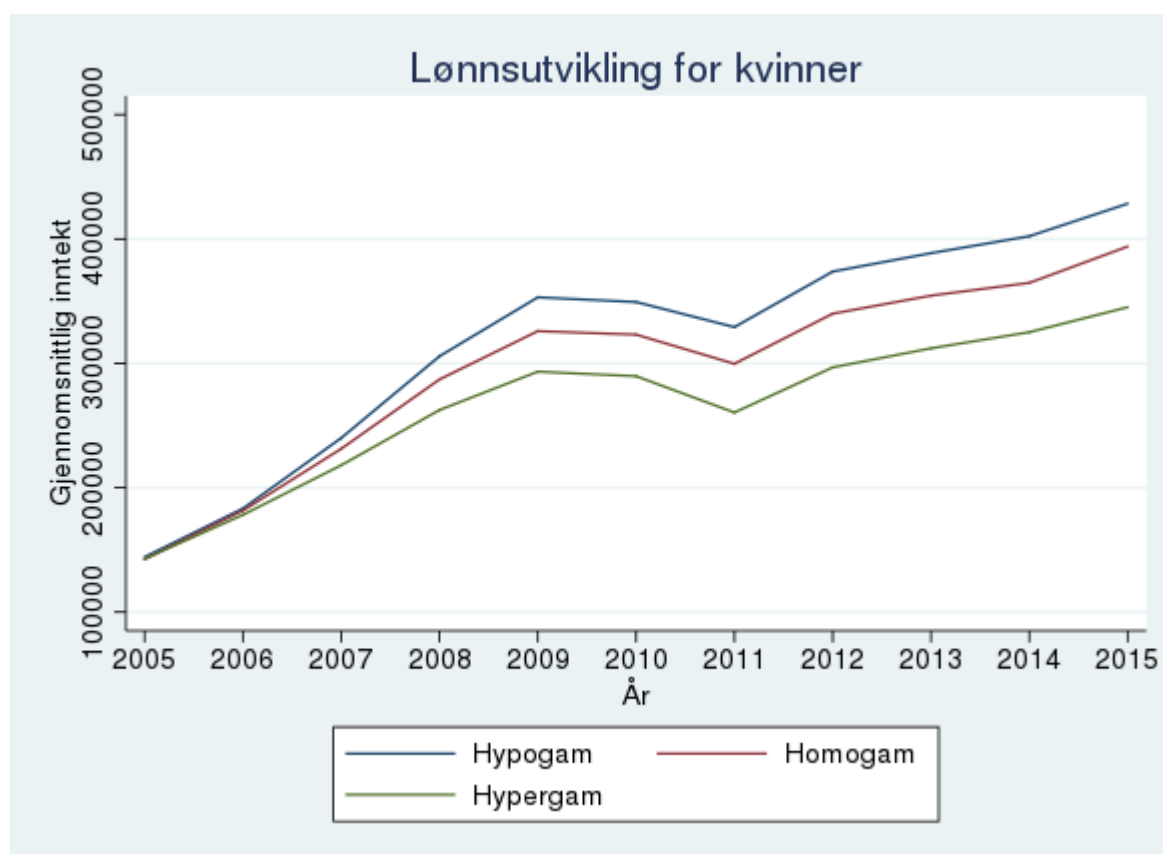
Fasteffektanalysene tar utgangspunkt i effekten av parets første barn. Mange får imidlertid flere barn, derfor er det nyttig med en oversikt over hvor stor andel som får flere barn i perioden etter «treatment» i 2010. Det er grunn til å forvente, hvis noe, at det vil forsterke spesialisering.

Tabell 7.1.2 Om kvinnene får flere barn i perioden 2010-2015 etter relativ utdanning pr. 1.10.2008. Oppgitt i andel, absolutte tall oppgitt i N.

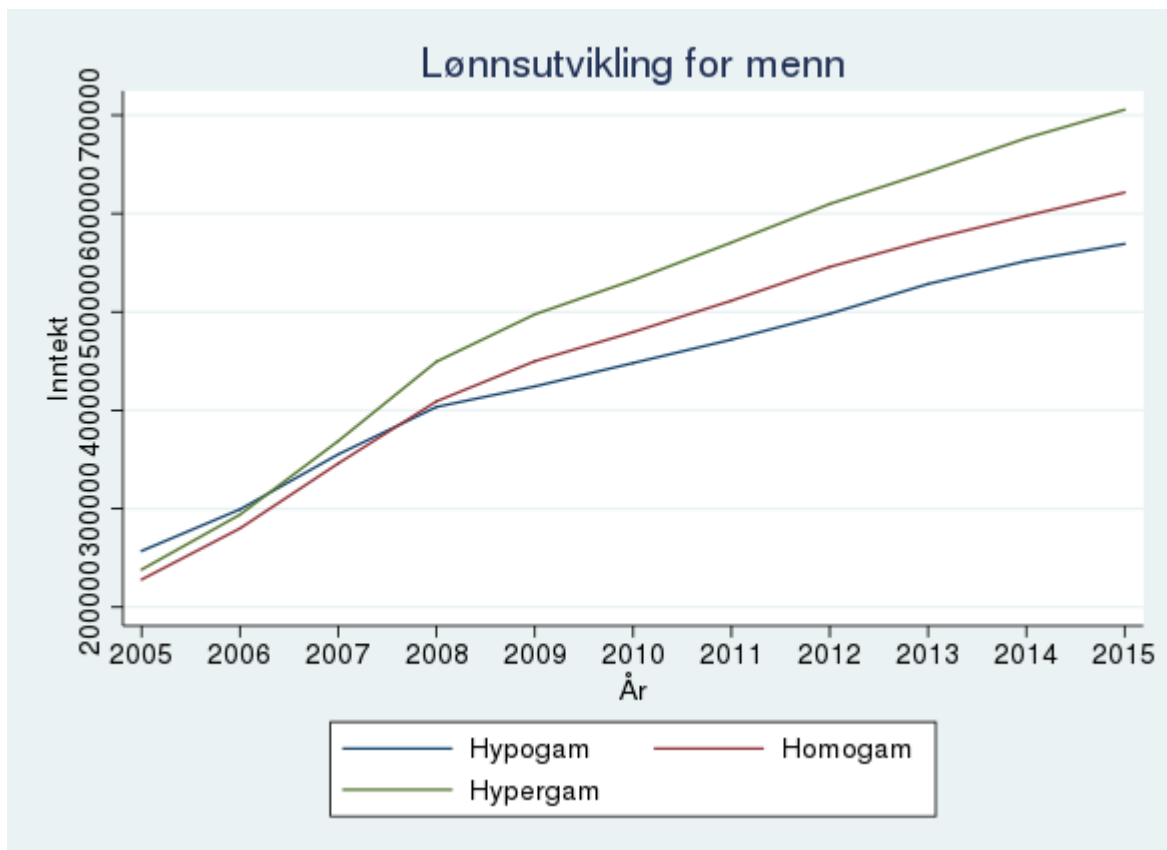
	Hypogam	Homogam	Hypergam	Total
Ingen flere	23%	22%	25%	23
Flere barn	77%	78%	75%	77
Total	100%	100%	100%	100
N	4 204	5 369	2 400	11 973

Størst andel får flere barn i perioden jeg undersøker (77, 78 og 75%). Det er faktisk i gruppen der kvinnen er hypergam at færrest får flere barn i perioden 2010-2015. Forskjellen mellom hypogame/homogame og hypergame er imidlertid ikke så stor.

Figur 7.1.1 Graf for gjennomsnittsinntekt for kvinner etter relativ utdanning i par fra 2005 til 2015. Parene får sitt første felles barn i 2010.

Figur 7.1.2 Graf for gjennomsnittsinntekt for menn etter relativ utdanning i par fra 2005 til 2015. Parene får sitt første felles barn i 2010.

Figur 7.1.1 og 7.1.2 viser gjennomsnitt for kvinner og menns lønnsutvikling fra 2005 til 2015 etter relativ utdanning i par. Man kan se at kvinners inntekt går ned i perioden rundt de får barn for alle grupper. Kvinners gjennomsnittlige inntekt er imidlertid lavere hvis hun er hypergam enn homogam, og lavere om hun er homogam enn hypogam. De tre gruppene har i utgangspunktet relativt lik inntekt i 2005, men lønnsutviklingene deres er ulike. Året etter barnefødselen går inntekten ytterligere ned, dette kan henge sammen med at den betalte permisjonstiden er over. I tillegg ser man at personene i utvalget for fasteffektanalysene stadig får høyere inntekt. Dette er i tråd med tverrsnittanalysene hvor man ser at gjennomsnittlig inntekt har økt både for kvinner og menn på de 11 årene som undersøkes. Den viktigste grunnen til at inntekten går opp her er at inntekt øker ganske betydelig med alder i 20-30/tidlig 40-årene, som disse parene i all hovedsak er i. Dette er nok også grunnen til at inntekten deres er såpass lik i 2005, mens de har ulik lønnsutvikling i perioden 2005-2015. For menn er inntekten bare i liten grad påvirket av å få barn. Menns inntekt er høyest der hun er hypergam, litt lavere der de er homogame og lavest der hun er hypogam. De tre gruppene begynner også for menn med et ganske likt utgangspunkt i 2005, og deretter har de ulik

lønnsutvikling frem til 2015. Dette kan henge sammen med at man først etter hvert får større utbytte av å ha høyere utdanning og mange av de som får barn i 2010 er relativt unge.

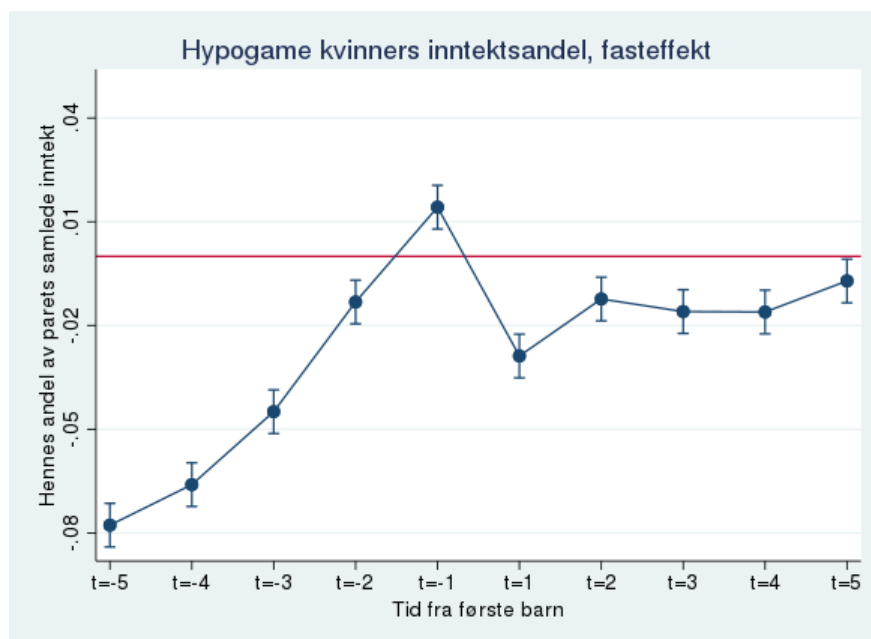
Oversikten over lønnsutvikling hos menn og kvinner etter relativ utdanning kan gi en forventning om at man vil se en økt inntektsforskjell hos par når jeg gjør en fasteffektanalyse. Det er imidlertid interessant om dette skjer også når man sammenligner individer som kontroll for seg selv slik man gjør i fasteffekten. Jeg undersøker spesielt om eventuell «inntektsstraff» for kvinner relativt til sin partner er ulik etter relativ utdanning i par.

7.2 Resultater av fasteffektanalyser

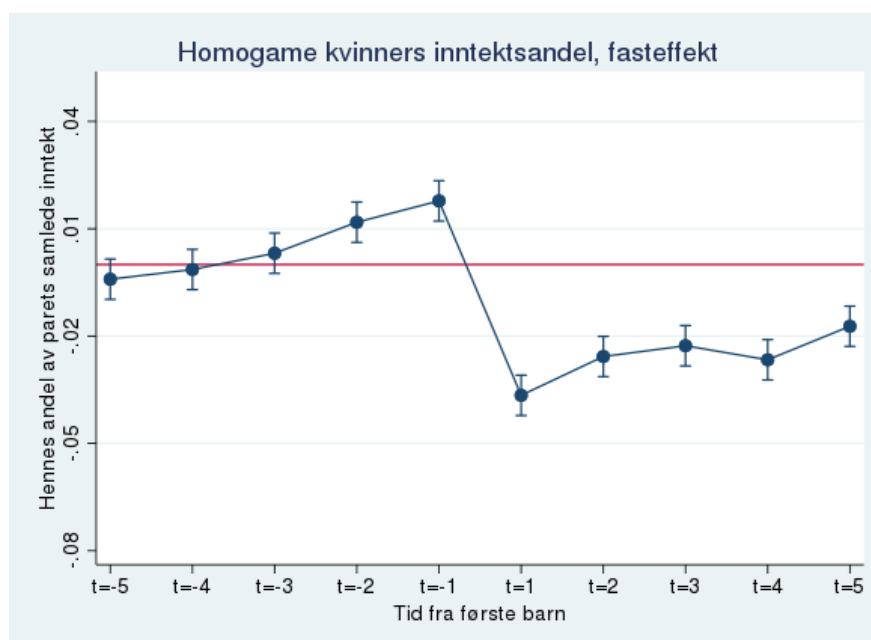
For å besvare forskningsspørsmål 3 gjør jeg tre fasteffektanalyser av effekten av å få barn på hennes andel av parets samlede inntekt etter relativ utdanning i parene. Først presenteres resultatene for par hvor kvinnen har høyere utdanning enn ham (hypogami). Deretter presenteres resultatene for der parene er homogame. Til slutt presenteres resultatene av fasteffekten gjort på de parene hvor han har høyere utdanning enn henne.

Når man gjør en fasteffekt, som innebærer at man bruker individene som sin egen kontroll, ser man et litt ulikt mønster etter om kvinnen er hypo-, homo- eller hypergam. I fasteffektene under er kvinnens andel av parets samlede inntekt året for fødsel (referanseår) satt til 0 (markert med rød linje). Informasjon om kvinnens andel av parets samlede inntekt er altså sett i forhold til nivået i 2010. Fasteffektene viser dermed om hennes andel øker eller minker relativt til hans inntekt. Man får ut fra figurene ikke informasjon om hvor stor kvinnens andel er av parets samlede inntekt, men informasjon om endringer.

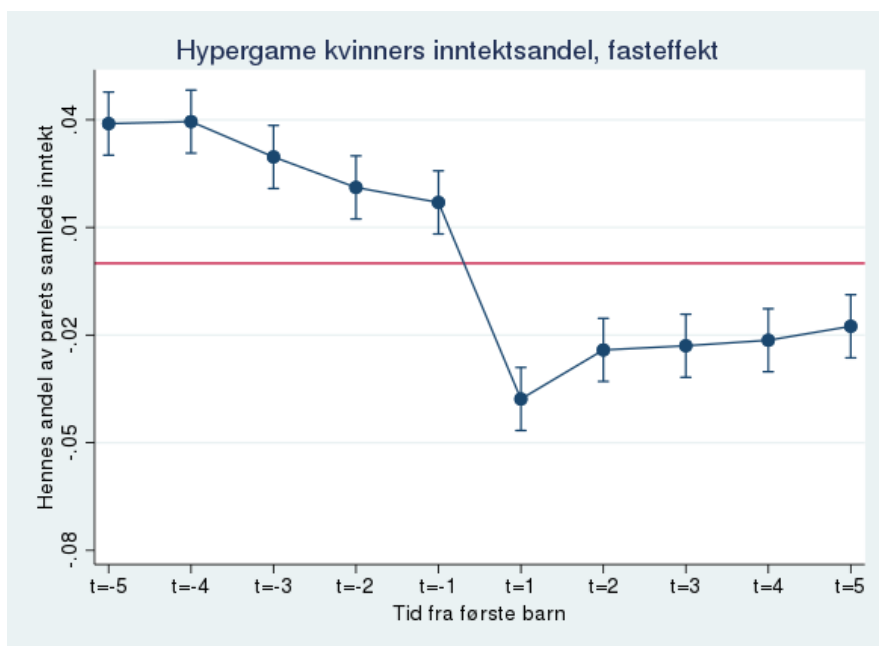
Figur 7.2.1 Fasteffektmodeller av effekten av å få barn på hennes andel av parets samlede inntekt når kvinnen har høyere utdanning enn sin mann. Estimatenes gir endring i hennes inntektsandel relativt til referanseåret (første felles barns fødselsår, 2010).

Figur 7.2.2 Fasteffektmodeller av effekten av å få barn på hennes andel av parets samlede inntekt når kvinnen har likt utdanningsnivå som sin mann. Estimatenes gir endring i hennes inntektsandel relativt til referanseåret (første felles barns fødselsår, 2010).

Figur 7.2.3 Fasteffektmodeller av effekten av å få barn på hennes andel av parets samlede inntekt når kvinnen har lavere utdanning enn sin mann. Estimaten gir endring i hennes inntektsandel relativt til referanseåret (første felles barns fødselsår, 2010).

I fasteffektanalysene i figur 7.2.1, 7.2.2 og 7.2.3 følger jeg parene i paneldatautvalget for fasteffektanalysen fra fem år før de får sitt første barn til fem år etter de får sitt første barn. I pretrenden får jeg informasjon om tiden før de har små barn hjemme og det derfor som regel er mindre å gjøre på hjemmebane. I ettertrenden har man informasjon om perioden hvor man har små barn i husholdet, og mange får også flere barn i denne perioden som vist i tabell 7.1.2.

Ut fra figurene 7.2.1, 7.2.2 og 7.2.3 ser man at de ulike gruppene har like tilpasninger etter barnefødsler hvor hennes inntektsandel er relativt stabil. Kvinnene har imidlertid ulike tilpasninger før de får barn. For de hypogame kvinnene kan det tolkes å være et «karrierespor» med sterk inntektsandelsvekst. For de hypergame kvinnene kan man se et «familieforberedelsesspor» med inntektsandelsnedgang flere år før de får sitt første barn. Blant de homogame ser man et mer flatt «mellomspor» i tiden før de får sitt første barn. Dette kan tyde på ulike tilpasninger i forkant av parene får barn.

For de hypogame kvinnene ser «inntektsstraffen» ut til å være noe mindre enn for homogame og hypergame kvinner. Hypogame kvinner ser også gjennomsnittlig ut til frem til første fødsel å øke sin andel av parets samlede inntekt, og har høyest inntekt relativt til sin partner året før

fødsel. Årene etter fødsel stabiliserer hennes andel av parets samlede inntekt seg på et nivå som er lavere enn ved fødsel. Dette er med unntak av året etter fødsel hvor inntektsandelen hennes går ytterligere ned etter fødsel, før andelen går noe opp igjen. Dette kan henge sammen med at den betalte foreldrepermisjonen er over.

De homogame har relativt likt mønster som de hypogame kvinnene, men i perioden som leder opp mot barnefødselen øker de ikke sin andel av parets inntekt på samme måte. Hennes inntektstopp relativt til sin partner er som hos hypogame året før fødsel. De har en inntektsstraff relativt til sin partner rundt første fødsel. Årene etter fødsel stabiliserer også her hennes inntektsandel seg på et litt lavere nivå enn ved fødsel.

De hypergame kvinnene har et annet mønster enn de hypogame og homogame ved at de ser ut til å ha en familietilpasning allerede årene før fødsel. Deres inntektstopp relativt til deres partner er fem og fire år før fødsel, deretter går den gradvis ned frem mot fødsel før det er en ytterligere nedgang i perioden rundt første fødsel. Også her stabiliserer hennes inntektsandel seg årene etter fødsel.

7.3 Oppsummering av funn

Den deskriptive analysen av inntektsutvikling viser at kvinners og menns lønnsutvikling er forskjellig i perioden rundt de får barn. Menns inntektsutvikling synes ikke å være påvirket av å få barn, mens kvinners gjennomsnittlige inntekt viser en nedgang i en periode rundt fødsel (dvs. både etter og for noen grupper før). Det har også betydning om paret er hypogamt, homogamt eller hypergamt. Hypogame kvinner har høyest inntekt, men homogame har noe lavere og hypergame har lavest inntekt. Selv om inntektsnivået er forskjellig, er formen på kurven for inntektsutviklingen nokså lik. Inntektsutviklingen antyder en negativ effekt av første barn på kvinners lønn, men ingen slik effekt for menn. Blant menn er det høyest gjennomsnittlig inntekt i par der kvinner er hypergame, lavere i homogame par og lavest er gjennomsnittlig inntekt i par der kvinnen er hypogam.

Fasteffektanalysene viser at endringene i utviklingen av kvinners inntektsandel rundt fødsel er nokså lik uansett relativ utdanning. Fødselen medfører en markant nedadgående endring i kvinnens andel av parets samlede inntekt, og årene etter fødselen er det en stabil, men gradvis

oppgående tendens. Endringene i inntektsandel før fødsel viser en lengre nedadgående tendens for hypergame kvinner. Homogame kvinner har en svak oppadgående tendens, mens hypogame kvinner har en nokså sterkt oppadgående tendens i sin inntektsandel. Det er således et mønster i endringene som tyder på ulik tilpasning når det gjelder lønnet arbeid i perioden før fødselen. Størst forskjell er det mellom hypogame og hypergame kvinner. Det kan se ut til at hypogame kvinner prioriterer betalt arbeid i årene før de får sitt første barn, mens hypergame kvinner tilpasser seg familie og barn på et relativt tidlig tidspunkt.

Dermed kan forskningsspørsmål 3 besvares slik:

Det er en negativ effekt av å få barn på kvinnens andel av parets samlede inntekt ved at hennes inntektsandel reduseres i tiden rundt hun får sitt første barn. Denne gjelder alle grupper etter relativ utdanning, men er litt mindre for hypogame kvinner. Kurvene som beskriver endringene har også lik form på deres inntektsandel i perioden etter de får barn hvor hennes inntektsandel er stabil. Der de tre gruppene imidlertid er mest ulike er i perioden før de får sitt første barn. Blant de hypogame øker hennes inntektsandel frem til året før hun får sitt første barn. For de homogame kvinnene er økningen i inntektsandel frem mot de får sitt første barn flatere. For de hypergame minker hennes inntektsandel allerede fra første måleår og frem til det minker ytterligere året hun får barn.

8 Diskusjon

I dette kapittelet vil jeg diskutere funnene mine, i lys av det teoretiske rammeverket jeg har presentert og tidligere forskning. Målet med denne oppgaven er å undersøke 1) sammenhengen mellom relativ utdanning i par og kvinnens andel av parets samlede inntekt, 2) om det har vært en utvikling fra 2005 til 2015 og 3) effekten av å få barn på hennes andel av parets samlede inntekt, etter relativ utdanning.

Det kunne forventes at i par hvor kvinnen har høyest utdanning har hun et komparativt fortrinn på arbeidsmarkedet målt i utdanningsnivå, noe som kunne gi seg utslag i en høyere andel av parets samlede inntekt. Videre kunne det forventes at kvinnens andel av parets samlede inntekt ville øke fra 2005 til 2015 siden det i samme tidsrom generelt har være en reduksjon i forskjellen mellom kvinners og menns inntekt. Imidlertid kunne det også forventes at kvinners inntektsandel ville være betinget av at det fortsatt er en kjønnet spesialisering som innebærer at kvinnen fortsatt utfører flere oppgaver og bruker mer tid på arbeid i hjemmet. Studier av kvinners og menns tidsbruk viser at kvinner i alle aldersgrupper bruker mer tid på husholdsarbeid enn menn på alle utdanningsnivåer (Egge-Hoveid og Sandnes 2013). I en undersøkelse av kvinners husholdsarbeid basert på svenske levekårsundersøkelser fra årene 1991 og 2000 indikeres det at kvinnenenes andel av arbeidet synker hvis deres ressurser i form av utdanning og sosial status øker. Kvinner gjør likevel mer av husholdsarbeidet enn menn (Evertsson og Nermo 2007). Konsekvensen av at kvinner bruker mer tid på husholdsarbeid, vil kunne være at kvinnens komparative fortrinn i form av utdanning svekkes. Som McDonald påpekte på begynnelsen av 2000-tallet, syntes det å være et misforhold mellom det han kalte likestilling i individorienterte institusjoner og i familieorienterte institusjoner. Som Goldscheider et al. (2015) påpeker ser heller ikke kjønnsrevolusjonen ut til å være fullbragt. Mens kvinnene har økt betraktelig sin deltakelse i utdanning og arbeidsliv, har det gått tregere når det gjelder jevnere fordeling av oppgaver og tidsbruk i familien. Dette kan gi utslag i lavere inntekter i arbeidsmarkedet når kvinner bruker mindre tid på betalt arbeid. Hvorvidt det er praktiske tilpasninger eller ønskede prioriteringer har jeg ikke data om, men relativ inntekt kan være en indikator på hvordan par prioriterer og eventuelt spesialiserer seg når det gjelder fordeling av oppgaver.

8.1 Tverrsnittanalyser og regresjonsanalyser

I 2005 var 25 prosent av parene i mitt utvalg hypogame og 28 prosent var hypergame, mens nær halvparten – 47 prosent - var homogame. Med andre ord var det vanligst med par der kvinnen og mannen hadde like høy utdanning, mens andelene par der kvinnen hadde høyere eller lavere utdanning enn mannen var nokså lik. At homogami er såpass vanlig er i tråd med funn fra annen forskning (Birkelund og Heldal 2003), men med økende utdanning generelt i befolkningen er det heller ikke overraskende at i en relativt stor andel av parene har kvinnen høyere utdanning enn mannen. I 2015 viser mine resultater at andelen hypogame par har gått betydelig opp (31,9 %), mens andelen homogame (44,1 %) og hypergame (24,0 %) har gått noe ned. Dette er i samsvar med at kvinner er i flertall i høyere utdanning og at sannsynligheten for slike pardannelser derfor har økt. Spørsmålet er likevel om det er en så enkel mekanisme som følge av at kvinner er i flertall. Partnervalg er en mer kompleks beslutning enn å velge ut fra hva som er tilgjengelig. Det er derfor også mulig at kjønnsnormer har endret seg for hva som oppfattes som kvinnelig og hva som er attraktivt både ved og for kvinner, slik Bouchet-Valat (2015) argumenterer for. Slike endringer i kjønnsnormer kan også være en bakenforliggende forklaring på hvorfor kvinner er blitt i flertall i høyere utdanning og hvorfor partnervalgene har endret seg. Denne forklaringen kan imidlertid være noe begrenset hvis den ikke settes inn i en kontekst med flere samvirkende prosesser. Til grunn for normative endringer vil det kunne være endringer på individuelt nivå (sosialisering, identitetsarbeid), interaksjonsnivå (implisitte og eksplisitte kulturelle forventninger) og institusjonelt nivå (praksiser, ressursfordeling, lovregulering, ideologi) (Risman & Davis 2012, 10).

Det er en tydelig tendens at det i 2005 er blant de yngste kohortene at hypogami er vanligst, mens hypergami er vanligst i de eldre kohortene. I 2015 har hypogami også blitt mer utbredt hos de middelaldrende kohortene slik det kan forventes siden det har skjedd en «forskyvning» ved at de yngste kohortene fra 2005 har blitt 10 år eldre. Det har også skjedd betydelig endringer i løpet av disse årene i kvinners utdanning og sysselsetting. En klar indikasjon på dette er at det ifølge Statistisk sentralbyrå har vært en økning i andelen sysselsatte kvinner med lang høyere utdanning fra 6,9 prosent i 2008 til 9,5 prosent i 2013. Kvinneandelen blant langtidsutdannede har i samme tidsrom økt fra 39 prosent til 44 prosent (SSB, 2016). Med McDonalds begreper har det skjedd endringer tilpasningene innenfor individorientert institusjoner som utdanning og arbeidsliv (McDonald 2000).

Det sentrale spørsmålet i denne oppgaven er om relativ utdanning i par har en sammenheng med relativ inntekt. Resultatene fra tverrsnittanalysene kan gi indikatorer på grad av familieorientert likestilling og kjønnede mønstre i andel av familieinntekter som en indikator på fordeling av arbeid i par. McDonald (2000, 436) skrev at utviklingen mot større grad av likestilling i familien, altså familieorientert likestilling, gikk svært langsomt. Hans operasjonalisering av likestilling er at kjønn ikke lenger er determinerende for hvem som skal gjøre de tre ulike formene for familiearbeid: Inntektsgenerering, omsorg og oppdragelse, og husarbeid. Ut fra denne operasjonaliseringen kan det argumenteres for at funnene i denne oppgaven tyder på at kvinnen ikke er fullstendig likestilt med mannen. Resultatene viser at kvinnes gjennomsnittlige bidrag til familieinntekten er lavere enn menns bidrag når begge har samme utdanningsnivå. Ut fra tidligere forskning presentert tidligere i oppgaven kan dette, hvert fall delvis, skyldes ulik yrkestilknytning som følge av det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet. Det kan også delvis skyldes hvordan par fordeler betalt og ubetalt arbeid mellom seg og jeg kommer tilbake til dette i diskusjonen av fasteffektanalysene. Med andre ord vil arbeidsdeling og spesialisering innad i familien, påvirkes av både aktørene og av strukturelle forhold.

At hypogame kvinner har en høyere andel av familieinntekten sammenlignet med homogame, er ikke overraskende siden inntekt og utdanning henger sammen. I tillegg kan det handle om at hypogame kvinner er mer orientert mot lønnet arbeid relativt til sin partner enn kvinner i andre typer par. Men det er viktig å poengtere at i gjennomsnitt er ikke kvinnens predikerte inntektsandel høyere enn mannens selv der hun er hypogam. Sammenlignet med homogame og hypergame kvinner kan det også være at hypogame kvinner har sterkere forhandlingsstyrke i forhold til mannen når det gjelder hvordan de skal organisere seg med tanke på husholdsarbeid og lønnet arbeid. Da er det grunn til å anta at komparative fortrinn på arbeidsmarkedet og hvem som har høyest inntekspotensial, kan spille inn når slike beslutninger fattes. Dette vil være i tråd med Beckers økonomiske teori om hva som er mest økonomisk effektivt for familien.

Selv om det er forskjeller når det gjelder kvinners inntektsandel, er det få par der kvinnen ikke har lønnsinntekt eller hvor hun står for hele familieinntekten. I denne oppgaven er det ikke

data for hvordan ubetalt arbeid er fordelt, men det er rimelig å anta fordelingen av lønnsinntekt i noen grad indikerer fordelingen av ubetalt arbeid. I så fall ser det ut til at den universelle omsorgsgivermodellen, eller forsørger/omsorgsgiver-modellen, ikke bare er en modell for familiepolitikken, men også er slik mange familier ordner seg. Dette er også en tilpasning som er tryggere enn spesialisering der mannen sørger for inntekten og kvinnen tar seg av barn og hushold, slik Oppenheimer (1994, 1997) argumenterer. Hun påpeker dette i sin kritikk av Beckers (1974) spesialiseringsmodell, som etter hennes mening er mer risikabel enn å fordele risikoen på to lønnstakere og to omsorgsgivere. Hvis en av partene faller bort er ikke overgangen til å klare seg selv så stor dersom man både er tilknyttet arbeidslivet og er kjent med oppgavene hjemme. Det er antakeligvis også ønskelig for mange at begge parter er tilknyttet arbeidslivet og har tid til familieliv, som i dag er et ideal for mange og et resultat av kjønnsrevolusjonen som legger vekt på kjønnslikestilling både i arbeid og i familien.

At det for ingen av parene uansett relativ utdanning er en predikert gjennomsnittlig inntektsandel for kvinner på 0.5 eller høyere, tyder på at det fortsatt er kjønnete mønstre for hvem som bidrar mest til familieinntekten. Noen par er helt spesialiserte, noe vi ser på density-plottene hvor det også er en del par som befinner seg i ytterkantene, dvs. en polarising i form av par der enten kvinnen eller mannen står for hele inntekten. Det er imidlertid ingen informasjon i data om denne ordningen er ønsket eller det er et resultat av for eksempel ufrivillig arbeidsledighet. Da det er tverrsnittanalyser har vi heller ikke informasjon om denne ordningen er varig eller om det er snakk om forbigående arbeidsledighet eller spesialisering for en periode av livet. At funnene er samsvarende for 2005 og 2015 tyder på at det ikke var noe spesielt som gjorde at familiene forsørget seg på én inntekt. Hypogame kvinner har større sannsynlighet for å være hovedforsørger enn homogame og hypergame, dvs. at hun bidrar med hele familieinntekten. Det er i tråd med Esteve et al.s (2016) funn og er ifølge dem en indikasjon på økt likestilling.

At kvinnen selv i de par hvor hun har høyere utdanning enn ham, har en mindre andel av inntekten enn mannen kan skyldes at der hun er kjønnsutypisk velger å kompensere med å være ekstra «kvinnelig» ut fra kjønnsnormer (jf. doing gender). Kanskje er dette grunnen til at hun fortsatt har en lavere inntektsandel enn ham. Det kan også ha å gjøre med at utdanning i dag er blitt noe mer kvinnelig enn det var som følge av det noen påstår er en «feminisering» av skolen. Finans, økonomi og næringsliv er imidlertid fortsatt «mannlige» sfærer. Fokus på

høye inntekter for kvinner, og å ha høyere inntekt enn sin partner, kan derfor tenkes å være mer «truende» for maskuline kjønnsnormer enn høy utdanning. Tidligere var å være hovedforsørger en maskulin norm, og når kvinnen har høy inntekt kan det tenkes at menn ønsker enda høyere inntekt som kompensering gjennom «doing gender» også for menn. Hvis å ha høyere utdanning enn sin partner, ville gitt et behov for kompensering på «kvinnelige aktiviteter» som «doing gender» predikerer, ville det kunne gitt utslag i at hypogame kvinner ikke hadde en høyere inntektsandel sammenlignet med homogame eller hypergame kvinner. Det er imidlertid ikke tilfelle, så det ser ikke ut til at «doing gender»-mekanismer gjør seg gjeldene i for kvinner på denne måten ut fra mine data. Spørsmålet blir imidlertid om kvinnen ved å ha høyere utdanning enn sin partner har høyere status til sammen enn sin mann slik Chudnovskaya og Kashyap (2017) stiller spørsmålstegn ved. Med tanke på det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet kan det tenkes at kvinner oftere har lavere yrkesprestisje enn menn gjennomsnittlig sett. Imidlertid strukturerer utdanning pardannelser, slik det også fremgår av mine data, så det kan tenkes at par dannes innenfor samme felt i arbeidslivet. Hvis det skjer, kan det bety at par ikke har så ulik yrkesprestisje. En mulig forklaring kan være at yrkesprestisje og inntekt er noe som kompenserer for menn som har lavere utdanning enn sin partner. Et lignende argument har også Sørensen (1995).

I oppgaven er det også undersøkt hvordan sammenhengen varierer mellom grupper for å forsøke og forstå bedre hvilke mekanismer som gjør seg gjeldende. Derfor har jeg undersøkt sammenhengen etter samlivsform, om de har barn eller ikke og hennes utdanningsnivå. Forskningsspørsmål 1.1 stiller spørsmål ved om sammenhengen mellom relativ utdanning og kvinnens andel av parets samlede inntekt er forskjellig mellom samboende og gifte. Schwartz (2010) påpeker en tendens mot at par som er like når de blir samboende får en mer tradisjonell arbeidsdeling når de gifter seg. Dette vil gi en forventning om at gifte kvinner har lavere andel av familieinntekten enn samboende kvinner.

Resultatene fra tverrsnittanalysene viser at betydningen av å være hypogam er svakere for gifte enn for samboende når de ikke har barn. Inntektsandelen for gifte kvinner er gjennomsnittlig lavere enn for samboende homogame, både i 2005 og 2015. Men samtidig må det påpekes at koeffisientene for hypogami ikke er signifikant forskjellige fra hverandre for gifte og samboende når det ikke er splittet opp etter om de har barn eller ikke. Forskjellene mellom gifte og samboende er relativt uforandret fra 2005 til 2015, men både for gifte og

samboende har kvinnens gjennomsnittlige inntektsandel økt signifikant for de homogame. Dette kan tyde på en utvikling mot høyere grad av familieorientert likestilling, selv om det nok går sakte som de små forskjellene tyder på.

Et interessant spørsmål er om sammenhengen mellom relativ utdanning og kvinnens andel av parets samlede inntekt varierer med om man har barn eller ikke. Blant homogame gifte og samboende er kvinnens gjennomsnittlige inntektsandel større der de ikke har barn. Det er altså en forskjell mellom kvinner uten barn og mødre når de er homogame. Når man ser på forskjellen mellom par med og uten barn, er koeffisientene for hypergame kvinner ikke signifikant forskjellig for gifte eller for samboende. Menn tjener uansett mer, fordi de har høyere utdanning. Det tyder på at det er en klar spesialisering i disse parene. For hypogame kvinner er forskjellen signifikant forskjellig mellom de uten og med barn både for gifte og samboende. Dette tyder på at selv om kvinnen har høyere utdanning enn mannen, er det fortsatt en viss grad av spesialisering. De som er gift ser ut til i snitt å være mer tradisjonelle og spesialisere seg i større grad enn samboende selv der hun har høyere utdanning enn ham. Med andre er det en tendens til en kjønnsdelt arbeidsdeling i alle disse parene.

8.2 Fasteffektanalysen

Barth et al. (2013) peker på at mye av inntektsforskjellene mellom kvinner og menn skyldes yrkestilknytning, type jobb og stilling. Dette kontrolleres ikke for i mine tverrsnittanalyser, annet enn at jeg ser på par hvor mange sannsynligvis befinner seg innenfor samme bransje eller har lignende utdanningsnivå. Det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet kan forklare noe av grunnen til at kvinnen har en lavere andel av familieinntekten enn mannen, gjennomsnittlig sett. I fasteffektanalysene kontrolleres det imidlertid for dette da jeg bruker individene som sin egen kontroll. Jeg kan da undersøke om det ser ut til å være snakk om en spesialisering når parene får barn, slik det kan antas ut fra tidligere forskning som viser at par tenderer til en mer tradisjonell deling av arbeid når de får barn. Det interessante i så henseende er om denne tendensen til mer tradisjonell deling av arbeid også gjelder der hun har høyere utdanning enn ham.

Det ser ut til at det er en delvis spesialisering i ubetalt omsorgsarbeid rundt perioden de får barn for både hypogame, homogame og hypergame kvinner da alle har et fall i sin andel av

parets samlede inntekt når de får barn. Senere stabiliserer hennes andel av parets inntekt seg på et nivå lavere enn året før de fikk barn. At hypogame får stadig høyere relativ inntekt til sin partner årene før de får barn, og deretter får en inntektsstraff relativt til sin partner kan skyldes at de både er investert og ser betalt arbeid som et gode, men at de samtidig har interesse for å prioritere familie i årene de har små barn. For menn er det mer utypisk å ta store deler av foreldrepermisjonen og de har heller ikke samme inntektsstraff rundt barnefødsel som kvinner. Eventuell inntektsstraff kommer fra at en ikke har inntektsutvikling når man er i permisjon. Dette kan henge sammen med at mange i etableringsfasen har utgifter til boliglån og familieførøkelse, og noen i husholdet må prioritere lønnsarbeid. Det kan også være ulike forventninger på arbeidsplassen til menn og kvinner. I tillegg kan det være en kjønnet interesse i hvem som ønsker å prioritere barn for en periode, eller kjønnede normer for hva som er en god mor vs. en god far. Og kanskje er det lønnsomt med en delvis spesialisering slik Sørensen beskrev. Hvis kvinnen har lavest inntekspotensial kan det være lønnsomt at hun trapper litt ned på jobb i perioden de har små barn for å få tiden til å gå opp. Samtidig er det mest likestilte at de begge bidrar hjemme og tar seg av barn i samme grad. At kvinnen får lavere relativ inntekt når hun får barn, tyder på at barn fører til en forsterket spesialisering. At dette gjelder også der hun har et komparativt fortrinn på arbeidsmarkedet, målt i utdanningsoppnåelse, tyder på at den familieorienterte likestillingen ikke er fullendt. Hvordan disse resultatene skal tolkes teoretisk, er ikke gitt. Det er likevel holdepunkter i flere teorier om hvorfor det skjer en slik kjønnsdeling i familien. En hovedlinje i de teoretiske forklaringene er at de går fra å være begrunnet i sosiale, økonomiske og kulturelle forhold til å ha en sterkere vektlegging av individualisering og individuelle valg. Det kan imidlertid argumenteres slik Barbara J. Risman gjør og påpeke at kjønnede valg skjer innenfor en kjønnsstruktur som virker på ulike nivåer, alt fra individets identitetsarbeid, via forventninger formidlet i sosial interaksjon til hvordan kjønn er nedfelt i institusjonelle strukturer og organisasjoner (Risman 2012).

I samsvar med funnene til Van Bavel og Klesment (2017) ser inntektsstraffen for mødre relativt til sin mann ut til å være litt mindre for hypogame kvinner enn for homogame og hypergame. Det er likevel slik at relativ utdanning har lite å si for hvordan relativ inntekt endres etter barnefødsel. Inntektsutviklingen før barnefødsel er imidlertid nokså forskjellig ved at kvinner med høyere relativ inntekt ser i større grad ut til å styrke fotfestet sitt på

arbeidsmarkedet før de får barn. Det er rimelig å anta at vil ha konsekvenser for likestilling i det lange løp (Buckles 2008; Miller 2011)..

9 Konklusjon

I masteroppgaven har jeg undersøkt sammenhengen mellom relativ utdanning innad i parforhold og størrelsen på kvinners andel av parets samlede inntekt. Jeg har undersøkt både om sammenhengen har endret seg over tid (fra 2005 til 2015), og om den endrer seg innad i par i årene rundt at et første barn blir født. Bakgrunnen for en slik undersøkelse er at kvinner over tid har økt sin andel i høyere utdanning og etter hvert har en høyere andel enn menn. Denne markante økningen i kvinners utdanning er uttrykk for individuelle valg, men valgene har skjedd innenfor en historisk kontekst der kvinner har ervervet formelle og sosiale rettigheter. De formelle rettigheter er oppnådd gjennom lovgivning og de sosiale rettigheter gjennom utbyggingen av velferdsstaten. I en slik kontekst har kvinner oppnådd muligheter til å ta utdanning og lønnet arbeid. Disse endringene har blitt tolket ut fra begreper som likestilling (equity) i individorienterte institusjoner (McDonald 2000) og som en kjønnsrevolusjon (Goldscheider et al. 2015). Samtidig viser både McDonald og Goldscheider til vedvarende kjønnsulikhet i familien – som kan gjøre at hennes høyere utdanning kan gå sammen med hennes høyere inntekt. Det overordnede forskningsspørsmålet i denne oppgaven er hva sammenhengen er mellom relativ utdanning i par og størrelsen på kvinners andel av parets samlede inntekt. Spørsmålet stilles ut fra en forventning om at økt deltakelse for kvinner i utdanning og arbeid generelt og om kvinners høyere relative utdanning i parforholdet spesielt også øker deres andel av parets samlede inntekt.

For å besvare dette har jeg brukt norske registerdata. Spørsmålet er belyst av teorier om arbeidsdeling i familien, spesialisering av oppgaver, familiemodeller og individualiseringsteorier om parforhold og familier. Tidligere forskning på relativ utdanning i parforhold, spesielt formen der kvinnen er utdanningsmessig hypogam (par der hun har høyere utdanning enn ham), forskning på kjønnsforskjeller i inntekt og inntektsstraff for mødre belyser også oppgavens forskningsspørsmål.

De antatte sammenhengene mellom kvinners relative utdanning og andel av parets inntekt, er analysert både ved multippel regresjon på tverrsnittsdata, og ved fasteffektanalyser ved paneldata. Det er brukt multippel regresjon på tverrsnittsdata fra 2005 og fra 2015 for å studere effekten av relativ utdanning i par på kvinnens andel av parets samlede inntekt.

Fasteffektanalyser er brukt for å studere effekten av å få barn på kvinners inntektsandel i perioden før og etter første fødsel.

Resultatene fra regresjonsanalysene viser at kvinners andel av parets inntekt er lavere enn mannens uansett kvinnens relative utdanning i forhold til mannens. Ikke i noen grupper når kvinners andel en predikerte inntektsandel på 0.5. Selv der hun har høyere utdanning enn ham ligger ikke predikert inntektsandel på 0.5 eller over. Det betyr at mannen gjennomsnittlig bidrar med den største andelen av parets samlede inntekt. Utviklingen fra 2005 til 2015 har heller ikke ført med seg store forandringer i kvinnens andel av parets samlede inntekt. Hennes andel har økt signifikant i 2015 sammenlignet med 2005, men endringene er små. Det er likevel fortsatt slik at kvinner med høyere utdanning enn mannen har en høyere andel enn kvinner med lik eller lavere utdanning enn mannen. Lavest andel er blant par der kvinnen har lavere utdanning enn mannen. Det er interessant at kvinner til tross for at det er en sammenheng mellom utdanning og inntektsandel, ikke i noen partypene har en høyere gjennomsnittlig andel av parets samlede inntekt enn mannen.

De empiriske dataene gir ikke mulighet for å undersøke mer detaljert hvordan kvinner og menn fordeler arbeidsoppgavene mellom seg, men samlivsform, utdanningslengde og om det at paret har barn synes å ha betydning. Inntektsandelen er høyest for samboende kvinner som har høyere utdanning enn mannen og lavest for gifte kvinner som har lavere utdanning enn mannen. Gifte kvinner har lavere inntektsandel enn samboere etter kontroller, noe som kan forklares ved sterkere spesialisering på grunn mer tradisjonelle holdninger og sterkere forpliktelse. Sammenlignet med par som har lik utdanning er betydningen av å ha lavere utdanning enn mannen ikke signifikant mer negativt for de uten barn som for de med barn. Betydningen av å ha høyere utdanning enn mannen er imidlertid signifikant mindre positiv for dem uten barn enn for dem med barn. Utdanningslengde har også betydning. Det er indikasjoner på at par hvor kvinnen har høyere utdanning, har en andel av parets inntekt som er mer lik mannens enn der kvinnen har lik eller lavere utdanning.

I tillegg har jeg brukt fasteffektanalyser på paneldata fra perioden 2005 til 2015 for å studere effekten av at parene får deres første felles barn på kvinners og menns inntektsandel etter relativ utdanning i parene (sammenligning av par der kvinnen er hypo-, homo- og hypergam). Effekten av å få sitt første barn påvirker kvinnens inntektsandel negativt i perioden rundt

første barns fødsel for både hypo- homo- og hypergame kvinner. Kvinnens inntektsandel ligger stabilt i de fem årene etter første fødsel for både hypogame, homogame og hypergame. Hvordan de ulike parene tilpasser seg arbeidsmarkedet i årene før de får barn, er imidlertid ulik for de tre gruppene. De hypogame kvinnene øker sin inntektsandel frem til de får første barn. De homogame har ganske flat, men oppadgående inntektsandelsøkning i årene før de får sitt første barn. De hypergame reduserer imidlertid sin inntektsandel allerede i tiden før hun får barn. Disse resultatene tyder på at kvinnen tar en større del av omsorgsoppgavene ikke bare ved fødsel, men også i årene før (for hypergame) og etter fødsel (for alle). Det synes imidlertid som kvinner med høyere utdanning enn mannen har en sterkere inntektsøkning i årene før fødsel enn kvinner med lik eller lavere utdanning enn mannen.

Hovedfunnene i denne oppgaven er at kvinner og menn i parene som er undersøkt har ulikt bidrag til parets samlede inntekt, og lønnsutviklingen for kvinnene er forskjellig fra mennene når første barn blir født. Disse funnene passer med Goldscheider et al.s (2015) beskrivelse av den ufullendte kjønnsrevolusjonen og McDonalds (2000) beskrivelse av den langsomme likestillingen i familieorienterte institusjoner. Den individorienterte likestillingen har kommet langt, noe vi ser i den stadige økningen i antall som tar høyere utdanning både blant kvinner og menn. Likestillingen i institusjonene og politikken når det gjelder familiepolitiske spørsmål går stadig i retning av likestilte verdier. Full barnehagedekning og betalt foreldrepermisjon, som i 2018 er tredelt, har som ett av målene å fremme likestilling. Men selv familiepolitikken inneholder paradokser og tvetydigheter hva gjelder kjønnslikestilling. Som påpekt tidligere, vil politikken i noen grad påvirkes av ulike partikonstellasjoner. Et eksempel kan være hvilken vekt kontantstøtte og fedrekvote tillegges. Mens likestilling i utdanningsnivå er høy og drevet av individorienterte institusjoner, er likelønn i par i større grad et spørsmål om familieorienterte institusjoner. Disse funnene er i tråd med Goldscheider et al.s og McDonalds analyser.

Litteraturliste

- Allison, P. D. 2009. *Fixed effects regression models*. Sage Quantitative Applications in the Social Sciences. Thousand Oaks: Sage. S. 1-27
- Bakken, F. og Myklebø, S. 2010. «Nedgang i bruk av kontantstøtte» Av: Arbeid og velferd Nr 1.
- Barth, E., Hardoy, Inés, H., Schøne, P. og Østbakken, K. M. 2013. «Lønnsforskjeller mellom kvinner og menn. Hva har skjedd på 2000-tallet». *Rapport fra Institutt for samfunnsforskning*.
- Bauman, Z. 2003. *Liquid love: On the frailty of human bonds*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Bauman Z. 2005. *Liquid life*. Cambridge: Polity Press
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. 2002. *Individualization: Institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: Sage
- Becker, Gary S. 1974. "A Theory of Marriage". I *Economics of the Family: Marriage, Children, and Human Capital*, redigert av Theodore W. Schultz, 299-351. National Bureau of Economic Research, Inc.
- Becker, Gary S. 1993. *A Treatise on the Family. Enlarged edition*. Cambridge, Massachusetts/London, England: Harvard University Press
- Bergsvik, J., Ragni Hege Kitterød og Kenneth Aarskaug Wiik. 2018. «Parenthood and couples' relative earnings in Norway 2005-2014". *Discussion paper Oslo: Statistics Norway Research department*: no. 873.
- Bernard, Jessie 1982. *The future of marriage. Second edition*. New Haven and London: Yale University press
- Bernhardt E. 2004. "Is the Second Demographic Transition a useful concept for demography?" *Vienna yearbook of population research*: 25–28.
- Birkelund, Gunn og Johan Heldal. 2003. "Who marries whom. Educational homogamy in Norway". *Demographic Research*. 8 (1): 1-30.
- Blom, I. & Tranberg, A. 1985. *Nordisk lovoversikt: viktige lover for kvinner ca. 1810-1980*. Oslo: Nordisk ministerråd.
- Borchorst, Anette and Birte Siim. 2008. "Women friendly policies and state feminisms: Theorizing Scandinavian gender equality". *Feminist Theory*, 9 (2): 207-224.
- Bouchet-Valat, Milan. 2015. "Fewer singles among highly educated women. A gender reversal of hypergamy across cohorts in France". *Population*, 70 (4):665-688
- Buckles, Kasey. 2008. "Understanding the returns to delayed childbearing for working women". *American Economic Review* 98(2): 403–407. doi:10.1257/aer.98.2.403.
- Cherlin, Andrew J. 2014. "The deinstitutionalization of American marriage". *Journal of Marriage and Family* 66: 848-861

Chudnovskaya, Margarita og Ridhi Kashyap. 2017. "Is the end of educational hypergamy the end of hypergamy? Evidence from Sweden". *Stockholm research reports in Demography*, 25: 1-27

Comte, A. 1907. *General View Of Positivism / Or, Summary Exposition Of The System Of Thought And Life*. London: George Routledge & Sons Limited

Coser, L. A. 1977. *Masters of Sociological Thought: Ideas of Historical and Social Context (2nd ed.)*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Cools, Sara og Marte Strøm. 2014. "Parenthood wage penalties in a double income society". *Review of Economics of the Household*. Vol. 14: 391-416

Cristi, M. 2012. "Durkheim on Moral Individualism, Social Justice, and Rights: A Gendered Construction of Rights". *Canadian Journal of Sociology/Cahiers canadiens de sociologie* 37(4): 409-438.

Drange, N. og Mari Rege. 2013. «Trapped at home: The effect of mothers' temporary labor market exits on their subsequent work career». *Labour Economics* vol. 24: 125-136

Durkheim, E. 1964. *The Division of Labour in Society*. New York: The Free Press

Egge-Hoveid, Kristin og Toril Sandnes. 2013. «Kvinner og menns tidsbruk i ulike livsfaser og familietype». Oslo: Statistisk Sentralbyrå rapporter: 45

Ellingsæter, Anne Lise og Arnlaug Leira. 2006. "Introduction: Politicising parenthood in Scandinavia". I *Politicising parenthood in Scandinavia. Gender relations in welfare states*, redigert av Anne Lise Ellingsæter og Arnlaug Leira, 1-18. Bristol: Policy press.

Ellingsæter, Anne Lise. 2013. "Scandinavian welfare states and gender (de)segregation: recent trends and processes", *Economic and industrial democracy*, 34(3): 501-518

Esping-Andersen, Gøsta. 1990. *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton: Princeton University Press

Esping-Andersen, Gøsta. 2002. *Why we need a new welfare state*. Oxford: Oxford University Press

Esping-Andersen, Gøsta. 2009. *The incomplete revolution. Adapting to women's new roles*. Cambridge: Polity Press

Esping-Andersen, G. & Billari, F. C. 2014. «Re-theorizing family demographics», *Population and Development Review* 41(1): 1-31

Esteve et al. 2016. "The end of hypergamy: Global trends and implications". *Population and development review*. Author manuscript, 42(4): 615–625.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/padr.12012>

Evans, A. 2016. "The Decline of the Male Breadwinner and Persistence

of the Female Carer: Exposure, Interests, and Micro–Macro Interactions”. *Annals of the American Association of Geographers*, 106:5: 1135-1151, DOI: 10.1080/24694452.2016.1184557

Evertsson, Marie og Magnus Nermo. 2007. «Changing resources and the division of housework: A longitudinal study of Swedish couples”. *European Sociological Review* 23(4): 455-470

Festinger, L., Schachter, S., & Bach, K. 1950. *Social pressures in informal groups; a study of human factors in housing*. Oxford: Harper.

Giddens, A. 1992. *The transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.

Goldscheider, Frances, Eva Bernhardt and Trude Lappegård. 2015. «The Gender Revolution: Theoretical Framework for Understanding New Family-Demographic Behavior». *Population and Development Review* 41(2): 207-239

Gordon, R. 2015. *Regression analysis for the social sciences*. Second editon. New York: Routledge

Hamplova, D. 2009. «Educational homogamy among married and unmarried couples in Europe. Does context matter?» *Journal of Family Issues* 30(1): 28-52

Hamre, Karin. 2016. «Kjønnslikestilling i utdanning og arbeidsmarked. Kjønnsdelt arbeidsmarked tross kvinnes utdanningsforsprang». Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Hook, Jennifer L. 2010. “Gender inequality in the welfare state: Sex Segregation in Housework. 1965-2003”. *American Journal of Sociology*, 115(5): 1480-1523.

Kandal, T. R. 1988. *The Woman Question in Classical Sociological theory*. Miami: University Press of Florida

Lauer, S. R. and Yodanis, C. 2011. “Individualized Marriage and the Integration of Resources”. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 73, No. 3: 669-683

Lichtblau, K. 1990. “Eros and Culture: Gender Theory in Simmel, Tönnies and Weber”. *Telos* Number 82 Winter.

Leira, A. 2006. “Parenthood change and policy reform in Scandinavia, 1970s-2000s”. I *Politicising parenthood in Scandinavia. Gender relations in welfare states*, redigert av Anne Lise Ellingsæter og Arnlaug Leira, 1-18. Bristol: Policy press.

Lesthaeghe, R. 2010. "The unfolding story of the Second Demographic Transition", *Population and Development Review* 36(2):211- 251

Lydon, J. E.; Jamieson, D. W.; Zanna, M. P. 1988. "Interpersonal similarity and the social and intellectual dimensions of first impressions". *Social Cognition* 6 (4): 269–286

- Mandel, H. og Semyonov, M. 2006. "A Welfare State Paradox: State Interventions and Women's Employment Opportunities in 22 Countries". *American Journal of Sociology* 111(6): 1910-49.
- McDonald, P. 2000. "Gender equity in theories of fertility transition". *Population and Development Review* 26(3): 427-440.
- Melby, K., Anne-Birte Ravn og Christina Carlsson Wetterberg. 2009. "A Nordic model of gender equality? Introduction". I *Gender equality and welfare politics in Scandinavia. The limits of political ambition*, redigert av Kari Melby, Anne-Birte Ravn og Christina Carlsson Wetterberg, 1-24. Bristol: Policy Press
- Miller, A.M. 2011. "The effects of motherhood timing on career path". *Journal of Population Economics* 24(3): 1071-1100. doi:10.1007/s00148-009-0296-x.
- Noack, Turid. 2002. "Samboere med felles barn: En gruppe med mye gjennomtrekk». *Økonomiske analyser* (3). Oslo: Statistisk Sentralbyrå: 44-49
- Oppenheimer, V. K. 1994. "Women's rising employment and the future of the family in industrial societies". *Population Council* 20 (2): 293-342
- Oppenheimer, V. K. 1997. "Women's employment and the gain from marriage". *Annual Review of Sociology* (23): 431-453
- Orloff, Ann Schola. 1993. "Gender and the Social Rights of Citizenship: The Comparative Analysis of Gender Relations and Welfare States". *American Sociological Review* 58(3): 303-328
- Parsons, Talcott. 1955. "The American Family: Its Relations to Personality and to the Social Structure". I *Family Socialization and Interaction Process*, redigert av : Talcott Parsons and Robert E. Bales, 3-33. New York: The Free Press.
- Petersen, T., A. Penner, G. Høgsnes. 2011. "The Within-Job Motherhood Wage Penalty in Norway", *Journal of Marriage and Family* 72(5): 1274-1288
- Risman, Barbara J. 2012. "From sex roles to gender structure". *Sociopedia.isa: 1-16*. DOI: 10.1177/205684601271
- Schwartz, C. R. 2010. "Pathways to educational homogamy in marital and cohabiting unions". *Demography*, 47(3): 735-753.
- Seltzer, J. A. et al. 2005. "Explaining family change and variation: Challenges for family demographers". Author manuscript. *Journal of marriage and families* 67 (4): 908-925
- Strandell, J. 2018. "Increasing Marriage Rates Despite High Individualization: Understanding the Role of Internal Reference in Swedish Marriage Discourse". *Cultural Sociology* Vol. 12(1): 75-95 DOI: 10.1177/1749975517722476

- Sydie, R. A. 2004. "Sex and the sociological fathers". I *Engendering the social: feminist encounters with sociological theory*, redigert av Barbara L. Marshall & Anne Witz, 36-53. Maidenhead: Open University Press.
- Syltevik, Liv Johanne. 2010. "Sense and sensibility: cohabitation in "cohabitation land". *The Sociological Review*, 58(3): 444-462
- Sørensen, Annemette. 1995. «Ch. 11: Women's education and the cost and benefit of marriages", I *The new role of women. Family formation in modern societies*, redigert av Hans-Peter Blossfield, 229-235. Boulder, CO: Westview Press
- Therborn, G. 1995. *European Modernity and Beyond. The Trajectory of European Societies 1945-2000*. London: Sage
- Tichenor V.J. 1999. "Status and income as gendered resources: the case of marital power". *Journal of Marriage and the Family* 61: 638-50.
- Van Bavel, J. and Klesment, M. 2017. "Educational pairings, motherhood, and women's relative earnings in Europe". *Demography*, 54:2331-2349
- Van de Kaa, Dirk J. 2002. "The idea of a second demographic transition in industrialized countries". *Working paper*.
- Vromen, S. 1990. "Georg Simmel and the Cultural Dilemma of Women". I *Georg Simmel and Contemporary Sociology*, redigert av Michael Kaern, Bernard S. Phillips, Robert S. Cohen, 319-340. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Wiik, Kenneth Aarskaug. 2010. "Whether, When and With Whom? Socioeconomic Inequalities in Marriage and Cohabitation in Norway". Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo
- Witz, A. 2001. "Georg Simmel and the Masculinity of Modernity". *Journal of Classical Sociology* Vol 1(3): 353-370
- Witz, A. & Marshall, B. L. 2004. "Introduction: feminist encounters with sociological theory". I *Engendering the social: feminist encounters with sociological theory*, redigert av Barbara L. Marshall & Anne Witz, 1-16. Maidenhead: Open University Press.
- Witz, A. & Marshall, B. L. 2004. "The masculinity of the social: towards a politics of interrogation". I *Engendering the social: feminist encounters with sociological theory*, redigert av Barbara L. Marshall & Anne Witz, 19-35. Maidenhead: Open University Press.
- Winkler, C. 2010. "Feminist Sociological Theory". I *Historical Developments and Theoretical Approaches in Sociology - Volume II*, redigert av Charles Crothers, 47-69. Oxford: EOLSS Publications
- Weber, M. & Bermingham, C. R. 2003. "Authority and Autonomy in Marriage". *Sociological Theory*, Vol. 21, No. 2: 85-102
- Wobbe, T. 2004. "Elective affinities: Georg Simmel and Marianne Weber on gender and modernity". I *Engendering the social: feminist encounters with sociological theory*, redigert av Barbara L. Marshall & Anne Witz, 54-68. Maidenhead: Open University Press

Østbakken, k. M., Halrynjo, S. og Kitterød, R. H. 2018. «Foreldrepermisjon og likestilling. Foreldrepengereordningens betydning for likestilling i arbeidslivet og hjemme». Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Rapport 2018:15

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven er: 31 622

Vedlegg

Tabell 1: utdanningsnivåer som forklaringsvariabelen er basert på.

Kategori	Beskrivelse	Nivå i NUS2000
Ingen utdanning	Ingen utdanning og forskoleutdanning	0 og 9
Grunnskole	Obligatorisk utdanning i barne- og ungdomsskole	1-2
Videregående skole	Videregående grunnutdanning, påbygging og avsluttende utdanning	3-5
Kort høyere utdanning	Universitets- og høgskoleutdanning, lavere nivå (enkeltfag og grader med fire års varighet eller mindre)	6
Lang høyere utdanning	Universitets- og høgskoleutdanning, høyere nivå (Utdanning med mer enn 4 års varighet)	7
Forskerutdanning	Doktorgradsutdanning, magistergrad	8

Tabell 2 Andeler par blant ulike grupper for relativ utdanning etter yngste barns alder for 2005. N angir antall.

Alder yngstebarn	Hypogam	Homogam	Hypergam	Total
0 år	35,3	44,7	20,0	100
1-2 år	34,3	45,4	20,3	100
3-5 år	31,8	46,4	21,8	100
6-12 år	27,5	46,9	25,6	100
13-18 år	23,3	45,8	30,9	100
Voksne barn	19,7	49,5	30,8	100
Ingen barn	32,2	44,3	23,5	100
Total	25,4	46,9	27,7	100
N	164 754	304 197	180 011	648 962

Tabell 3 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter hans utdanningsnivå for par pr. 1.1.2006 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42, medianalder), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, samt alder på yngste barn.

	Modell 1.a Ingen utdanning	Modell 1.b Grunn- skole	Modell 1.c VGS	Modell 1.d Kort høyere utd	Modell 1.e Lang høyere utd	Modell 1.f Forskerutd
	Hennes andel av samlet inntekt	Hennes andel av samlet inntekt	Hennes andel av samlet inntekt	Hennes andel av samlet inntekt	Hennes andel av samlet inntekt	Hennes andel av samlet inntekt
Relativ utdanning (Homogam i som ref.)						
Hypergam	-	-0.0302*** [-0.0482, -0.0123]	-0.0568*** [-0.0586, -0.0549]	-0.0798*** [-0.0821, -0.0776]	-0.0930*** [-0.0964, -0.0895]	-0.102*** [-0.116, -0.0883]
Hypogam	0.0193 [-0.0248, 0.0634]	0.0750*** [0.0718, 0.0782]	0.0660*** [0.0641, 0.0679]	0.0463*** [0.0423, 0.0504]	0.0344*** [0.0226, 0.0462]	-
Konstant	0.385*** [0.321, 0.449]	0.343*** [0.339, 0.348]	0.356*** [0.354, 0.358]	0.388*** [0.385, 0.390]	0.405*** [0.400, 0.409]	0.436*** [0.420, 0.451]
N	1027	119741	331374	131913	58834	6073
r ²	0.0227	0.0298	0.0472	0.0578	0.0684	0.0507
aic	482.6	25277.7	-60605.8	-57021.9	-32370.4	-3450.1
bic	541.9	25403.7	-60466.6	-56894.6	-32253.6	-3369.6
F	2.148	307.0	1366.6	674.7	359.8	29.43

95% confidence intervals in brackets

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Tabell 4 Andeler par blant ulike grupper for relativ utdanning etter yngste barns alder pr. 1.1.2016. N angir antall.

Alder yngstebarn	Hypogam	Homogam	Hypergam	Total
0 år	39,4	41,7	18,9	100
1-2 år	39,1	41,7	19,2	100
3-5 år	37,5	42,1	20,4	100
6-12 år	34,1	43,6	22,3	100
13-18 år	30,1	45,6	24,3	100
Voksne barn	25,7	45,4	29,0	100
Ingen barn	36,9	41,7	21,4	100
Total	31,9	44,1	24,0	100
N	203 647	281 338	152 701	637 686

Tabell 5 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter samlivsform og barnestatus for par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, i tillegg til alder på yngste barn (sentrert på aldersgruppen 6-12 år).

	Modell 1.a Samboende u/barn	Modell 1.b Samboende m/barn	Modell 1.c Gift u/barn	Modell 1.d Gift m/barn
	Hennes andel av samlet inntekt	Hennes andel av samlet inntekt	Hennes andel av samlet inntekt	Hennes andel av samlet inntekt
Relativ utdanning (Homogami som ref.)				
Hypergami	-0.0660*** [-0.0714, -0.0606]	-0.0636*** [-0.0659,-0.0612]	-0.0603*** [-0.0676, -0.0530]	-0.0634*** [-0.0650,-0.0618]
Hypogami	0.0468*** [0.0424,0.0513]	0.0551*** [0.0531,0.0571]	0.0509*** [0.0444,0.0573]	0.0538*** [0.0523,0.0553]
Konstant	0.452*** [0.447,0.456]	0.403*** [0.401,0.406]	0.413*** [0.407,0.419]	0.387*** [0.385,0.389]
N	43101	209759	29776	427925
r ²	0.0383	0.0533	0.0291	0.0438
aic	-12311.0	-66482.2	1092.3	-103138.4
bic	-12250.3	-66348.9	1150.4	-102995.9
F	285.8	984.3	148.5	1633.1

95% confidence intervals in brackets

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Tabell 6 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter hennes utdanning for par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, i tillegg til alder på yngste barn (sentrert på aldersgruppen 6-12 år).

	Ingen utdanning Hennes andel av samlet inntekt	Grunnskole Hennes andel av samlet inntekt	Vgs Hennes andel av samlet inntekt	Kort høyere utd Hennes andel av samlet inntekt	Lang høyere utd Hennes andel av samlet inntekt	Forskerutd Hennes andel av samlet inntekt
Relativ utdannin g (Homo- gami som ref.)						
Hyperga mi	-0.0306 [-0.0705, 0.00928]	-0.0663*** [-0.0697, -0.0629]	-0.0436*** [-0.0460, -0.0413]	-0.0558*** [-0.0582, -0.0535]	-0.0287*** [-0.0349, -0.0226]	-
Hypoga mi	-	0.0378** [0.0123, 0.0633]	0.0607*** [0.0583, 0.0630]	0.0353*** [0.0336, 0.0370]	0.0454*** [0.0427, 0.0482]	0.0244*** [0.0140,0.0 349]
Konstant	0.322*** [0.269,0.37 5]	0.367*** [0.361,0.37 2]	0.372*** [0.369,0.37 5]	0.401*** [0.399,0.40 3]	0.422*** [0.419,0.42 5]	0.445*** [0.433,0.45 7]
N	1764	105152	225483	225942	72773	6572
r ²	0.0407	0.0214	0.0302	0.0348	0.0260	0.0259
aic	816.5	17303.6	-47445.0	-120384.3	-41656.6	-2952.3
bic	882.2	17427.9	-47310.8	-120250.1	-41537.1	-2870.9
F	6.763	191.5	585.7	679.1	162.0	15.84

95% confidence intervals in brackets

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Tabell 7 Regresjon for sammenhengen mellom relativ utdanning og hennes andel av parets samlede inntekt etter hans utdanning for par pr. 1.1.2016 i alderen 25-60 år. Modellene er kontrollert for hennes alder (sentrert på 42), hennes alder kvadrert, aldersforskjell til partner og aldersforskjell til partner kvadrert, i tillegg til alder på yngste barn (sentrert på aldersgruppen 6-12 år).

	Ingen utdanning Hennes andel av samlet inntekt	Grunnskole Hennes andel av samlet inntekt	Vgs Hennes andel av samlet inntekt	Kort høyere utd Hennes andel av samlet inntekt	Lang høyere utd Hennes andel av samlet inntekt	Forskerutd Hennes andel av samlet inntekt
Relativ utdannings (Homo-gami som ref.)						
Hypergami	-	-0.0368*** [-0.0553, -0.0182]	-0.0704*** [-0.0725, -0.0684]	-0.0680*** [-0.0703, -0.0658]	-0.0797*** [-0.0823, -0.0770]	-0.0803*** [-0.0899, -0.0708]
Hypogami	0.0952*** [0.0511, 0.139]	0.0874*** [0.0840, 0.0909]	0.0575*** [0.0558, 0.0592]	0.0485*** [0.0457, 0.0513]	0.0196*** [0.0123, 0.0269]	-
Konstant	0.332*** [0.269, 0.395]	0.366*** [0.361, 0.371]	0.376*** [0.374, 0.378]	0.403*** [0.400, 0.405]	0.416*** [0.413, 0.419]	0.445*** [0.435, 0.456]
N	1028	105263	301575	145707	74813	9300
r ²	0.0601	0.0322	0.0508	0.0493	0.0644	0.0376
aic	532.5	21544.1	-89325.9	-72905.2	-49200.0	-5038.7
bic	591.7	21668.4	-89187.9	-72776.6	-49080.1	-4953.0
F	5.904	291.9	1345.8	629.2	428.9	33.02

95% confidence intervals in brackets

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$